

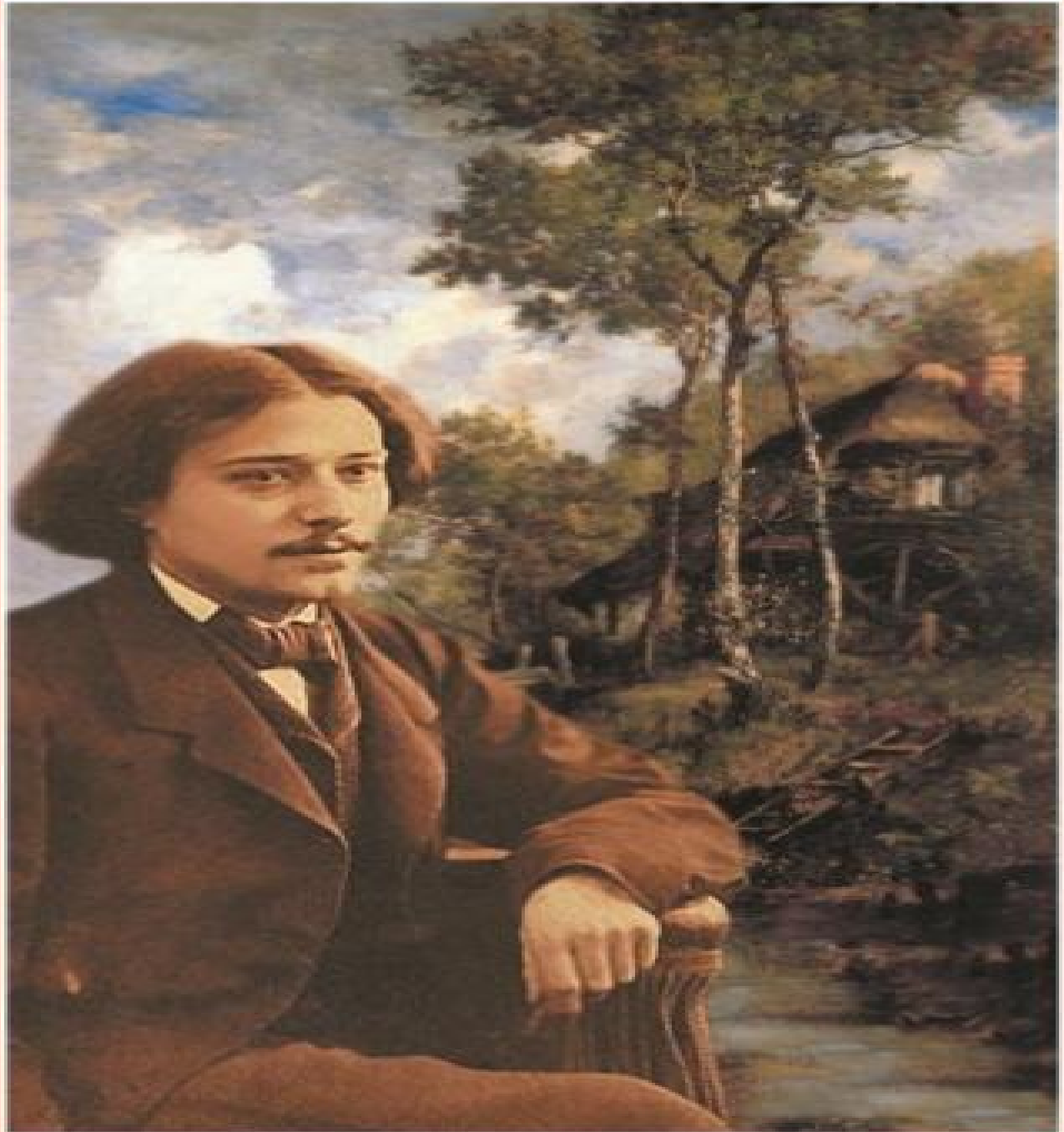
BORDO SIYAH

DÜNYA KLASİKLERİ - ÖYKÜ

DEĞİRMENİMDEN MEKTUPLAR

ALPHONSE DAUDET

ÇEVİREN: SONAT KAYA

DÜNYA KLASİKLERİ

ÖYKÜ

**DEĞİRMENİMDEN
MEKTUPLAR**

ALPHONSE DAUDET

ÇEVİREN: SONAT KAYA

Bordo Siyah Yayınları

BS YAYIN BASIM DAĞITIM REK. ORG. SAN. TİC. LTD. ŞTİ.
FATİH CADDESİ ALAYBEY SOKAK NO: 28/B ZEMİN KAT
MERTER – GÜNGÖREN – İSTANBUL / TÜRKİYE
TEL: (0212) 505 99 70 (pbx) FAKS: (0212) 505 99 75
MERTER V. D. 187 061 1123 e-mail: bs.yayin@gmail.com
TÜM HAKLARI BS YAYIN BASIM DAĞITIM REKLAM
ORGANİZASYON SANAYİ TİCARET LTD. ŞTİ'NE AİTTİR.
İZİNSİZ KOPYALANAMAZ, ÇOĞALTILAMAZ, KULLANILAMAZ.

ALPHONSE DAUDET (1840-1897): FRANSIZ EDEBİYATININ ÖNEMLİ ADLARINDANDIR. E. L'ÉPİNE İLE BİRLİKTE YAZDIĞI İLK OYUNU SON İLAH 1862'DE PARİS'TEKİ ODÉON TİYATROSU'NDA SAHNELENDİĞİNDE BÜYÜK YANKI UYANDIRDI. 1869'DA ÇIKAN ROMANI *DEĞİRMENİMDEN MEKTUPLAR*, BÜYÜK BAŞARI KAZANDI. ÜÇ YIL SONRA YAYIMLANAN ROMANI *TARASKONLU TARTARİN* İSE HİÇ İLGİ GÖRMEDİ, ANCAK ROMANIN KAHRAMANI SAFLIĞIN SİMGESİ OLARAK ÜNLENDİ VE GÜNÜMÜZE KADAR ULAŞTI. 1874'TE *FROMONT KARDEŞ* VE *RİSLER AĞABEY* ADLI ROMANIYLA ACADÉMİE FRANÇAİSE ÖDÜLÜ'NÜ ALDI. YAŞAMI BOYUNCA GENÇ YAZARLARIN KORUYUCUSU OLMAYI SÜRDÜREN DAUDET'NİN DİĞER ÖNEMLİ ESERLERİ ARASINDA *BİR ÇOCUĞUN HAYATI*, *PAZARTESİ HİKÂYELERİ*, *JACK* VE *SAPHO* BULUNMAKTADIR.

EDİTÖR

VEYSEL ATAYMAN: 1941'DE İSTANBUL'DA DOĞDU. İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ'NDE ALMAN DİLİ VE EDEBİYATI VE FELSEFE ÖĞRENİMİ GÖRDÜ. İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ MÜTERCİM TERCÜMANLIK BÖLÜMÜNDE UZUN YILLAR DERS VERDİ. HALEN AYNI BÖLÜMDE YÜKSEK LİSANS DERSLERİNE GİRMeye DEVAM ETMEKTEDİR. FELSEFE, SİNEMA VE EDEBİYAT ALANINDA ÇOK SAYIDA MAKALE, DERLEME VE TELİF KİTABI YAYINLANDI. ÖZELLİKLE SİNEMA HAKKINDAKİ

ÖNCÜ DEĞERLENDİRMELERİ NEDENİYLE HATIRI SAYILIR BİR HAYRAN KİTLESİNE SAHİP OLAN ATAYMAN, ÇEŞİTLİ YERLERDE VERDİĞİ SEMİNERLERLE OKURLARIYLA TEMASINI HEP SICAK TUTTU. BORDO SİYAH YAYINLARI'NIN DÜNYA KLASİKLERİ EDITÖRLÜĞÜ GÖREVİNİ YÜRÜTTÜĞÜ SIRADA ÇOK SAYIDA DÜNYA KLASİĞİNE EDEBİYAT SOSYOLOJİSİ ÇERÇEVESİNDE ÖNSÖZLER VE NOTLAR YAZDI. YÜZE YAKIN ÇEVİRİSİ YAYINLANDI. 2009 YILINDA DİL DERNEĞİ TARAFINDAN TÜRKİYE'NİN EN PRESTİJLİ ÇEVİRİ ÖDÜLLERİNDEN BİRİ OLAN ÖMER ASIM AKSOY ÖDÜLÜ'NE LAYIK GÖRÜLDÜ.

ÇEVİREN

SONAT KAYA: 1978'DE İSTANBUL'DA DOĞDU. 2003 YILINDA FRANSA'DA PERPIGNAN ÜNİVERSİTESİ ARKEOLOJİ VE SANAT TARİHİ BÖLÜMÜNDE EĞİTİMİNİ TAMAMLADIKTAN SONRA AYNI YIL FRANSIZCADAN ÇEVİRİLER YAPMAYA BAŞLADI. GUSTAVE FLAUBERT'İN *MADAME BOVARY*, STENDHAL'İN *KIRMIZI VE SİYAH*, DENISE DIDEROT'NUN *RAHİBE*, PANAIT ISTRATI'NİN *AKDENİZ*, *MİNKA ABLA* VE *SOKAK KIZI NERRANTSOU*, HONORE DE BALZAC'IN *GORIOT BABA* VE *VADİDEKİ ZAMBAK*, ALPHONSE DAUDET'NİN *DEĞİRMENİMDEN MEKTUPLAR*, MOLIÈRE'İN *HASTALIK HASTASI*, *KİBARLIK BUDALASI* VE *CİMRİ* ADLI ESERLERİ BAŞTA OLMAK ÜZERE BİRÇOK DÜNYA EDEBİYATI KLASİĞİNİ DİLİMİZE KAZANDIRDI. KAYA, YAYINCILIK HAYATINA

ÇEVİRMEN VE REDAKTÖR OLARAK DEVAM ETMEKTEDİR.

REDAKSİYON

SÜLEYMAN ASAF: 1950'DE İSTANBUL'DA DOĞDU. SAINT BENOIT LİSESİ'Nİ BİTİRDİKTEN SONRA FRANSA'DA ÖĞRENİM GÖRDÜ. ODA YAYINLARI İÇİN FRANSIZCA ÇEVİRİ YAPTI. GELİŞİM HACHETTE ANSİKLOPEDİSİ YAYIN KURULU ÜYELİĞİ GÖREVİNDE BULUNDU. RADİKAL VE CUMHURİYET GAZETELERİ VE AYRINTI, CAN, İNKILAP VE BORDO SİYAH YAYINEVLERİ İÇİN REDAKSİYON VE DÜZELTİ YAPTI.

TÜRKÇE REDAKSİYON

FİLİZ GÖVER: 1947'DE İSTANBUL'DA DOĞDU. REMZİ VE YENİ ALAN YAYINEVLERİ İÇİN UZUN YILLAR REDAKSİYON VE DÜZELTİ YAPTI.

TASHİH

MEHMET AKGÜN: 1961'DE BARTIN'DA DOĞDU. 1980 YILINDA CEM YAYINEVİ'NDE SATIŞ PAZARLAMA ELEMANI OLARAK YAYIN DÜNYASINA GİRDİ. 1999 YILINA KADAR CEM YAYINEVİ'NDE ÇALIŞTI. BU SIRADA BİRÇOK KİTABIN TASHİHİNİ YAPTI VE CEM BÜYÜK ANSİKLOPEDİ'NİN YAZIM FAALİYETLERİNE KATKIDA BULUNDU. 2004 YILINA KADAR DORUK-İZDÜŞÜM YAYINLARI'NDA ÇALIŞAN MEHMET AKGÜN 2005 YILINDAN İTİBAREN DE BORDO SİYAH YAYINLARI'NDA ÇALIŞMAKTADIR.

ALPHONSE DAUDET

(D. 13 Mayıs 1840, Nîmes - Ö. 16 Aralık 1897, Paris, Fransa). Fransız roman ve öykü yazarı.

İlk şiirlerini ve romanını 14 yaşındayken yazan Daudet, 1857'de ailesinin tüm varlığını kaybetmesi üzerine, üniversiteye girmekten vazgeçti ve Paris'teki ağabeyinin yanına yerleşti. Kısa bir süre sonra Morny Dükü'nün sekreteri olarak, yeni kurulan Goncourt Akademisi'ne girdi. Bu arada kendisini yazmaya vererek Paris edebiyat çevreleriyle ilişkiye girdi.

Model Marie Rieu ile yaşadığı fırtınalı ilişki, tek şiir kitabı olan *Les Amoureuses*'ü (Âşıklar; 1858) yazmasına yol açtı. Bu arada başta *Le Figaro* olmak üzere çeşitli gazetelere makaleler yazdı. 1860 yılında tanıştığı yazar Frédéric Mistral, onun, Kuzey'deki katı ahlaki tutumun karşıtı olarak gördüğü duygusal ve sanata yatkın Güneyli yaşam biçimine ilgi duymasını sağladı.

Yoksulluk içinde yaşarken iyice bozulan sağlığı nedeniyle Daudet, 1861-62 kışını Cezayir'de geçirdi. Bu dönemin ürünlerinden *Chapatin le Tueur de Lions*'daki (Aslan Katili Chapatin; 1863) aslan avcısı portresi, daha sonra yaratacağı *Tartarin* tipinin ilk taslağı olarak görülebilir.

Daudet'nin, E. L'Épine ile birlikte yazdığı ilk oyunu *La Dernière Idole* (Son İlah) 1862'de Paris'teki Odéon Tiyatrosu'nda sahnelendiğinde büyük yankı uyandırdı.

Lettres de mon moulin (Değirmenimden Mektuplar; 1869) adlı eseri büyük başarı kazanmasına rağmen, Daudet, romanı

kısa öyküye yeğledi. Les Aventures prodigieuses de Tartarin de Tarascon (Taraskonlu Tartarin; 1872) yazıldığı dönemde hiç ilgi görmedi, ancak romanın kahramanı saflığın simgesi olarak ünlendi ve günümüze ulaştı.

1874'te yazdığı Fromont jeune et Risler aîné (Fromont Kardeş ve Risler Ağabey; 1874) adlı romanıyla Académie Française Ödülü'nü alan Daudet, kısa zamanda üne ve paraya kavuştu.

Daudet'nin, son yıllarında yakalandığı zührevi hastalık yüzünden çektiği acıları anlattığı La Douhu (Acı) ancak onun ölümünden sonra, 1931'de yayımlandı. Yaşamı boyunca genç yazarların koruyucusu olmayı sürdüren Daudet, 1897 yılında öldü.

Daudet'nin diğer önemli eserleri arasında, le Petit Chose (Bir Çocuğun Hayatı; 1868), Les Contes du lundi (Pazartesi Hikâyeleri; 1873), Jack (1876), Sapho (Safo; 1884) bulunmaktadır.

ÖNSÖZ

Alphonse Daudet ve “Fin-de-Siècle” Edebiyatı

Fin-de-siècle (yüzyıl sonu) edebiyatına daha önceki önsözlerimizde yeri geldikçe değinmiştik. 1888’de ilk defa Micard’ın Jouvenot ve Cohen adlı oyununda kullanılan bu tanım, aslında çok daha önce şatafatlı, debdebeli, süslü, gözalıcı olanı tanımlayan estetik bir kavramdı; Baudelaire’den[*1] sonra dekadans (yozluk, çürümüşlük) kavramını salt politik bir kategori olmaktan çıkartıp farklı anlamlarda kullanmış olan edebiyatçılar, kendilerini seve seve fin-de-siècle sanatçıları olarak tanımlamışlardı; kastettikleri Dorian Gray’in Portresi (Oscar Wilde)[*2] önsözünde genişçe açıkladığımız “dandici” tarzda sergilenen bir modernlikti. (Dandizm, en başta 18. yüzyılın ortasında, zengin, genç, büyük-burjuva, aristokrat gençlerin yaşama tarzı anlamına gelmekteydi. Alt tabakalardan ve geniş kitlelerden kesin biçimsel ayırımı belirginleştiren bir giyim kuşam tarzı; bilinçli, züppece, ukala ve alaycı bir konuşma, sözlü ifade tercihi, çevreye karşı kibirli, küstah bir küçümseme, estetiğin, sanatın her türlü çelişkiyi aşacağı anlayışı ile birleşen, gerçek özgürlüğü baştan aşağıya sanatçı kesilmiş bir toplumda bulan bir estetik-ütopyacılık. 18. yüzyılın ortasında İngiltere’de yaygınlaşan Dandizm, daha sonra Fransa’da da etkisini göstermiştir.)

Fin-de-siècle sanatçıları bu “dandici” estetizmi anormal olana düşkünlük (tabulara aykırı davranma); sertliğe, kabalığa karşı yumuşaklığı tercih etme, bunalımlara duyarlı, olağanüstü uyarımlara, algılara açık, hassas; eksik, kusurlu,

sakat olana ilgi duyma vb eğilimlerle birleştirip edebiyattaki romantizme bir tür geri dönüş yapmışlardır. (Daudet'nin *Değirmenimden Mektuplar*'ında yumuşak, alçak sesli anlatımın, kırsala yönelik, sanayi karşıtı romantizmin, halkçılığın izlerini sürmek çok kolay olmalı. Ancak onun taşradan, alt tabaka insanlarından yana gibi görünen yaklaşımı, bir gözlemci olma konumundan öteye geçememektedir; bir fahişeye âşık olan gencin intiharı, buharlı değirmene direnmeye çalışan yaşlı değirmencinin gelişime direnmesi, vb, bütün bunlar, bir yanıyla da taşraya kentli gözüyle bakan bir üst bakışın “örtük bir küçümsemesini ve alayını” da içeriyor olabilir. Burada karar okurundur. Alphonse Daudet sanayileşmiş, karanlık kentlerin karşısına güneyin doğal, mutlu dünyasını mı koymaktadır, yoksa bu iki dünya başka tür ilişkiler mi sunmaktadır bize?)

Fin-de-siècle döneminin, yani 1900'lerin başına hâkim bu estetik ve kültürel atmosferin oluşmasında etkili olanlar, 1871 yenilgisinin (Alman-Fransız savaşı, Almanların Paris'e girmesi), Komün[*3] ayaklanmasının sonucunda Fransa metropollerini etkisi altına alan güvensizlik, kaos duygusu; düzmece bir suçla hüküm giyen (Yahudi) subay Dreyfus'un[*4] masumiyeti çevresinde oluşan ve hukuka, sisteme, devlete olan güveni sarsan yoğun tartışmalar; sadece akla uygun olana (felsefede) var olma hakkı tanıyan Auguste Comte[*5] pozitivizminin aşılması; psikolojiye ve derinlik psikolojisine duyulan ilginin artması; 1848 devrimlerinin ardından Schopenhauer'in[*6] nihilist felsefesine duyulan ilginin artması; Baudelaire, Rimbaud[*7] ve Mallarme[*8] şiirinin birbirini etkilemesi ve anlatı, yani “anlatıcı” bir edebiyatın yaygınlaşmasıdır. Bütün bu ve benzeri olay ve

gelişmelerin koordinatında edebiyatçıların (sanatın) bir dekadans duygusunu ve bilincini enikonu belirlediğini söyleyebiliriz. Fin-de-siècle atmosferi farklı nedenlerle 18. yüzyıla “geri dönen” Anatole France[*9] ve Barbey d’Aurevilly (1808-1889) gibi yazarları da etkilemiştir. Fin-de-siècle edebiyatının genelde fantastik öyküyü sürdürmesi (bu konuda gotik roman ve bilimkurgu bağlamında yazdığımız önsözlere bakabilirsiniz) ve gene 18. yüzyılın belirgin bir özelliği olan ve o yüzyılda daha çok öğretici amaçlarla kullanılan “egzotizmin” 19. yüzyılın edebiyatında neredeyse felsefi bir sorun (kaçış, sığınma sorunu) olarak edebiyatta ortaya çıkması, işaret edilmesi gereken noktalardır. Özellikle bu “egzotik” anlatı içinde doğaya geri dönüşü bir “aydınlanma” eleştirisi olarak temellendirmiş olan Jean-Jacques Rousseau’nun[*10] düşünceleri yeniden ortaya çıkar. Avrupa’nın, “aydınlanma hareketinin” öznesinin bitkin ve yorgun düştüğü, aydınlanma vaatlerinin sınıf çelişkileri üzerinden parçalanıp, unutulup gittiği ve dünyanın görüp göreceği ilk büyük savaşa doğru hızla kaydığı bir dönem olduğunu unutmamak gerekir 1900’lerin başını. Yorgun, bitkin Avrupa politik güç dengelerini kollamakta zorlanmakta, hanedanlıklar dağılmamak için son bir çaba sarf etmektedirler. Uygar, sanayileşmiş bir Avrupa’nın gelip geleceği bir doruk, yaygın bir endişe ve huzursuzluk “yozlaşma/çöküş” duygusunu arttırıp durmaktadır. Lumière Kardeşler[*11] fin-de-siècle sinematograflarıyla ne kadar ışık tutmuş olurlarsa olsunlar, “uygarlık” korkusu, kente, karanlık sanayi dünyasına, sefaletin kol gezdiği varoşlara duyulan tepki, yitip gitmiş bir dünya özlemini körükleyecek, taşrada, kırsalda, kendi içine kapalı, geleneğe sarılmış “ada” hayatı özlemi biricik çıkış olarak algılanabilecektir.

Öyleyse bir kez daha “yitmiş cennet” arayışı gündemdedir. Ama insan artık o aklı bütün, hayatı anlayabilen insan olmaktan da çıkmak üzeredir. Özellikle Freud,[*12] bilinçdışını aklın tökezlediği alan olarak insanlığın karşısına koyalıberi insanın önünde karanlık, derin, aklın denetimine az çok kapalı bir uçurum da açılmıştır.

Kaçış. Sığınma. Sanat her zaman bir sığınmadır. Fildişi kuleni kendi ellerinle yapmadır sanat. Estetik, insanı zamanın dışına taşıyan bir zaman makinesidir de bir yanıyla. Köy, kırsal, görünürde değişmeye nasılsa direnmiş bu dünya parçaları, elbette hali vakti yerinde olan, ekmeğini topraktan çıkartmak mecburiyetine kalmamış “aydınların, entelektüellerin”, sizlerden değilim, ama sizler için yazıyorum, diye tercüme edebileceğimiz bir kendini kandırma ruh haliyle kendi kendilerini davet ettikleri bir “egzotik” dünyadır. Orada aşırı bireycilik ile cemaatin içinde olma gibi tuhaf bir durum yaşanabilir; hatta köy cemaatine hamilik yapmak, yol göstermek gibi kutsal bir görev de yerine getiriyor gibidir “sığınan”. Rousseau, doğaya sığınma çağrısı yaparken kiliseye, ruhban sınıfa cepheden karşı çıkmıştı; yeni sığınmacı, fin-de-siècle bireyi, Rousseau’nun antiklerikal[*13] tavrının aksine, neredeyse ortaçağa özgü derin bir Tanrı bağınyı yeniden kurmaya çalışır bu “adasında”.

Flaubert’in[*14] “öğrencisi” Maupassant’a,[*15] edebiyat ve dil konusunda verdiği bir öğüt vardır: Bir ağacı öylesine betimle ki, o ağaç “biricikleşsin”, öteki bütün ağaçlardan farklı bir ağaç olsun. Nesnenin dilin kavrayabileceği bütün ayrıntılarıyla ya da hatta dilin ona eklediği ayrıntılarla! tekleşmesi, doğanın natürmort malzemesine dönüşmesi demektir. Fransız fin-de-siècle edebiyatı, öncüllerinin bu dil

anlayışını daha da ötelere götürmüştür; edebiyata buradan baktığımızda bir “formalizmden”, yani dilin, biçimin öne çıkışından söz edebiliriz. Edebiyat içerik olarak değilse de biçim olarak o zamana kadar eşi görülmemiş bir “sınır ihlali” yaşamıştır. Sadece Daudet edebiyat diline 1800 yeni sözcük katmıştır. Fransız edebiyatı 1850 ile 1900 arasında yeni ifadelerle, deyim ve sözcüklerle, unutulmuş, arkaik sözcüklerin yeniden kullanım alanına sokulmasıyla görülmemiş bir “canlılık” yaşamıştır. Sözcük karşısındaki bu tavır, sözcüğün belli bir zaman sonra eskidiği, yıprandığı anlayışına dayanıyordu. Yazar, şair bu sözcüğe yeni bir anlam verme ya da onu kullanım alanı dışına koyma hakkına sahipti. Ama sözcüğün etimolojisi (anlam kökeni) incelenip, sözcüğe sembolik içerikler de yüklenebilmeliydi.

Az önce de değindiğimiz gibi, sosyal-politik gelişmeler fin-de-siècle atmosferinde belirleyiciydiler. Dolayısıyla bu dönem yazarlarını sınıflandırmak da pek kolay değildir. Siyasal sağ ve sağ Katolikçilik, dünya görüşü bulanık, dandizmden nihilizme gidip gelen bir burjuva eğilim, proletaryayı (işçi sınıfını) ve alt kesimlerin dünyasını edebiyatın biricik konusu sayan bir sol eğilim, (natüralizm vb) ve dünyadan, hayattan kaçan estetikçiler, edebiyatçılar. Jules Brabey d’ Aurevilly ve Alphonse Daudet, edebiyat tarihçilerince bu sağ Katolizm içinde değerlendirilmekle birlikte, “Değirmenimden Mektuplar”ı okuyup bir kenara koyduğunuzda, fin-de-siècle bağlamında yaptığımız açıklamalarda gerek estetik gerekse dünya görüşü düzleminde değindiğimiz birçok özelliği bulabileceksiniz diye düşünüyorum.

Alphonse Daudet güney Fransa doğumludur, edebiyatın üç anlatıcı (öykücü) türünü de denemiştir. Gençliğinin

otobiyografik öyküsü Le petit chose (Küçük Şey; 1868), Les lettres de mon moulin (Değirmenimden Mektuplar; 1869), La chevre de M. Seguin (M. Seguin'in Keçisi) gibi anlatılar onun ilk anlatılarından dır. Fransız Kuzey-Güney geriliminde kendi temalarını bulabileceğini düşünen Daudet, Zola[*16] Okulu'nun natüralizmine ve sol eğilimlerine uzak durarak 19. yüzyılda Provence (Provans) lehçesinin canlandırılmasına öncülük eden Frédéric Mistral'in[*17] etkisiyle kuzeyin katı, ahlaki ve entelektüel tutumuna karşı, tutkulu, duygusal ve sanata yakın bulduğu güneyin dünyasından beslenmeye yöneldi. Değirmenimden Mektuplar bir bakıma 1862 kışında Korsika'da geçirdiği kışın da izdüşümleridir.

Veysel Atayman

Ocak 2006, İstanbul

DEĞİRMENİMDEN MEKTUPLAR

Pampérigouste’da noterlik yapan Honorat Grapatzi’nin huzurunda:

“Vivette Cornille’le evli, Cigalières’de çiftçilik yapan ve aynı yerde yaşayan Sayın Gaspard Mitifio, işbu satış senedi gereğince, Paris’te ikamet eden ve şu anda burada bulunan şair Alphonse Daudet’ye, Ren vadisinde, Provence’ın göbeğinde, yemyeşil çam ve meşe ağaçlarıyla dolu bir yamaçta bulunan bir yel ve un değirmenini, hukuki ve fiili güvenceleri altında, her türlü borç, imtiyaz ve ipotekten muaf olarak satmış ve teslim etmiştir. Söz konusu değirmen, kanatlarına kadar çıkan yabani asmalar, yosunlar, biberiyeler ve öteki zararlı bitkilerden de anlaşılabacağı üzere yirmi yıldan uzun bir süredir terk edilmiştir ve öğütme işlevini yerine getiremeyecek durumdadır.

Bununla birlikte Sayın Daudet, kırık olan büyük çarkı ve tuğlaları arasında ot biten düzlüğüyle değirmenin edebi çalışmalarına uygun olduğunu açıklamış, onu gerekli onarım giderleri de dahil olmak üzere satıcıdan ileride başka hiçbir şey talep etmeden, her türlü tehlike ve masraflarıyla kabul etmiştir.

Bu satış her iki tarafça uygun görülen fiyattan yapılmış, Sayın şair Daudet, geçerli kur üzerinden hesaplanmış olan miktarı nakit olarak noterlik masasının üzerine koymuş ve bu para aşağıda imzaları bulunan noterler, tanıkların önünde, alındı belgesi karşılığında, Sayın Mitifio tarafından teslim alınmıştır.

İşbu anlaşma Pampérigouste’da, noter Honorat’ın işyerinde, fife[1] çalgıcısı Francet Mamai’nin ve beyaz cüppeli

papazların ha taşıyıcısı Quinquet adıyla bilinen Louiset'nin yanında yapılmış ve okunduktan sonra taraflar ve noter tarafından imzalanmıştır...”

YERLEŞME

Buna en çok tavşanlar şaşırdı! Yelde-ğirmenin kapısı o kadar uzun zamandır açılmıyordu ki duvarlarını, döşemelerini, her yanını otlar kapladığı için sonunda değirmencilerin neslinin tükendiğine inanmışlar ve burayı yerleşmek için uygun bularak, tıpkı bir çeşit genel karargâh, stratejik bir üs haline getirmişlerdi: Burası adeta tavşanların Jemmapes yeldeğirmeni olmuştu.[2] Geldiğim günün gecesi, düzlükte çember halinde oturmuş, ay ışığında ön ayaklarını ısıtan yirmi kadar tavşan vardı. Pencere biraz aralandı, fırrt! İşte bütün ordu bozguna uğradı ve bu küçük, beyaz kıçlar kuyrukları havada çalılara kaçıştı. Umarım geri gelirler.

Beni görünce şaşıranlardan biri de, değirmende yirmi yıldan uzun bir süredir yaşayan ilk kadın kiracısı, dalgın, düşünceli bir hali olan uğursuz, ihtiyar bir baykuş oldu. Onu yukarıdaki odada ana milin üzerinde, kiremitler ve sıva parçaları arasında dimdik ve hareketsiz bir halde buldum. Bana yuvarlak gözleriyle bir an baktı, sonra beni tanımadığı için şaşkına dönerek, “Hu! Hu!” diye bağırıp tozdan grileşmiş kanatlarını güçlükle çırpmaya başladı. Ah bu düşünürler! Kendilerine hiç çekidüzen vermezler! Neyse! Devamlı kırpıştırdığı gözleri ve buruşmuş yüzüyle bu sessiz kiracıyı diğerlerinden daha çok sevdim ve onun kira sözleşmesini yenilemek için sabırsızlanıyorum. Eskiden olduğu gibi, değirmenin bütün üst kısmına, çatıdaki girişiyle birlikte bekçilik yapacak, ben de kendime alt kattaki odayı ayırdım; kireçle beyazlatılmış, tıpkı bir manastır yemekhanesi gibi tavanı alçak, kemerli küçük bir oda.

İşte, size oradan yazıyorum, kapım ardına kadar açık, hava günlük güneşlik.

Işıl ıslıl güzel bir çam korusu önümde yamacın aşağısına kadar iniyor. Ufukta Küçük Alpler'in ince dorukları göze çarpıyor. Gürültü yok... Tek tük, uzaktan bir fifre sesi, lavanta çiçekleri arasında bir çulluk, anayolda da bir katırın cıngırağı... Karşımda ıslıl ıslıl, aydınlık bir taşra manzarası.

Peki, neden sizin o gürültülü ve karanlık Paris'inizi özleyeyim? Değirmenimde kendimi o kadar iyi hissediyorum ki! Burası tam aradığım yer, bu mis kokulu ve sıcacık köşe, gazetelerden, faytonlardan ve sisten bin fersah uzakta! Etrafımda ne kadar güzel şeyler var! Yerleşeli henüz sekiz gün oldu ve zihnim daha şimdiden izlenim ve anılarla dolu... Bakın, daha dün akşam, yamacın aşağısındaki bir çiftliğe sürülerin dönüşünü izledim ve sizi temin ederim ki bu gösteriyi Paris'te bu hafta içinde sahneye konar konmaz seyrettiğiniz oyunların hiçbirine değişmezdim. Takdir sizin!

Şunu söyleyeyim ki, Provence'da, yaz sıcakları basar basmaz hayvanları Alp Dağları'na göndermek âdettendir. Yukarıda hayvanlar, insanlarla bir arada, yıldızların altında, karınlarına kadar yükselen otların arasında beş altı ay kalırlar. Sonra, sonbahar gelip de hava serinleyince yeniden çiftliğe inerler ve mis gibi biberiye kokan küçük gri tepeciklerde ev hayvanlarına özgü bir tarzda kibar kibar otlanırlar. Evet, dün akşam sürüler geri dönüyordu. Sabahtan beri, çiftliğin kapısının her iki kanadı ardına kadar açıktı. Ağıllar taze samanla doluydu. Herkes saat başı, “Şimdi onlar Eyguières'e varmışlardır, şimdi Paradou'dadırlar,” diyordu. Derken akşama doğru aniden herkes bağırdı: “İşte geliyorlar!” Ve

aşğıda, ta uzakta, tozdan oluşmuş parlayan bir çelenk içinde sürünün yaklaştığını görüyoruz. Sanki yol da onlarla birlikte ilerliyormuş gibi. Önde yaşlı tekeler, boynuzları önde, yabani bir görünümle ilerliyordu, arkalarında, bacaklarının arasında süt kuzularıyla biraz bitkin koyunların en semizinden anneler; kırmızı pomponlu katırlar bir günlük kuzucukları sırtlarındaki küfelerin içinde sallayarak taşıyorlardı. Nihayet, yere kadar sarkmış dilleriyle ter içinde kalmış köpekler ve harmani gibi topuklarına kadar inen kaba yünden kızıl abalarına bürünmüş iki uzun boylu çoban.

Hepsi neşeyle önümüzden geçiyor ve sanki bir sağanak gürültüsüyle tepinerek kapıdan içeri doluşuyorlar. Evde nasıl bir heyecan olduğunu görmek gerekir. O sırada tünekleri üstünde, yeşil ve altın renkli, tül ibikli iri tavuskuşları, gelenleri tanıdılar ve onları müthiş bir trompet sesiyle karşılıyorlar. Uykuda olan kümes hayvanları sıçrayarak uyanıyorlar. Artık herkes ayakta: Güvercinler, ördekler, hindiler, beç tavukları... Kümestekiler adeta çılgına döndü, tavuklar sabahlamayı akıllarına koymuşlar! Sanki her koyun, kendi postunda, vahşi Alp Dağları'nın mis kokularıyla birlikte, dağların o baş döndürücü ve coşturucu taze havasından getirmiş.

Bütün bu gürültü patırtının içinde sürü barınağına kavuşuyor. Bu kadar hoş bir yerleşme görülmemiştir. Eski yemliklerini görünce yaşlı koçlar duygulanıyor, yolda doğup da çiftliği hiç görmemiş küçücük kuzular, şaşkınlıkla etraflarına bakınıyorlar.

Ama en dokunaklısı, köpeklerin hali: O hayvanların etrafında bir an dinlenmeden koşturup duran ve çiftlikte

gözleri onlardan başka bir şey görmeyen mert çoban köpekleri... Evin köpeği kulübesinin oradan onları ne kadar çağırırsa çağırsın, soğuk suyla dolu kuyu kovası onlara ne kadar çekici gelirse gelsin hepsi boşuna. Onlar, sürü ağıla girmedikçe, küçük çit kapısı sürülmedikçe ve çobanlar aşağı salonda sofraya oturmamakça hiçbir şeye aldırış etmiyorlar. Ancak o zaman kulübelerine gitmeye razı oluyor ve orada çorbalarını içerken, çiftlikteki arkadaşlarına, dağda, kıyıya kadar çiy dolu lal renkli yüksükotları ve kurtların bulunduğu o karanlık ülkede neler yaptıklarını anlatıyorlar.

BEAUCAIRE YOLCU ARABASI

Buraya geldiğim gündü. Beaucaire yolcu arabasına binmiştim, çok uzak bir mesafeye gitmemesine rağmen, ta uzaklardan geliyormuş izlenimi vermek için yol boyunca sallana sallana giden, eski püskü, yaysız bir yolcu arabasıydı. Arabada, sürücü hariç beş kişiydik.

Önce, kısa boylu, tıknaz, kıllı, vahşi hayvanlar gibi kokan, kıpkırmızı kocaman gözleri ve kulaklarında gümüş küpeler olan Camargue'lı bir korucu, sonra bir fırıncı ve onun hamurcusu olan iki Beaucaire'li, ikisi de kıpkırmızı, tıknefes, ama yandan bakılınca profil harika, sanki üstünde Vitellius'un[3] portresi bulunan iki Roma madalyası. Nihayet, ön tarafta, sürücünün yanında, bir adam... hayır! Bir kasket, pek fazla konuşmayan ve üzgün üzgün yola bakan tavşan derisinden kocaman bir kasket.

Bütün bu insanlar birbirlerini tanıyor ve hiç kimseye aldırış etmeden yüksek sesle kendi işlerinden konuşuyorlardı. Camargue'lı, Nimes'den döndüğünü, bir çiftçiye dirgenle vurduğu için oradaki sorgu yargıcının huzuruna çağrıldığını anlatıyordu. Doğrusu Camargue'da insanların kanı kaynıyor... Beaucaire'de de! Az kaldı bizim iki Beaucaire'li, Meryem Ana uğruna birbirlerini boğazlayacaklardı? Belli ki fırıncı, Provence'lıların öteden beri "iyi anne" dedikleri hani şu küçük İsa'yı kollarında taşıyan Meryem Ana'ya bağlı eski kilisenin müdavimlerindenmiş. Hamurcu ise, tersine, Immaculée Conception'a (Bakire Meryem), yani kolları sarkmış elleri ışıklarla dolu ve gülümserken resmedilen o güzel tasvire adanmış yepyeni bir kilisenin korosunda ilahi

söylüyormuş. İşte kavga bu nedenle çıkmıştı. Şu iki iyi Katolik'in, iki farklı Meryem Ana'ya inanmaları nedeniyle birbirlerine ve Meryem Analarına nasıl küfrettikleri görülecek şeydi:

“O senin lekesiz anan da doğrusu pek güzel!”

“Sen git kendi Meryem Ana'na bak!”

“Seninki Filistin'de epey erkeğin başını döndürmüştür!”

“Ya seninki! Hah, çirkin şey! O neler neler yaptı kimbilir... Git Aziz Yusuf a sor!”

Bir de bıçaklar parıldasaydı insan kendisini Napoli limanında sanırdı, ne yalan söyleyeyim arabacı araya girmeseydi bu güzel din-bilimi tartışması böyle kötü bitecekti.

Arabacı, Beaucaire'lilere gülerek, “Meryemlerinizle kafamızı şişirmeyin,” dedi. “Bunlar kadınların meselesi, erkekler karışmamalı.”

Sonra, her şeyden şüphe eden bir adam tavrıyla kırbacını şaklattı ve böylece herkesi kendisine hak verdirdi.

Tartışma sona ermişti. Ama fırıncı artık havaya girmişti ve içindekileri boşaltmaya ihtiyacı vardı, köşesinde sessiz ve üzgün duran zavallı kaskete dönerek, alaycı bir tavırla, “Ya senin karın, bileyici? Hangi kiliseden yana?” diye sordu.

Bu cümlede çok gülünç bir ima olmalı ki, bütün yolcular kahkahalara boğuldu. Bileyici ise gülmüyordu. Sanki söyleneni duymamış gibiydi. Bunu görünce, fırıncı bana döndü.

“Karısını tanımıyorsunuz, mösyö. Kısacası tuhaf bir kadındır! Beaucaire’de onun bir eşi daha yok.”

Kahkahalar kat kat arttı. Bileyici kılını bile kıpırdatmadı. Başını kaldırmadan, alçak sesle, şunları söylemekle yetindi:

“Sus fırıncı!”

Ama o kahrolası fırıncının susmaya niyeti yoktu, adamın iyice üstüne gitti:

“Adi kadın! Dostumuzun böyle bir karısı olmasından doğrusu hiç şikâyeti yok... İnsanın onunla canı sıkılır mı? Değil mi ya!.. Güzeli altı ayda bir kaçırlar, döndüğünde hep size anlatacak hikâyeleri vardır... Pek acayip bir evlilik doğrusu... Düşünün mösyö, daha evlendiklerinin üzerinden bir yıl geçmemişti ki, hop, kadın bir çikolataacıyla İspanya’ya gitti!

Kocası evinde tek başına kaldı, zamanını ağlamakla, içmekle geçirdi... Çılgına dönmüştü. Bir zaman sonra bu güzel, İspanyol kıyafetleriyle, zilli bir tefle geri döndü. Hepimiz ona, ‘Saklan, kocan seni öldürecek,’ diyorduk. Öldürmek ha!.. Sakin sakin yeniden birlikte yaşamaya başladılar ve kadın ona Bask tefi çalmayı bile öğretti.”

Gene kahkahalar koptu. Bileyici, köşesinde, başını kaldırmadan tekrar, “Sus, fırıncı,” dedi.

Fırıncı hiç aldırış etmedi ve sözlerini sürdürdü.

“Belki de İspanya’dan döndükten sonra güzelin sakınleştğini sanıyorsunuz, mösyö! Ah, hayır! Kocası onu o kadar iyi karşılamıştı ki! Bu da kadına tekrar aynı şeyi yapma

arzusu verdi... İspanyol'dan sonra, bir subay, sonra Rhone'lu bir denizci, sonra bir müzisyen, sonra bir... Ne bileyim! Asıl hoş tarafı, hep aynı komedinin olması. Kadın gider, koca ağlar; kadın geri gelir, koca yatıştır. Her defasında kadını elinden alırlar, o da her defasında kadını kabul eder... Şu kocanın ne kadar sabırlı olduğunu görüyorsunuz değil mi? Doğrusu kadının da nefesleri kesecek kadar güzel olduğunu söylemem gerekir... Sanki ay parçası: Cıvıl cıvıl, ufak tefek, endamı yerinde. Üstelik, bembeyaz bir ten ve erkeklere daima gülerek bakan ela gözler... Sözün kısası Parisli mösyö, eğer yolunuz gene Beaucaire'e düşecek olursa..."

Zavallı bileyici iç parçalayıcı bir ses tonuyla, bir kez daha, "Ah! Yalvarırım, ne olur sus fırıncı..." dedi.

Bu sırada araba durdu. Anglores çiftliğindeydik. İki Beaucaire'li orada inecekti. Doğrusu onları alıkoymak aklımdan bile geçmedi. Hınzır fırıncı! Çiftliğin avlusunda hâlâ kahkahasını duyuyorduk.

Bu adamlar gidince, sanki araba boşalmıştı. Camargue'lıyı, Arles'da bırakmıştık. Arabacı yolda, atların yanında yürüyordu...

Arabada, bileyici ve ben yalnızdık, ikimiz de kendi köşemizde susuyorduk. Hava sıcaktı. Arabanın meşin tavanı adeta sıcaktan yanıyordu. Arada bir gözlerimin kapandığını ve başımın ağırlaştığını hissediyordum, ama uyumam imkânsızdı. Kulaklarımda hâlâ bu üzgün ve tatlı, "Yalvarırım sus," sözleri yankılanıyordu. Zavallı adam, o da uyuyamıyordu! Arkadan, iri omuzlarının ve solgun, kaba saba elinin sıranın arkalığının üstünde, yaşlı bir adamın eli gibi titrediğini görüyordum. Ağlıyordu...

Arabacı birden bana, “İşte evinize geldiniz, Parisli!” diye bağırdı ve kırbacının ucuyla da yeldeğirmeninin kocaman bir kelebek gibi dikildiği yeşil tepemi gösterdi.

Aşağı inmek için acele ettim... Bileyicinin yanından geçerken, kasketinin altına bakmaya çalıştım, gitmeden önce onu görmek istiyordum. Düşüncelerimi okumuş gibi, zavallı adam birden başını kaldırdı ve gözlerini benimkilere dikerek, boğuk bir sesle, “Bana iyi bakın, dostum,” dedi. “Bir gün Beaucaire’de bir felaket olduğunu haber alırsanız, bunu yapanı tanıdığınızı söylersiniz.”

Yüzü feri kaçmış küçük gözleriyle ölgün ve kederliydi. Bu gözler yaşlarla doluydu, ama bu seste nefret vardı. Nefret, acizlerin öfkesidir! Eğer bileyicinin karısı olsaydım, ondan çekinirdim.

CORNILLE USTA'NIN SIRRI

Eski bir fifre çalgıcısı olan Francet Mamaï, arada bir sıcak şarap içmeye gelip bende kalırdı. Geçen akşam, yirmi yıl kadar önce benim değirmende yaşanan küçük bir köy dramını anlattı. Adamcağızın hikâyesi beni fazlasıyla duygulandırdı, ben de bunu size olduğu gibi aktarmaya çalışacağım:

Sevgili okuyucular, bir an için, mis kokulu bir şarap şişesinin önünde oturduğunuzu ve eski bir fifre algıcısının sizinle konuştuğunu hayal edin:

Efendim, eskiden yöremiz şimdi olduğu gibi ölü, isimsiz bir yer değildi. Büyük bir değirmencilik ticareti vardı ve çevresinde on fersahlık[4] yerden, çiftlik sakinleri bize öğütülecek buğdaylarını getirirdi. Köyü saran tepeler yeldeğirmenleriyle doluydu. Sağlı sollu çamların üzerinden karayelle dönen kanatlar ve inişli çıkışlı yol boyunca sıra sıra ilerleyen çuval yüklü küçük katırlardan başka bir şey görülmezdi ve bütün bir hafta yukarılarda kırbaların şaklamasını, kanatların tıkırtısını ve değirmenci çıraklarının “deh, deh” seslerini duymak büyük bir zevkti. Pazar günleri topluluklar halinde değirmenlere giderdik. Yukarıda, değirmenciler masalarda misket şarabını oluk oluk akıttırdı. Eski püskü dantel elbiseleri ve altın halarıyla, değirmenci hanımları kraliçeler gibi güzeldi. Ben de fifremi getirirdim, hava zifiri karanlık oluncaya kadar farandol dansı[5] yapardık. Gördüğünüz gibi, bu değirmenler yöremize sevinç ve zenginlik getiriyordu.

Ama ne yazık ki, birtakım Parisli Fransızların aklına, Tarascon yolu üzerine buharla çalışan bir un fabrikası kurma

fikri geldi. Çok güzel, yepyeni bir fabrika! İnsanlar buğdaylarını un fabrikalarına göndermeyi âdet edindiler ve zavallı yeldeğirmenleri işsiz kaldı. Bir süre mücadele etmeyi denediler, ama fabrika daha güçlü çıktı ve birbiri ardına iflas ettiler! Hepsi kapanmak zorunda kaldı. Küçük katırların gelişini görmez olduk... Güzel değirmenci hanımları altın haçlarını sattılar... Artık ne misket şarabı kaldı ne de farandol dansı! Karayel boşuna esiyor, kanatlar kımıldamıyordu ve sonra, güzel bir günde, yöre halkı bütün bu viraneleri yıktı, onların yerine üzüm bağları ve zeytin ağaçları ektiler.

Ne var ki, bu bozgunun ortasında, bir yeldeğirmeni ayakta kalmıştı, tepeciğinin üstünde, un fabrikacılarının burunlarının dibinde cesaretle dönmeye devam ediyordu. Bu, Cornille Usta'nın değirmeniydi, işte şu anda içinde bulunduğumuz değirmen.

Cornille Usta, yaşlı bir değirmenciydi, altmış yıldır unların içinde, işine aşkla bağlı yaşıyordu. Un fabrikasının kurulması onu çılgına çevirmişti. Sekiz gün boyunca, köyde oraya buraya koşuşturup, çevresindeki herkesi ayaklandırdı ve avaz avaz bağırıp fabrikadaki unlarla Provence halkını zehirlemeye çalıştıklarını söyledi. “Gitmeyin oraya!” diyordu. “Bu haydutlar, ekmek yapmak için buhar kullanıyorlar, bu şeytanın icadıdır, oysa ben İyi Tanrı'nın nefesi olan karayel ve yıldız yelini kullanıyorum.” Yeldeğirmenlerini göklere çıkararak böyle birçok güzel söz buluyor ama kimse ona kulak asmıyordu.

O zaman, ihtiyar adam öfkeden çılgına dönerek değirmenine kapandı ve vahşi bir hayvan gibi tek başına yaşamaya başladı. Hatta torunu Vivette'i bile yanına almak

istemedi, on beş yaşında bir kız çocuğuydu. Anne babasının ölümünden sonra dünyada büyükbabasından başka kimsesi kalmamıştı. Zavallı küçük, hayatını kazanmak zorunda kaldı ve çevredeki çiftliklerde ekin toplamada, ipekböcekçiliğinde, zeytin toplamada kiralık işçi olarak çalıştı. Oysa büyükbabası bu çocuğu çok sever gibi görünüyordu. Sık sık onu çalıştığı çiftlikte görmek için güneşin altında dört fersah yürür ve yanına gelince de yine, saatlerce kıza bakıp ağlardı...

Yörede herkes, ihtiyar değirmencinin Vivette’i cimriliği nedeniyle gönderdiğini düşünüyordu. Torununun kâhyaların kaba hareketlerine hedef olması ve hizmetçi kızların çektiği sefaletlere maruz kalıp bir çiftlikten öbürüne sürünmesi nedeniyle onu suçluyorlardı. Ayrıca, Cornille Usta gibi tanınmış ve şimdiye kadar saygı görmüş bir adamın, gerçek bir Çingene gibi yalınayak, başında delik bir külâh, kemeri paramparça bir halde sokaklarda dolaşması hiç de hoş karşılanmıyordu. Pazarları, onu kilisede ayine giderken gördüğümüzde, biz diğer yaşlılar, onun adına utanıyorduk. Corneille de bunu hissettiğinden yörenin ileri gelenleri için ayrılmış olan sıraya oturmaya cesaret edemiyor, daima, kutsal su kabının yanında, kilisenin dibinde fakirlerle birlikte ayakta duruyordu.

Cornille Usta’nın halinde, anlaşılmaz bir şey vardı. Uzun süredir köyde hiç kimse, buğdayını ona getirmiyordu, ama yeldeğirmeninin kanatları yine eskisi gibi dönmeye devam ediyordu. Akşamları, yolda kocaman un çuvalları yüklü eşeğini önünde iteleyeni ihtiyar değirmenciye rastlıyorduk.

“Hayırlı akşamlar, Cornille Usta!” diye bağıırıyordu köylüler. “Değirmende işler iyi, değil mi?”

İhtiyar, neşeli bir sesle, “Her zamanki gibi, çocuklarım,” diye cevap veriyordu. ‘Tanrı’ya şükür, başımızdan iş eksik olmuyor.”

O zaman, ona, bu kadar işin nereden geldiği sorulunca da parmağını dudağına götürüp, oldukça ciddi bir tavırla, “Aman susun! İhracat için un öğütüyorum...” diyordu. Ağzından daha fazla laf almak mümkün değildi.

Değirmenine ayak basmaya gelince, böyle bir şey akla bile gelmezdi. Küçük Vivette bile oraya girmezdi.

Değirmenin önünden geçtiğimizde, kapıyı daima kapalı görürdük, yeldeğirmeninin kanatları hep hareket ediyor, yaşlı katır avlunun çimlerini yiyor ve büyük, zayıf bir kedi, pencerenin yanında güneşlenirken sizi hain bakışlarla süzüyordu.

Bütün bunlar insanlara gizemli geliyor ve dedikodulara neden oluyordu. Herkes Cornille Usta’nın sırrına kendince bir açıklama getiriyordu. Ama insanların genel düşüncesi bu değirmende un çuvallarından çok, altın çuvallarının bulunduğu yönündeydi.

Derken, zaman içinde her şey ortaya çıktı, bakın nasıl oldu:

Güzel bir günde, yörenin gençlerini fifre çalarak dans ettirirken, oğullarımdan büyüğü ile Vivette’in birbirlerine âşık olduklarını fark ettim. Doğrusu buna hiç kızmadım, çünkü Cornille isminin aramızda saygınlığı vardı, hem sonra şu küçük Vivette’in bir serçe gibi evimde gezindiğini görmek hoşuma giderdi. Yalnız, bizim âşıklar her anı birlikte geçirdiklerinden, bir kaza olmasından korktum ve işi hemen

halletmeye karar verdim. Büyükbabaya bu sorunu çıtlatmak amacıyla değirmene kadar çıktım... Ah! İhtiyar büyücü! Beni nasıl karşıladığını görmeliydiniz! Ona kapıyı açtırmak mümkün olmadı. Anahtar deliğinden geliş nedenimi yarım yamalak anlatmaya çalıştım, ben onunla konuşurken, o sıska kedi tepemde bir iblis gibi tıslayıp duruyordu.

İhtiyar sözlerimi bitirmeme fırsat vermedi, ağzına geleni söyledi; yok, gidip fifremle uğraşmalıymışım, yok oğlumu evlendirmeye çok meraklıysam un fabrikasından kız bulmalıymışım... Takdir edersiniz ki bu kötü sözleri duyunca kan beynime sıçradı, ama gene de akıllıca davranıp kendimi tuttum ve ihtiyar deliyi değirmeninde bırakarak, çocuklara uğradığım hayal kırıklığını anlattım... Zavallı kuzular bir türlü inanamıyorlardı, her ikisi birlikte büyükbabayla konuşmak üzere değirmene çıkmak için benden izin istediler, ben de olmaz diyemedim. Bizim âşıklar da pırrr! Hemen uçuverdiler.

Tam yukarı çıktıkları sırada, Cornille Usta dışarıdaymış. Kapı iki kez kilitlenmiş, ama yaşlı adamcağız giderken merdivenini dışarıda bırakmış, elbette çocukların aklına hemen pencereden girip bu meşhur değirmende ne olduğuna bakmak gelmiş...

Tuhaf şey! Değirmenin un öğütülen taşı boşmuş... Ne bir çuval ne de bir buğday tanesi... duvarlarda ve örümcek ağlarının üstünde bile un izleri yokmuş... Değirmenleri dolduran o mis gibi dövülmüş buğdayın kokusu hiç duyulmuyormuş... Ana mil toz içindeymiş ve cılız kedi üzerinde uyuyormuş.

Alttaki oda da sefil, terk edilmiş bir haldeymiş. Kötü bir yatak, birkaç paçavra, bir merdiven basamağının üstünde bir

parça ekmek, sonra bir köşede, içinden harç döküntüleri ve kireç dökülen üç dört paramparça çuval...

İşte Cornille Usta'nın sırrı! Değirmenin şerefini kurtarmak ve orada un yapıldığına insanları inandırmak için sabahları yolda taşıdığı bu alçı döküntüleri idi... Zavallı değirmen! Zavallı Cornille! Un fabrikası, işini elinden alalı uzun süre olmuştu. Kanatlar hareket etmeye devam ediyor, ama değirmen boşuna dönüyordu.

Çocuklar gözyaşları içinde gelip bana gördüklerini anlattılar. Onları dinlerken içim parçalandı... Bir dakika bile kaybetmeden komşulara koştum, onlara durumu iki sözle açıkladım ve hemen Cornille'in değirmenine evlerdeki bütün buğdayları götürmeye karar verdik... Kararımızı verdiğimiz anda da uyguladık. Bütün köy yola koyuldu ve buğday, (ama bu defa gerçek buğday) yüklü katırlardan oluşan bir kervanla yukarı çıktık.

Değirmenin kapısı ardına kadar açıktı... Kapının önünde, Cornille Usta, alçıyla dolu bir çuvala oturmuş, başını elleri arasına koymuş ağlıyordu. Yokluğunda değirmenine gizlice girip hazin sırrını öğrendiklerini anlamıştı.

“Zavallı ben,” diyordu. “Artık ölmekten başka çarem yok. Değirmenin şerefi lekелendi.”

Değirmenini türlü isimle çağırarak, onunla gerçekten bir insanmış gibi konuşarak, iç parçalayıcı hıçkırıklarla ağlıyordu.

Bu sırada, katırlar değirmenin önündeki düzlüğe geldiler ve tıpkı eski güzel zamanlarında olduğu gibi, hep birlikte

avazımız çıktığı kadar bağırdık:

“Hey! Değirmenci! Hey! Cornille Usta!”

Hemen çuvallar kapıya yığıldı ve altın gibi kızıl taneler, her yandan yere saçıldı.

Cornille Usta gözlerini fal taşı gibi açmıştı. Yaşlılıktan buruşmuş avucuna buğday doldurmuş, hem ağlayıp hem de gülerek, “Bu buğday! Ulu Tanrım! İyi buğday! Bırakın beni, onlara bakayım,” diyordu.

Sonra bize dönerek, “Ah! Bana döneceğinizi biliyordum... şu un fabrikasındaki uncuların alayı hırsızdır,” dedi.

Onu zafer kazanmış biri gibi omuzlarımızda köye götürmek istiyorduk.

“Hayır, hayır, ocuklarım. Önce değirmenime yiyecek vermem gerekiyor... Düşünün! Ağzına bir şey koymayalı o kadar uzun zaman oldu ki!”

Zavallı ihtiyarın sağa sola koşuşturup çuvalları yardığını, tohumlar ezilirken değirmen taşını idare etmeye çalıştığını ve ince un tozunun tavana doğru uuştuğunu görünce hepimizin gözleri yaşarmıştı.

Övünmek gibi olmasın, ama o günden sonra ihtiyarı asla işsiz bırakmadık. Sonunda bir sabah Cornille Usta öldü ve son değirmenimizin kanatları, bu defa bir daha dönmemek üzere durdu... Cornille ölünce onun yerine kimse geçmedi. Ne yaparsınız, mösyö! Bu dünyada her şeyin bir sonu var, Ren Nehri boyunca gidip gelen kayıkların, kukuletalı boyun

atkılarının ve iri çiçekli ceketler gibi yeldeğirmenlerinin de artık devri geçti.

MÖSYÖ SEGUIN'İN KEÇİSİ

Paris'te lirik şair M. Pierre Gringoire[\[6\]](#)

Sen hiç değişmeyeceksin, zavallı Gringo-ire'im!

Nasıl olur? Sana Paris'in iyi bir gazetesinde köşe yazarlığı veriyorlar ve sen küstahça reddediyorsun... Kendi haline bir baksana, zavallı çocuk! Şu delikli hırkaya, paramparça çoraplara, açlıktan bir deri bir kemik kalmış şu yüze bak! İşte bak, güzel kafiye bulma tutkusu seni ne hale getirdi! Apollo hazretlerine on yıllık sadık hizmetkârlık bak sana neye mal oldu? Hâlâ mı utanmıyorsun?

Git köşe yazarı olsana, aptal! Köşe yazarı ol! Pırıl pırıl eküler[\[7\]](#) kazanacaksın! Brebant lokantasında[\[8\]](#) sofran kurulacak, başlığına yeni bir tüy takarak tiyatro oyunlarının prömiyerlerinde boy göstereceksin.

Hayır mı? İstemiyor musun? Sonuna kadar canının istediği gibi özgür yaşayacağını mı iddia ediyorsun... Peki öyleyse Mösyö Seguin'in keçisinin hikâyesini dinle de, insanın özgür yaşamak istediğinde eline ne geçtiğini öğren.

Mösyö Seguin'in keçilerinden yana hiç yüzü gülmedi.

Hepsini de aynı şekilde kaybederdi: Bir sabah iplerini koparan keçiler, dağa yollanır ve orada kurda yem olurdu. Ne sahibinin okşamaları, ne de kurt korkusu, hiçbir şey onlara engel olamıyordu. Belli ki bunlar, ne pahasına olursa olsun açık hava ve bağımsızlık isteyen, özgürlüğüne düşkün keçilerdi.

Hayvanlarının bu huyunu hiç anlayamayan biçare Mösyö Seguin çok üzgündü.

“Anlaşıldı, keçiler benim yanımda sıkılıyor, birini bile yanımda tutamayacağım,” diye düşünüyordu.

Ama yine de cesaretini kaybetmedi ve altı keçiyi de aynı şekilde kaybettikten sonra, yedinci bir keçi satın aldı. Yalnız, bu defa, kendisine iyice alışsın diye yavru bir keçi aldı.

Ah! Gringoire, bilsen Mösyö Seguin’in küçük keçisi ne kadar güzeldi! Baygın gözleri, küçük, astsubay gibi sakalı, siyah ve parlak toynakları, çizgili boynuzları ve onu bir kaftana benzeten uzun beyaz tüyleriyle ne kadar güzeldi! Hatırlıyor musun, hani Esmeralda’nın[9] bir oğlağı vardı, işte onun kadar güzeldi! Sonra, uysal, yumuşak başlı, sağılırken kımıldamaz, ayağını süt kabının içine sokmazdı kısacası. Çok sevimli bir keçiydi.

Mösyö Seguin’in evinin arkasında akdikenlerle çevrili bir ekenegi[10] vardı. Yeni konuğunu oraya yerleştirdi. Onu çayırın en güzel yerinde bir kazığa bağladı, ipini de uzun tuttu; arada bir iyi olup olmadığına bakıyordu. Keçi mutlu görünüyor ve öyle keyifle otluyordu ki, Mösyö Seguin sevinçten uçacaktı.

Zavallı adam, “Nihayet, bir keçi yanımda sıkılmadan yaşayacak!” diyordu.

Mösyö Seguin yanılıyordu, çünkü zamanla bu keçinin de canı sıkıldı.

Keçi bir gün dağa bakarak kendi kendine, “Orada kimbilir ne güzel bir hayat vardır! Boğazımı sıkıyan bu lanet ip olmadan

çalılarda atlayıp zıplamak kimbilir ne kadar zevklidir! Etrafı çitle çevrili bir yerde otlamak ya katırlara ya da öküzlere yakışır! Keçilere daha geniş bir alan gerekir,” dedi.

O andan sonra, ekeneğin otlarının tadını beğenmez oldu. İçine sıkıntı bastı. Zayıfladı, sütü azaldı. Onun bütün gün ipini çekiştirdiğini, başını dağa çevirip, burun deliklerini açarak üzgün üzgün melediğini görmek insanın içini sızlatıyordu.

Mösyö Seguin keçisine bir haller olduğunu farkındaydı, ama ne olduğunu bir türlü kestiremiyordu... Bir sabah, onu sağmayı bitirdiği sırada, keçi ona döndü ve kendi diliyle, “Bakın Mösyö Seguin, yanınızda çok sıkılıyorum, bırakın dağa gideyim,” dedi.

Mösyö Seguin şaşkınlıkla süt çanağını düşürerek, “Aman Tanrım! Bu da mı!” diye bağırdı, sonra keçinin yanında otlara oturarak, “Nasıl olur, Blanquette, beni bırakıp gitmek mi istiyorsun?” diye sordu.

Blanquette, “Evet Mösyö Seguin,” diye cevap verdi.

“Burada otsuz mu kaldın?”

“Yoo, hayır, Mösyö Seguin!”

“Belki ip mi kısa geliyor, uzatmamı ister misin?”

“Buna gerek yok, Mösyö Seguin!”

“Öyleyse neyin eksik? Ne istiyorsun?”

“Dağa gitmek istiyorum, Mösyö Seguin.”

“Zavallı, dağda kurt var, bilmiyor musun? Karşına çıkarsa ne yapacaksın?”

“Boynuz vururum, Mösyö Seguin.”

“Boynuzun kurda vız gelir. Boynuzları seninkinden daha büyük keçilerimi yedi o... Geçen sene burada olan zavallı ihtiyar Renaude’a ne oldu biliyor musun? Bir teke gibi güçlü ve yaman bir keçiydi. Kurtla bütün gece dövüştü, ama sabah olunca, kurt onu da yedi.”

“Zavallı Renaude! Ama zararı yok, Mösyö Seguin, beni bırakın da dağa gideyim.”

“Yüce Tanrım!” dedi Mösyö Seguin. “Benim keçilerime ne oluyor? Gene biri daha kurda yem olacak... Ama hayır... İster iste ister isteme yine de seni kurtaracağım, haylaz! İpini koparmayasın diye seni ahıra kapatacağım ve artık hep orada kalacaksın.”

Mösyö Seguin hemen keçiyi karanlık bir ahıra götürdü ve kapısını sıkı sıkı kilitledi. Ne var ki, pencereyi kapamayı unutmuştu, arkasını döner dönmez, küçük keçi kaçıp gitti...

Gülüyorsun, değil mi Gringoire? Öyle ya! Eminim, sen Mösyö Seguin’e karşı, keçilerin tarafını tutarsın... Ama biraz sabret gene böyle gülmeye devam edecek misin, göreceğiz.

Beyaz keçi yukarıya ulaştığında her tarafta hayranlık uyandırdı. Kocamış ağaçlar onun kadar güzel bir keçi görmemişlerdi. Onu küçük bir kraliçeymiş gibi karşıladılar. Kestane ağaçları, dallarının ucuyla onu okşayabilmek için yerlere kadar eğildi. Altın renkli katır tırnakları o geçerken

açılıyor ve ellerinden geldiğince güzel kokuyorlardı. Bütün dağ bayram yaptı.

Keçi mutlu muydu diye düşünüyorsun Gringoire! Artık ne ip ne de kazık, onun keyfince atlayıp zıplamasını, otlamasını engelleyecek hiçbir şey yoktu... Asıl otlar oradaydı! Hem de boynuzlarına kadar, sevgili dostum! Hem de ne otlar! Lezzetli, ince, diş diş, binbir bitkiden otlar... Ekenegın çimine ne benzer! Ya çiçekler! Büyük mavi çançiçekleri, uzun çenekli kırmızı yüksek otları, içlerinden baş döndürücü özler taşan yabancı çiçeklerden bir orman!

Böylece adeta yarı sarhoş bir durumda olan beyaz keçi, ayakları havada tepiniyor, yere düşen yapraklara ve kestanelere karışarak bayır aşağı yuvarlanıyor, sonra bir sıçrayışta ayakları üstünde dikiliyor. Hop! Yine başı önde, makilerin ve şimşirliklerin içine dalıyor, bir kayanın üstüne çıkıyor, bir hendeğin dibine iniyor, bir yukarı, bir aşağı, her yere gidiyordu... Sanki Mösyö Seguin dağa on keçi birden salmıştı.

Çünkü Blanquette'in hiçbir şeyden korktuğu yoktu.

Büyük şelaleleri bir sıçrayışta aşıyor, aşarken de su ve köpük içinde kalıyordu. O zaman, sıırıslık bir halde düz bir kayaya uzanıyor ve güneşte tüylerini kurutuyordu... Bir defasında da dişleri arasında bir sarısalkım çiçeğı, bir yaylanın kenarında ilerlerken aşağıda, ovada, arkasında ekenegıyla Mösyö Seguin'in evini gördü ve sonra gözlerinden yaş gelinceye kadar güldü.

“Ne kadar küçükmüş!” dedi. “Orada nasıl oldu da durabildim?”

Zavallıcık! Kendini bu kadar yüksekte görünce, dünyaya sığmayacak kadar büyük olduğunu sanıyordu...

Kısacası, Mösyö Seguin'in keçisi için güzel bir gün oldu. Öğleye doğru, sağa sola koşuştururken, bir yaban asmasını ktır ktır yiyen bir dağ keçisi sürüsünün ortasına düştü. Beyaz elbiseli küçük fingirdek orada epey ilgi uyandırdı. Ona yabani asmanın en lezzetli parçasını verdiler. Hele erkekler çok keyiflendiler... -Aramızda kalsın Gringoire- siyah tüylü genç bir dağkeçisi Blanquette'in kalbini kazanma şansına erişti. İki sevgili bir iki saat ormanın derinliklerinde kayboldular. Onların birbirlerine ne söylediğini duymak istersen, yosunlar içinde kimseye görünmeden dolaşan geveze pınarlara sor.

Birden hava serinledi. Dağın rengi mora döndü, akşam olmuştu...

Küçük keçi, şaşkınlıkla durup, "Ne çabuk!" dedi.

Aşağıda, tarlalar sise gömülmüş, Mösyö Seguin'in ekeneği sisin içinde kaybolmuştu, küçük evin sadece bacası tüten çatısı görünüyordu. Ağıla getirilen bir sürünün çingirak seslerini duydu ve içi üzüntüyle doldu... Geri dönmekte olan bir akdoğan, geçerken kanatlarıyla hafifçe ona sürtündü. Keçi ürperdi... sonra dağda bir uluma duyuldu:

"Uu! Uu!"

Aklına kurt geldi, bütün gün onu hiç düşünmemişti... O sırada vadide çok uzaktan bir boru sesi duyuldu. Son bir çaba gösteren iyi kalpli Mösyö Seguin'di bu.

"Uuu! Uuu!" diye uluyordu kurt.

“Geri dön! Geri dön!” diyordu boru.

Blanquette bir an geri dönmek istedi, ama kazığı, ipi, ekenegin çitini hatırlayınca, o hayata artık alışamayacağını ve dağda kalmasının daha iyi olacağını düşündü.

Boru çalmaz oldu. Keçi, tam arkasında bir yaprak hışırtısı duydu. Döndü ve karanlıkta dimdik iki kulakla, alev gibi parıldayan bir çift göz gördü... Bu kurttu.

Kocaman, hareketsiz, kıçüstü oturmuş orada duruyor, küçük beyaz keçiye bakıyor ve şimdiden tadını çıkarıyordu. Onu sonunda nasıl olsa yiyeceğini bildiğinden hiç acele etmiyordu. Yalnız, keçi arkasına döndüğünde kötü kötü güldü.

“Ha! Ha! Ha! Mösyö Seguin’in küçük keçisi!” Uzun kızıl diliyle kav rengi dudaklarını yaladı.

Blanquette mahvolduğunu anladı... Bir an, bütün gece dövüşüp sabah kurdun midesine inen ihtiyar Renaude’un hikâyesini hatırladı ve boş yere uğraşmaktansa kurdun kendisini hemen yemesinin daha iyi olacağını düşündü, ama sonra fikrini değiştirip, başı eğik, boynuzları önde savunmaya geçti. Ne de olsa Mösyö Seguin’in cesur keçisiydi... Kurdu öldürmeyi ummuyordu, -keçiler kurtları öldüremezler- yalnızca Renaude kadar dayanıp dayanamayacağını görmek istiyordu.

Derken canavar, keçinin üstüne yürüdü ve küçük boynuzlar da harekete geçti. Ah! Cesur keçicik, nasıl da canla başla mücadele ediyordu! Yalan söylemiyorum Gringoire belki on defadan fazla, kurdu geri çekilip nefes almak zorunda bıraktı. Bu bir dakikalık aralarda, obur keçi acele acele o değerli

otlarından bir tutam topluyor, sonra ağzı dolu olarak dövüŖe tutuŖuyordu... Bütün gece sürdü bu. Arada bir Mösyö Seguin'in keçisi bulutsuz gökyüzünde dans eden yıldızlara bakıyor ve kendi kendine, "Ah! Şafak sökene kadar bir dayanabilsem..." diyordu.

Yıldızlar birbiri ardına söndü. Blanquette daha fazla boynuz vurdu, kurt daha fazla dişlerini geçirdi... Ufukta cılız bir ışık belirdi... Bir çiftlikten boğuk sesli bir horozun ötüŖü yükseldi.

Ölmek için güneşin doğmasını bekleyen zavallı hayvan, "Sonunda!" dedi ve güzel beyaz postu kan lekeleri içinde yere uzandı...

O zaman kurt, küçük keçinin üzerine atladı ve onu parçalayıp yedi.

Elveda Gringoire!

Okuduğın hikâyeyi ben uydurmadım. Bugün olur da Provence'a yolun düşerse, bizim kadınlar sana sık sık bütün gece kurtla dövüşen ve sonunda kurda yem olan Mösyö Seguin'in keçisinden söz edeceklerdir.

İyi duydun Gringoire, *Sabah olunca kurt onu yedi.*

YILDIZLAR

Bir Provence[11] Çobanının Öyküsü

Luberon'da hayvanları güttüğüm zamanlarda hiç kimseye rastlamadan köpeğim Labri ve koyunlarımla baş başa haftalarca kalırdım. Zaman zaman, Mont-de-l'Ure'de yaşayan bir münzevi,[12] ilaç olarak kullanılmak üzere bitki toplamak için oradan geçer ya da Piémont'lu bir kömürcünün kararmış yüzünü görürdüm. Ama bunlar, yalnız kala kala sessizleşmiş, konuşmanın zevkini unutmuş, aşağıda, köylerde ve şehirlerde olup bitenlerden habersiz saf insanlardı. Her on beş günde bir, yokuşta, çiftliğimizin bana on beş gün yetecek kadar erzak taşıyan katırının çingırağını duyduğumda veya yamacın başında küçük yanaşmanın kurnaz yüzünü ya da ihtiyar Norade Teyze'nin kızıl saçlarını gördüğümde, gerçekten çok mutlu olurum. Aşağıda, çiftlikte olan bitenleri, yöreden son haberleri, vaftizleri, düğünleri anlattırırdım, ama beni her şeyden çok ilgilendiren, on fersahlık bir çevrede en güzel kız olan efendilerimin kızı Matmazel Stéphanette'ten gelen haberlerdi. Onunla ilgilendiğimi belli etmeden, bayramlara, gece toplantılarına sık sık gidip gitmediğini, onunla evlenmek isteyen yeni birilerinin olup olmadığını öğrenirdim. Bunun benimle, benim gibi fakir bir dağ çobanıyla ne ilgisi olduğunu soracak olurlarsa, yirmi yaşında olduğumu ve Stéphanette'in hayatımda gördüğüm en güzel kız olduğunu söyleyebilirim.

On beş günlük erzakımı beklediğim bir pazar günü, oldukça geç geldiler. Sabah kendi kendime, "Büyük ayın yüzünden," diyordum. Sonra, öğleye doğru, şiddetli bir sağanak bastırdı ve katırın yolların kötü durumda olması nedeniyle

gelemeyeceğini düşündüm. Sonunda, saat üç sularında hava açıldı, yağmurdan ıslanan bütün bir dağ, güneş çıkınca pırıl pırıl parladı, yapraklardan damlayan su sesleri ve taşan derenin şırıltısı arasında, katırın neşeli ve Paskalya günündeki çalan kocaman ziller kadar canlı ve oynak olan çingirak seslerini duydum. Ama katırı süren ne küçük hizmetkâr ne de ihtiyar Norade'dı. Bu... bilin bakalım kim! Bizim küçük hanınım ta kendisiydi, çocuklar! Dağ havası ve fırtınanın yol açtığı serinlik nedeniyle yüzü pespembe olmuş bir halde katırın üstündeki küfelerin arasında dimdik oturuyordu.

Küçük oğlan hastaydı, Norade Teyze ise çocuklarının yanına tatile gitmişti. Küçük Stéphanette katırından inerken bana hem bunları hem de yolu şaşırdığı için geciktiğini anlattı. Ama çiçekli kurdelesini taktığına, parlak eteği ve dantelleriyle bayramlık elbiselerini giydiğine bakılırsa, gecikmesinin nedeni çayırda yolunu kaybetmesi değil, dans etmesiydi. Ah güzel kız! Gözlerimi ondan ayıramıyordum. Aslına bakılırsa onu daha önce hiç bu kadar yakından görmemiştim. Kimi zaman kışın, sürüler ovaya indiğinde ve akşam yemeği için çiftliğe döndüğümde, onun hizmetçilerle konuşmadan, hep süslü ve biraz mağrur bir tavırla salonu hızla geçtiğini görürdüm... Oysa şimdi karşımdaydı, sadece benim için gelmişti ve ben neredeyse aklımı kaçıırıyordum.

Stéphanette, yiyecekleri küfelerden çıkardıktan sonra, merakla etrafına bakındı. Güzel pazar eteğini kirlenmesin diye biraz kaldırarak ağıla girdi, yatak odamı, kuzu postu örtülü hasır yatağı, duvara asılı kocaman paltomu, sopamı, çakmaklı tüfeğimi görmek istedi. Gördüğü her şey hoşuna gitmişti.

“Demek sen burada yaşıyorsun, öyle mi zavallı çoban? Kimbilir hep yalnız olmak seni ne kadar sıkıyordur! Ne yapıyorsun? Neler düşünüyorsun?”

“Sizi,” diye cevap vermek istedim, deseydim; yalan söylemiş olmazdım. Ama o kadar şaşkındım ki, söyleyecek bir kelime bile bulamıyordum. Sanırım o hınzır da halimin farkındaydı, kurnazlıklarıyla beni daha da sıkıntılı bir duruma düşürmeye çalışıyordu.

“Ya kız arkadaşın, çoban, o da arada bir gelip seni görüyor mu? Kendisi ya altın keçi ya da dağ başından hiç inmeyen peri kızı Estérelle olmalı...”

Oysa o an asıl kendisi bana peri kızı Estérelle gibi görünüyordu, başını arkaya atarak gülümserken güzelliği bir kat daha artıyor, bir an önce kalkıp gitmek için acele etmesi gerçekten de bir peri kızının bir görünüp bir kaybolmasına benziyordu.

“Hoşça kal, çoban.”

“Güle güle, efendim.”

Boş sepetlerini alıp gitti.

Aşağıya inen yolda gözden kaybolunca, katırın nalları altında yuvarlanan çakıl taşları sanki birer birer kalbime düşüyormuş gibi geldi. Uzun süre bu sesleri dinledim, gün batana kadar adeta ayakta uyuyormuş gibi bir haldeydim, rüyadan uyanmamak için kımıldamaya bile cesaret edemiyordum. Akşama doğru, vadilerin dipleri mavileşir ve hayvanlar ağla girmek için meleşerek birbirlerine sokulurken, yoldan birinin bana seslendiğini duydum ve

bizim küçük hanımı gördüm. Önceki gibi neşeli değildi; sırılsıklam olmuş, korkudan ve soğuktan tir tir titriyordu. Belli ki yamacın eteğinde, Sorgue Deresi'nin seller nedeniyle kabarmış olduğunu görmüş ve var gücüyle oradan geçmeye çalışırken boğulma tehlikesi atlatmıştı. İşin kötü tarafı, gecenin bu saatinde, çiftliğe dönmeyi aklından çıkarmalıydı, çünkü dere kabardığında neresinden geçilebileceğini bilmediği için o yolu tek başına bulamazdı. Ben de sürünün başından ayrılamazdım. Geceyi dağda geçirme fikri, ailesi merak edeceği için onu endişelendiriyordu. Ben de elimden geldiğince onu teselli etmeye çalıştım:

“Temmuz ayında geceler kısadır, efendim... Bu da geçer.”

Hemen ayaklarını ve Sorgue'un suyuyla sırılsıklam olmuş elbisesini kurutmak için kocaman bir ateş yaktım. Sonra ona süt, peynir getirdim, ama zavallı küçük ne ısınmayı ne de bir şeyler yemeyi düşünüyordu. Onu gözlerinde iri yaşlarla görünce, benim de içimden ağlamak geliyordu.

Bu sırada gece karanlığı çökmüştü. Dağların doruklarında güneşten yalnız bir parçacık toz, batıda bir ışık buharı kalmıştı. Küçük hanımın ağıla girip dinlenmesini istedim. Taze samanların üstüne yepyeni güzel bir post yaydıktan sonra, ona iyi geceler dedim ve dışarı çıkıp kapının önüne oturdum... Tanrı şahittir ki, içimi yakan aşk ateşine rağmen, aklıma hiçbir kötü fikir gelmedi, yalnızca gurur duyuyordum. Ağılın bir köşesinde, onu uyurken seyreden meraklı bir sürünün yanında, efendilerimin kızı, diğerlerinden daha değerli ve daha beyaz bir kuzu gibi, benim korumam altında uyuyordu. Gökyüzü bana hiç bu kadar derin, yıldızlar hiç bu kadar parlak görünmemişti... Birdenbire, ağılın penceresi

açıldı ve güzel Stéphanette göründü. Uyuyamıyordu. Hayvanlar kımıldarken samanları hışırdanıyor ya da uykularında meliyorlardı. Ateşin yanına gelmek istiyordu. Durumu görünce, keçi postumu omuzlarına sardım, ateşi körükledim ve hiç konuşmadan yan yana oturduk. Eğer daha önce geceyi açık havada yıldızlar altında geçirdiyseniz, insanların uyudukları saatte, ıssızlığın ve sessizliğin içinde gizemli bir dünyanın uyandığını bilirsiniz. O zaman kaynaklar daha berrak bir sesle şarkı söyler, göllerde küçücük alevler yanar. Dağın bütün hayaletleri özgürce dolaşır; havada hafifçe dokunuşlar, fark edilmeyen sesler vardır, sanki dalların uzadığını, otların fışkırdığını duyarız. Gündüz, canlıların hayatıdır, ama gece bambaşka bir hayat vardır. Eğer alışkın değilseniz bu sizi korkutur... Bu nedenle bizim küçük hanım devamlı titriyor ve en ufak bir gürültüde bana sokuluyordu. Bir defasında aşağıda ışıldayan bir gölcükten gelen, uzun, kederli bir çığlık, dalgalanarak bize ulaştı. O sırada, güzel bir yıldız aynı yönde başımızın üstünde kaydı, sanki az önce duyduğumuz çığlığa eşlik ediyordu.

Stéphanette, alçak sesle bana, “Nedir bu?” diye sordu.

“Cennete giden bir ruh, efendim,” dedim ve istavroz çıkardım.

O da istavroz çıkardı ve bir süre kendinden geçmiş bir halde havaya baktı. Sonra bana, “Demek ki siz çobanların büyücü olduğunuz doğru,” dedi.

“Kesinlikle hayır küçük hanım. Ama burada yıldızlara daha yakın yaşıyoruz ve orada neler olduğunu ovadaki insanlardan daha iyi biliyoruz.”

Elini çenesine dayamış, kendisini saran postun içinde göksel bir çoban gibi devamlı yukarı bakıyordu.

“Ne kadar da çok! Nasıl da güzel! Daha önce bu kadar çoğunu görmemiştim... İsimlerini biliyor musun çoban?”

“Evet, efendim. Bakın! Tam üstümüzde, Aziz Jacques Yolu (Samanyolu) Fransa’dan dosdoğru İspanya’ya gidiyor. Bunu, Sarrasinlerle[13] savaşırken yolunu mert Charlemagne’a[14] göstermek için Galice’li Aziz Jacques çizdi. Daha uzakta, ısıll ısıll dört dingiliyle Ruhların Arabasını (Büyük Ayı) görürsünüz. Önde duran üç yıldız, Üç Hayvan’dır ve üçüncüsünün karşısındaki şu küçücük yıldız da Arabacı’dır. Yukarıdaki şu düşen yıldız yağmurunu görüyor musunuz? Bunlar iyi Tanrı’nın evine kabul etmediği ruhlar... Biraz daha aşağıda, işte Tırmık ya da Üç Kral (Orion). Bu hepimiz için saat işlevi görür. Sadece onlara bakarak, şimdi gece yarısını geçtiğini anlayabiliyorum. Biraz daha aşağıda, gene tepeye doğru, Milanolu Jean parlıyor; yıldızların meşalesi (Sirius). Bu yıldız hakkında, bakın çobanlar ne anlatır: Sözde bir gece Milanolu Jean, Üç Kral ve Cıvciv Kümesi (Ülker)[15] ile birlikte, arkadaşlarından bir yıldızın düğününe davet edilmişler. Aceleci olan Cıvciv Kümesi, ilk giden olmuş ve yukarı yola sapmış. Bakın ona, yukarıda, gökyüzünün ta dibinde. Üç Kral, daha aşağıdan gidince onu yakalamışlar, ama çok geç yatmış olan tembel Milanolu Jean geride kalmış ve müthiş öfkelenmiş; durdurmak için onlara sopasını fırlatmış. Bu nedenle, Üç Kral’a Milanolu Jean’ın sopası da derler. Ama yıldızlar içinde en güzeli, bizimkidir, yani Çoban Yıldızı, bizi şafak sökerken, sürüleri çıkardığımızda ve sabahları onları geri getirdiğimizde aydınlatır. Ona ayrıca Maguelonne adını taktık. Güzel Maguelonne, Provence’lı

Pierre'in (Satürn) peşinden dolaşır ve yedi yılda bir onunla evlenir.[\[16\]](#)

“Nasıl olur! Yıldızlar da evlenir mi çoban?”

“Elbette efendim.”

Bu evliliklerin ne olduğunu anlatmaya çalışırken, taze ve narin bir şeyin omuzlarıma hafifçe yaslandığını hissettim. Uykudan ağırlaşmış başını, güzel bir kurdele, dantel ve lüleli saç hışırtısıyla omzuma dayamıştı. Gökteki yıldızlar doğan güneşin aydınlığında sönüp silinene kadar kımıldamadan öylece kaldı. Ben de, onun uyumasını seyrediyordum, kalbimin derinliklerinde az da olsa heyecanlıydım, ama bana sadece güzel düşünceler aşıl原因 bu parlak gece beni kötülüklerden koruyordu. Etrafımızda yıldızlar, büyük bir sürü gibi uysal, sessiz yürüyüşlerine devam ediyor ve bazı anlarda bu yıldızlardan birinin, en narininin, en parlağının, yolunu kaybederek, uyumak için omzuma yaslandığını hayal ediyordum.

ARLES’LI KIZ

Değirmenimden köye doğru inecek olursanız, içinde çitlembik ağaçları bulunan büyük bir avlunun sonunda, yolun kenarına yapılmış bir çiftliğin önünden geçersiniz. Burası, kırmızı kiremitleri, gelişigüzel açılmış pencereleriyle, geniş koyu renkli cephesiyle, en üstte ambarın fırılacağı, saman yığınlarını çıkarmaya yarayan çıkırığı ve dışarı fırlamış kuru ot demetleriyle gerçek bir Provence çiftlik evidir.

Neden bu ev dikkatimi çekmişti? Neden bu kapalı kapı benim içimi sızlatmıştı? Bilmiyordum, ama gene de bu ev beni ürpertiordu. Etrafında derin bir sessizlik vardı... İnsanlar oradan geçtiğinde köpekler havlamıyor, beç tavukları bağrıışmadan kaçışıyordu... İçeride ses seda yoktu! Hiçbir şey, bir katır çingırağının sesi bile duyulmuyordu... Pencerelerde beyaz perdeler ve bacadan çıkan duman da olmasa, evde yaşayan kimsenin olmadığı söylenebilirdi.

Dün, öğle vakti, köyden dönüyordum. Güneşten korunmak için, çiftlik duvarları boyunca, çitlembiklerin gölgesinde ilerliyordum... Yolda, çiftliğin önünde, yanaşmalar sessizce otları arabaya yüklüyorlardı... Büyük kapı açık kalmıştı. Geçerken içeri şöyle bir göz attım ve avlunun dibinde, taştan geniş bir masaya dirseklerini dayamış, başı ellerinin arasında, sırtında çok kısa bir ceket, pantolonu paramparça, bembeyaz tenli, uzun boylu yaşlı bir adam gördüm... Durdum. Yanaşmalardan biri çok alçak bir sesle bana, “Sessiz ol! O buranın sahibidir... Oğlunun başına gelen felaketten beri hep böyle,” dedi.

Tam o sırada siyahlar giymiş bir kadınla küçük bir erkek çocuğu, ellerinde kocaman yaldızlı dua kitaplarıyla yanımızdan geçip çiftliğe girdiler.

Adam, “Çiftliğin sahibesi ve küçük oğlu ayinden dönüyorlar,” diye ekledi. “Evin oğlu kendini öldürdüğünden beri her gün oraya gidiyorlar... Ah! Mösyö, ne büyük bir acı bu!.. Babası hâlâ cenaze elbiselerini giyiyor ve kimse bunları üzerinden çıkartamıyor... Deh, haydi oğlum!”

Araba sarsılıp yola çıktı. Bu konuda daha fazla bilgi almak istediğimden, arabacıdan yanına çıkmak için izin istedim ve orada, otların üzerinde şu acıklı hikâyeyi öğrendim:

Çocuğun adı Jan’dı. Yirmi yaşında çok gösterişli bir köy delikanlısıydı, bir genç kız gibi masum, güçlü kuvvetli, zeki bakışlıydı. Çok yakışıklı olduğundan, bütün kadınların gözü ondaydı, ama onun aklında yalnızca biri vardı. Arles’in boğa güreşi alanında rastladığı, kadifeler ve danteller içinde küçük bir Arles’lı kız. Çiftlikte bu ilişkiyi önce hoş karşılamadılar. Kız, hoppa biri olarak görülürdü, ailesi yöreden değildi. Ama Jan, Arles’lı kızı ne pahasına olursa olsun istiyordu:

“Onu bana vermezlerse ölürüm,” diyordu.

Sonunda dediğini yapmak zorunda kaldılar. Hasattan sonra onları evlendirmeye karar verdiler.

Her neyse, bir pazar akşamı, çiftliğin avlusunda ailece yemek yiyorlardı. Bu adeta bir düğün yemeği idi. Nişanlı yemeğe katılmadı, ama yemek boyunca onun şerefine içildi. Yemeğin sonlarına doğru bir adam kapıya geldi ve titreyen bir sesle Mösyö Estève’le baş başa görüşmek istedi. Estève

kalkıp dışarı çıktı. Adam ona, “Efendim,” dedi. “Oğlunuzu evlendireceğiniz kız, iki yıl metresim oldu. Kanıtlayabilirim: İşte mektuplar!.. Aileler her şeyi biliyor ve onu bana vereceklerine dair söz vermişlerdi, ama oğlunuz peşinden koştuğundan bu yana, ne ailesi ne de kız beni istiyor... Oysa aramızda olup bitenlerden sonra, onun başka birinin karısı olamayacağını sanıyordum.”

Mösyö Estève, mektuplara baktıktan sonra, “Tamam!” dedi. “Girin bir bardak misket şarabı için.”

Adam, “Teşekkürler! Benim boğazım değil içim yanıyor,” diye onu yanıtladı.

Sonra oradan ayrıldı.

Baba, hiçbir şey belli etmeyen bir yüzle içeri girdi, sofradaki yerini aldı ve yemek neşeyle bitti.

Akşam, Mösyö Estève ile oğlu birlikte tarlalara gittiler. Uzun süre dışarıda kaldılar, döndüklerinde anne hâlâ onları bekliyordu.

Çiftliğin sahibi, oğlunu ona götürerek, “Hanım,” dedi. “Sarıl ona! Çok dertli...”

O günden sonra Jan, Arles’lıdan bahsetmez oldu. Gene de hâlâ onu seviyordu, hatta onu bir başkasının kollarında gördükten sonra bile eskisinden de çok seviyordu. Ama hiçbir şey söylemeyecek kadar gururluydu, zaten onu, o zavallı çocuğu öldüren de bu oldu!.. Kimi günler bir köşeye çekilir hiç kımıldamadan oturur kimi günler de tarlaya gider büyük bir hışımla on gündelikçinin işini tek başına yapardı... Akşam olunca, Arles yolunu tutuyor ve güneşin battığı yönde şehrin

ince uzun çan kulelerini görene dek yürüyor ve sonra daha fazla ilerlemeden dönüyordu.

Çiftlikte yaşayanlar onu hep böyle üzgün ve yalnız gördükçe, ne yapacaklarını bilemiyorlar, bir felaketin olmasından korkuyorlardı... Bir defasında, sofrada, annesi, yaşlarla dolu gözlerle ona bakarak, “Pekâlâ! Dinle, Jan, her şeye rağmen onu hâlâ istiyorsan, sana alırız...” dedi.

Utançtan kıpkırmızı kesilen babası, başını indirmişti...

Jan başını hayır anlamında kaldırdı ve dışarı çıktı.

O günden sonra, yaşam biçimini değiştirdi, ailesini rahatlatmak için hep neşeli görünmeye çalıştı. Onu yeniden baloda, kabarede, sığır dağlama törenlerinde görmeye başladılar. Fonvieille’in adak adama bayramında, farandol dansının başını o çekiyordu.

Babası, “İyileşti artık,” diyordu. Annesi hâlâ endişeleniyor ve çocuğuna her zamankinden fazla göz kulak oluyordu... Jan, kardeşiyle, ipekböceği yetiştirdikleri yerde yatıyordu. Zavallı ihtiyar kadın gece ipekböceklerine bakma bahanesiyle yatağını yan odaya getirtti.

Çiftçilerin Aziz Eloi yortusu geldi çatı.

Çiftlikte büyük bir sevinç vardı... Herkese bol bol Chateauneuf şarabı sunuldu, kaynamış şaraplar sanki yağmur olmuş yağıyordu. Sonra kestane fişekleri atıldı, harman yerinde ateşler yakıldı, çitlembik ağaçlarında bir sürü rengârenk fenerler yandı... Yaşasın Aziz Eloi! Çılgınlar gibi farandol dansı yaptılar. Jan’ın kardeşi yeni bluzunu yaktı...

Jan da halinden memnun görünüyordu, annesini dansa kaldırdı, kadıncağız sevinçten ağlıyordu.

Gece yarısı yatmaya gittiler. Kimsenin ayakta duracak hali yoktu... Jan'a gelince, uyumamış... Sonradan kardeşinin anlattığına göre bütün gece hıçkıra hıçkıra ağlamış. Ah! Size söylemiştim onun deli gibi âşık olduğunu!

Ertesi gün şafak sökerken, anne birisinin odadan koşarak geçtiğini duyar, içine bir his doğar, “Jan, sen misin?”

Jan cevap vermez, çoktan merdivenlerdedir.

Annesi çabucak ayağa fırlar.

“Jan, nereye gidiyorsun?”

Jan tavanarasına çıkar, annesi de peşinden.

“Oğlum, Tanrı aşkına!”

Jan kapıyı kapatıp sürgüyü çeker.

“Jan, Jan'cığım, cevap ver bana. Ne yapacaksın?”

Anne, titreyen elleriyle yoklayarak kapının kolunu arar... Bir pencere açılır ve avlunun taşlarına düşen bir bedenin gürültüsü duyulur. İşte hepsi bu...

Zavallı delikanlı, kendi kendine şöyle düşünmüştü: “Onu çok fazla seviyorum... Gidiyorum...” Ah! Zavallı yürekli bizler. Gerçi hor görmenin aşk ateşini söndürmemesi, pek de az bir şey değil!

O sabah, köydeki insanlar birbirlerine, Estève'in çiftliğinde böyle bas bas bağırmanın kim olduğunu sordular...

Anneydi o, avludaki çiy ve kandan ıslanmış taş masanın önünde üzeri çıplak yanıp yakınarak ölü oğlunu kollarının arasında tutan.

PAPA'NIN KATIRI

Bizim Provence köylülerinin konuşmalarını süsleyen bütün güzel deyimler, atasözleri ve vecizeler içinde, şundan daha ilginç ve tuhaf olanı yoktur dersem sanırım yanlış olmaz: Değirmenimin çevresinde, on beş fersahlık alan boyunca, kin tutan, intikamı seven bir adamdan söz edilirken, “Aman şu adamdan kendinizi sakının!.. Tıpkı Papa’nın katırı gibi, çifte atmak için yedi yıl bekler,” denir.

Bu atasözünün kaynağını, papanın katırı neymiş, bu yedi yıl sonra atılan çifte de neyin nesiymiş uzun süre araştırdım. Kimse bana bu konuda bilgi veremedi, hatta Provence efsanelerini adı gibi bilen fifre çalgıcısı Francet Mamaï bile. Francet de benim gibi bu deyim altında, eskiden Avignon yöresinde olup bitmiş bir olayın bulunduğunu düşünüyor, ama o da bu olayın ne olduğunu bilmiyor.

İhtiyar fifre çalgıcısı gülerek bana, “Bunu ancak Cigales kütüphanesinde bulabilirsiniz,” dedi.

Bu fikir aklıma yattı, Cigales kütüphanesi benim çok yakınımda olduğundan, gidip sekiz gün oraya kapandım.

Burası harikulade bir kütüphane, müthiş zengin, şairlere ve edebiyatçılara gece gündüz açık ve her saat sizin için müzik yapan, zil çalan minik kütüphane görevlisi çocuklar da var. Orada çok güzel birkaç gün geçirdim ve bir haftalık yoğun araştırmalar sonunda, aradığımı buldum, yani benim şu katırın ve yedi yıl sonra attığı meşhur çiftenin hikâyesini. Hikâye biraz safça yazılmış olsa da güzel. Bunu size, zamanın renklerine bezenmiş, mis gibi kuru lavanta kokan ve Meryem

Ana'nın torunları tarafından sayfaları işaretlenmiş bir elyazması eserde okuduğum kadarıyla aktaracağım:

Avignon'un, Papalar dönemindeki halini[17] görmemiş olanlar, hiçbir şey görmemiş sayılırlar. Neşe, hayat, canlılık ve şenlikler açısından onunla kıyaslanacak başka bir şehir yoktur. Sabahtan akşama kadar, ayin alayları, ünlü ve kutsal yerlere yapılan ziyaretler, çiçeklerle süslü, boy boy halılar asılmış sokaklar, Ren Nehri yoluyla kardinallerin gelişi, rüzgârda dalgalanan bayraklar, bayraklarla donanmış kadırgalar, alanlarda papanın Latince ilahiler söyleyen askerleri, yardım parası toplayan rahiplerin gevezelikleri, kovanlarının etrafındaki arılar gibi, papanın büyük sarayı etrafında vızıldayarak kümelenen insanlar, yukarıdan aşağıya bütün katlarda, dantel dokuma tezgâhlarının tıktakı, ayin kaftanlarının yaldızlarını işleyen mekiklerin gidiş gelişleri, ayinlerde su ve şarap konan tahta vazoları işleyenlerin küçücük çekiçlerinin tıkırtıları, çalgı imalathanelerinde göğüs tahtaları takılan çalgılar, kumaşların çözgü ipliklerini hazırlayan kızların ilahileri, üstelik çanların gürültüsü ve uzaktan, daima köprü tarafından gelen davul sesleri... Çünkü bizim orada, halk halinden memnun olduğunda mutlaka dans eder. O sıralar şehrin sokakları farandol için fazla dar olduğundan, fifre ve davul çalanlar, Ren'in serin rüzgârına karşı, Avignon köprüsü üzerine yerleşir ve halk da gece gündüz orada dans ederdi... Ah! Mutlu zamanlar! Ah, mutlu şehir! Kör baltalı mızraklar, devlet hapishanelerine soğumaları için konan şaraplar. Yoksulluktan, savaştan eser yoktu. Comtat'nın Papaları halkı yönetmesini iyi bilirlerdi. İşte, bunun içindir ki, o zamanları hatırladıkça halkın içi sızlar!

Özellikle Boniface adında yaşlı bir papa vardı ki... Ah! O gittiğinde Avignon'da ne gözyaşları döküldü!.. Öyle sevimli, öyle nazik bir hükümdardı ki! Katırının üstünden size öyle bir gülerdi ki! Yanından geçtiğiniz zaman, ister zavallı bir kökboya toplayıcısı olun, ister şehrin yargıcı; kim olursanız olun, sizi öyle büyük bir nezaketle kutsardı ki! Tam Yvetot'a layık bir papaydı,[18] gülüşündeki zarafet, takkesinde bir tutam merzengüşle, bir Provence Yvetot'suna layık bir papa. Yanında bir Jeanneton[19] da yoktu. Onun bildiğimiz tek Jeanneton'u, asma bağıydı. Avignon'a üç fersah uzaklıkta, Château-Neuf'ün mersinleri arasında elleriyle diktiği küçük bir bağ.

Her pazar günü, akşam duasından çıkışta, bu ağırbaşlı adam sevgili bağına aşkını ilan etmeye giderdi ve oradayken, katırı yanında, kardinalleri de etrafında bağ kütüklerinin altına uzanır, güneşin altında bağının şarabından bir şişe açtırır -o zamandan beri Papaların Château-Neuf'ü diye anılan yakut renkli o güzel şarap- ve bağına sevgi dolu gözlerle bakarak yudum yudum içerdi. Sonra gün batarken, şişe boşaldığında bütün rahipleri peşine takıp neşeyle şehre dönerdi. Avignon köprüsünden geçilirken davullarla farandollerin arasında, müziğin ritmine kapılan katırı, seke seke gitmeye başlar, bu sırada o da takkesini eline alıp dans ederdi. Bu hali kardinalleri çok sinirlendirirdi, ama halk onu görünce, “Ah! Ne iyi bir hükümdar! Ah! Ne mert bir papa!” derdi.

Château-Neuf'teki bağından sonra, papanın en çok sevdiği şey, katırıydı. Adamcağız bu hayvan için adeta çıldırıyordu. Her akşam, yatmadan önce ahırının kapısı iyi kapanmış mı, yemliğinde eksik var mı diye bakardı. Gözlerinin önünde, sıcak karamelle büyük bir kâse Fransız şarabı hazırlatmadan

sofradan kalkmaz ve bunu kardinallerinin itirazlarına rağmen elleriyle katırına götürürdü... Doğrusu hayvanın da buna değdiğini söylemek gerekir. Kızıl benekli, sağlam ayaklı, parlak tüylü, geniş ve dolgun sağırlı, ponponlarla, düğümlerle, gümüş çingiraklarla, fiyonklarla gülünç bir şekle sokulmuş küçük kuru başını gururla kaldıran, güzel bir katırdı bu. Ayrıca bir melek kadar uysaldı, saf bakışlı gözleri ve devamlı sallanan iki uzun kulağıyla uslu bir çocuk gibiydi... Bütün Avignon ona saygı duyar ve sokakta yürüdüğünde herkes onu iltifata boğardı, çünkü papanın gözünde iyi bir yere yükselmenin en iyi yolunun bu olduğunu iyi bilirlerdi. Masum havasıyla, papanın katırı birçok kişiyi servete kavuşturmuştu, Tistet Védène ve mucizevî serüveni bunun bir kanıtıdır.

Tistet Védène, aslında arsız bir serseriydi, kuyumcu olan babası Guy Védène, onu evinden atmak zorunda kalmıştı, çünkü hiçbir iş yapmıyor, üstelik çırakları da baştan çıkarıyordu. Altı ay boyunca, Avignon'un küçük sokaklarında sürttü durdu; özellikle papanın evinin etrafında dolaşıyordu. Çünkü uzun süredir papanın katırıyla ilgili bir planı vardı. Bunun ne kadar kurnazca hazırlanmış bir plan olduğunu göreceksiniz... Bir gün kutsal papa hazretleri hayvanıyla surların altında tek başına dolaşıyordu, Tistet onun yanına yaklaştı ve ellerini hayranlıkla kavuşturarak ona, "Ah! Tanrım! Ulu Aziz Peder, ne güzel bir katırınız var!.. İzin verin ona biraz bakayım..." dedi. "Ah! Muhterem saygıdeğer peder, ne güzel katır bu!.. Alman İmparatorunun bile böyle bir katırı yoktur!"

Sonra hayvanı okşamaya, bir genç kızla konuşur gibi ona tatlı tattı diller dökmeye başladı.

“Buraya gel, mücevherim, hazinem, güzel incim...”

Papa heyecanlanarak kendi kendine, “Ne iyi bir çocuk bu! Katırıma ne kadar iyi davranıyor!” dedi.

Bilin bakalım ertesi gün ne oldu? Tistet Védène eski sarı ceketini, güzel dantelli bir entari, mor ipekten bir kukuletalı pelerin, tokalı ayakkabılar ile değiştirdi ve papanın ilahiciler okuluna girdi. Oysa buraya sadece asilzade çocuklarıyla kardinal yeğenleri kabul edilirdi... Entrika budur işte! Ama Tistet bununla da yetinmedi.

Papanın hizmetine girince, kurnaz çocuk işine fazlasıyla yaramış olan oyununa devam etti. Herkese küstahça davranıyor, sadece katıra ilgi ve nezaket gösteriyordu. Onu her zaman avluda elinde bir avuç yulaf ya da bir demet evliya otuyla görürlerdi, o da bunların pembe tohumlarını sallayarak, “Bak, bunlar kimin için?” der gibi Aziz Peder’in balkonuna bakardı.

Bu ve buna benzer öyle oyunlar yaptı ki, sonunda yaşlanmakta olduğunu hisseden papa, ahırın bakımını ve katıra Fransız şarabı kâsesini götürme görevini ona bıraktı, bu da kardinallerin hiç hoşuna gitmedi.

Katırın da bu işe sevindiği söylenemezdi... Artık şarap içme zamanı, ahıra beş altı küçük rahip çırağının pelerinleri ve dantelleriyle girip samanlara daldığını görüyordu. Derken bir süre sonra, sıcak güzel bir karamel kokusu ahırı dolduruyor ve Tistet Védène, bir kap Fransız şarabını düşürmemeye çalışarak getiriyordu. İşte o zaman zavallı hayvanın eziyeti başlıyordu.

Çok sevdiği, içini ısıtan, kendisine adeta kanatlanıp uçacakmış hissi veren o mis kokulu şarabı, oraya, yemliğine koyup ona koklatma zalimliğini yapıyorlardı. Sonra, burun delikleri kokuyla dolduğunda, ona çekil şuradan deyip alevli o güzel şarabı kendileri içiyorlardı. Sadece şarabını çalmakla kalsalar gene iyi, ama bu küçük rahip çırakları içtikleri zaman birer iblise dönüşüyorlardı!.. Biri kulaklarını çekiyordu, öbürü kuyruğunu, Quiquet sırtına çıkıyor, Béluguet takkesini kafasına geçirmeye çalışıyor ve bu serserilerden biri bile, bu güçlü hayvanın bellerine bir çiftte ya da ani bir saldırıyla onları kutup yıldızına, hatta daha uzağa gönderebileceğini aklına bile getirmiyordu... Ama hayır! O, papanın katırı, lütuf ve hoşgörü timsaliydi... Çocuklar ne yapsa boşunaydı, hiç sinirlenmiyor, sadece Tistet Védène'e kızıyordu... Onun arkasında dolaştığını hissettiğinde nalları kaşınıyordu ve bunun haklı bir nedeni de vardı. Tistet olacak o serseri ona öyle haince oyunlar oynuyordu, içtikten sonra öyle zalimlikler icat ediyordu ki!

Bir gün, onu kendisiyle birlikte kilisenin çan kulesine, yukarı, ta yukarı, papalık sarayının tepesine çıkarmaya kalkmasın mı! Size anlattığım şey, masal değil, bunu iki yüz bin Provence'lı gördü. Sarmal bir merdivende gözü kapalı tam bir saat dönüp durduktan ve bilmem kaç basamak tırmandıktan sonra, kendini birden ıslıl ıslıl bir sahanlıkta bulduğunda ve bin fersah aşağısında tuhaf bir Avignon, fındık kadar küçük pazar barakaları, kışlaların önünde kırmızı karıncalar gibi görünen papanın askerleri ve orada gümüş bir sıranın üstünde, insanların dans ettikleri, küçücük bir köprüyü gördüğünde zavallı katırın nasıl dehşete kapıldığını tahmin

edersiniz. Ah! Zavallı hayvan! Ne kadar korktu! Öyle bir çığlık attı ki sarayın bütün camları titredi.

İyi kalpli papa, balkona koşup, “Ne oldu? Katıra ne yaptılar?” diye bağırdı.

Tistet Védène çoktan avluya girmiş, ağlıyormuş gibi yaparak saçlarını çekiştiriyordu.

“Ah! Ulu Aziz Peder, ne oldu bilseniz! Katırınız... Tanrım! Ne yapacağız şimdi! Katırınız çan kulesine çıktı...”

“Tek başına mı???”

“Evet, Ulu Aziz Peder, tek başına... İşte! Bakın, yukarıda... İki kulağını görüyor musunuz? Tıpkı iki kırlangıç gibi...”

Zavallı papa, gözlerini yukarı kaldırarak, “Aman Tanrım!” dedi. “Çıldırıldı mı bu! Öldürecek kendini... İnsene aşağıya zavallı!”

O da aşağı inmek istiyordu... Ama nereden? Merdiveni aklına bile getirmemeliydi, çünkü bir merdiveni çıkması kolaydı, ama inerken bacaklarını belki yüz kez kırma tehlikesi vardı... Zavallı katır çok üzülüyor ve sahanlıkta baş dönmesinden bulanmış gözlerle dolanırken, Tistet Védène’i düşünüyordu, “Ah! Haydut, eğer kaçabilirsem... yarın sabah sana nasıl bir çifte atacağım!”

Bu çifte fikri ona az da olsa cesaret veriyordu, bu fikir olmasa daha fazla dayanamazdı... Sonunda onu oradan kurtarmayı başardılar, ama bir hayli uğraşmaları gerekti. Onu bir kriko, ipler, sedye ile indirmek zorunda kaldılar. Bu kadar yükseklikte asılı kalmak, bir ipin ucundaki ağustosböceği gibi

ayaklarını boşlukta sallayıp durmak, bir papanın katırı için ne utanç verici bir şey. Üstelik bütün Avignon halkı ona bakıyordu.

Zavallı hayvan bu yüzden bütün gece uyuyamadı. Kendini hâlâ, bütün şehir kendisine gülerken o lanet olası sahanlıkta dönüp duruyor zannediyordu, sonra o alçak Tistet Védène’i ve ertesi sabah ona atacağı okkalı çiftiyi düşünüyordu. Ah! Dostlarım, ne çifte ama! Dumanı ta Pampérigouste’den görülecekti... Oysa kendisine ahırda böyle güzel bir karşılamamanın hazırlandığı sırada, bilin bakalım Tistet Védène ne yapıyordu? Diploması ve görgü kuralları öğrenmeleri için şehrin her yıl kraliçe Jeanne’in^[20] yanına yolladığı genç asilzade topluluğuyla birlikte papanın kadırgasında şarkı söyleyerek Ren Nehri’nden iniyor ve Napoli sarayına gidiyordu. Tistet asilzade değildi, ama papa, hayvanına ilgi ve özen gösterdiği için, özellikle katırın hayatını kurtardıkları gün canla başla çalışmasından ötürü onu ödüllendirmek istemişti.

Ertesi gün hayal kırıklığına uğrayan katır oldu!

“Ah! Haydut! Sanırım bir şeyler sezdi!” diye düşünüyordu, öfkeyle çingiraklarını sallayarak. “Ama hiç fark etmez, git, kötü çocuk! Dönüşte çiftiyi yiyeceksin... Bunu bekliyorum!”

Gerçekten de bekledi!

Tistet’in gidişinden sonra, papanın katırı eski sakin hayatına ve alışkanlıklarına yeniden kavuştu. Quiquet’ler, Béluguet’ler ahıra girmez oldu. Fransız şaraplı güzel günler geri geldi ve bunlarla birlikte, keyif, uzun uzun dinlenmeler ve Avignon köprüsünden geçtiğinde dans etmeler de yeniden başladı. Ne

var ki, başına gelen maceradan sonra şehirde ona biraz soğuk davranmaya başlamışlardı. Yoldan geçerken fısıldaşmalar duyuluyordu, yaşlılar başlarını sallıyorlar, çocuklar çan kulesini gösterip gülüyorlardı. O iyi kalpli papa da dostuna eskisi kadar güvenmiyordu, pazar günleri bağlardan dönerken ne zaman sırtında biraz uyuyacak olsa, aklında hep şu düşünce vardı: “Ya uyandığımda kendimi yukarıda sahanlıkta bulursam!” Katır bunu fark ediyor ve hiçbir şey söylemeden üzüntüyle içine atıyordu, sadece yanında Tistet Védène’den söz edildiğinde, uzun kulakları titriyor ve hain bir gülüşle nallarının demirini döşeme taşında biliyordu.

Aradan yedi yıl geçti, bu yedi yılın sonunda, Tistet Védène, Napoli sarayından döndü. Oradaki işi daha bitmemişti, ama papanın baş hardalcısının Avignon’da birden öldüğünü duymuştu ve ondan boşalan göreve göz koyduğundan, adaylardan biri olmak için acele koşup gelmişti.

Entrikacı Védène sarayın salonuna girdiğinde, Aziz Peder onu tanıyamadı, çünkü çok büyümüş, serpilmişti. Elbette bu arada papa da yaşlanmıştı, gözlükleri olmadan iyi göremiyordu.

Tistet hiç çekinmeden, “Nasıl olur! Aziz Peder, beni tanımadınız mı? Benim. Tistet Védène!” dedi.

“Védène?”

“Evet... Hani katırınıza Fransız şarabı getiren kişi.”

“Ah! Evet... evet... hatırlıyorum... İyi bir çocuktu şu Tistet Védène! Şimdi bizden ne istiyor?”

“Ah! Fazla bir şey değil, Aziz Peder... Sizden şunu isteyecektim... Bu arada, katırınız hâlâ duruyor mu? İyi mi? Ah! Ne güzel! Kısa süre önce ölen baş hardalcınızın yerine geçmek istiyordum.”

“Baş hardalcı mı olmak istiyorsun! Ama sen daha çok gençsin. Yaşın kaç?”

“Yirmi yaşına basalı iki ay oldu, saygıdeğer rahip, katırınızdan tam beş yaş büyüğüm... Ah! Tanrı aşkına, ne iyi hayvandı o! Bilseniz o katırı ne kadar çok severdim! İtalya’da onu o kadar özledim ki! Onu görmeme izin verir misiniz?”

Papa çok heyecanlanarak, “Elbette yavrum, onu görebilirsin,” dedi. “Madem o güzel hayvanı bu kadar çok seviyorsun, ondan daha fazla uzak yaşamana gönlüm razı olmaz. Bu günden itibaren, baş hardalcım sıfatıyla seni hizmetime alıyorum... Kardinallerim buna karşı çıkacak, ama varsın çıksınlar! Buna alıştım... Yarın, akşam ayini çıkışında gel bizi bul, rahiplerimizin huzurlarında sana yeni rütbenin simgelerini vereyim, sonra... seni katırı görmen için yanına götürürüm, bizimle birlikte bağlara gelirsin... Haydi, şimdi git bakalım!”

Tistet Védène’in büyük salondan çıkarken ne kadar mutlu olduğunu, töreni nasıl bir sabırsızlıkla beklediğini size söylemememe gerek yok. Oysa sarayda ondan daha mutlu ve daha sabırsız biri vardı: Katır. Védène’in dönüşünden, ertesi günün akşam ayinine kadar, bu müthiş hayvan durmadan yulaf yedi ve duvara çifte alıştırması yaptı. O da tören için hazırlanıyordu.

Ertesi gün, akşam ayini yapıldıktan sonra Tistet Védène, papanın sarayının avlusuna giriş yaptı. Bütün yüksek rütbeli rahipler oradaydı, kırmızı elbiseli kardinaller, siyah kadife elbiseli şeytanın avukatı, küçük sivri başlıklarıyla manastır başkeşişleri, Saint Agrico kilisesinin[21] mal varlığının yöneticileri, mor kukuletalı pelerinli çıraklar, ayrıca alt kademedeki rahipler, (büyük üniformalarını giymiş) papanın askerleri, üç çilekeş tarikatının üyeleri, Ventoux tepesinin asık yüzlü ermişleri ve arkalarında çingirak taşıyan çömezleri, yan bellerine kadar çıplak kamçılı rahipler, yargıç elbiseleri giymiş ayin eşyası bakıcıları, hepsi; kutsal su dağıtan, mumları yakan ve söndürenlere kadar hepsi hazırды... Bir kişi bile eksik değildi... Ah! Ne güzel bir törendi! Ziller, kestane fişekleri, güneş, müzik ve her zamanki gibi, Avignon köprüsü üzerinde dans havaları çalan şu çılgın davullar... Védène, toplantı yerinin ortasında görününce, endamı ve güzel yüzüyle herkesin hayranlıkla mırıldanmasına neden oldu. Harikulade bir Provence'lıydı ama sarışın olanlardan; uçları kıvrılmış gür saçları ve kuyumcu babasının kazı kaleminden çıkmış gibi duran, altın parçalarından yapılmışa benzeyen ufak bir sakalı vardı. Kraliçe Jeanne'ın ara sıra parmaklarıyla bu sarı sakalları okşadığı hakkında halk arasında bir söylenti bile dolaşmaktaydı. Védène hazretlerinin gerçekten de kraliçelerin âşık oldukları adamlarda görülen mağrur bir havası ve dalgın bakışları vardı... O gün, uyruğuna olan saygısından, Napolili kıyafetlerini, Provence tarzı pembe kenarlı bir ceketle değiştirmişti ve başlığının üstünde de büyük bir Camargue karaleylek tüyü sallanıyordu.

Girer girmez, baş hardalcı neşeyle selam verdi ve yüksek bir sahanlığa doğru ilerledi. Orada papa, yeni görevinin

simgeleri olan sarı şimşirden kaşıkla safran renkli kaftanı vermek için kendisini bekliyordu. Katır ise merdivenin aşağısındaydı, gülünç takıları takılmıştı ve bağlara gitmeye hazırdı. Tistet Védène, onun yanından geçtiğinde gülümsedi ve sırtını dostça bir iki kez okşamak için durdu, bu sırada göz ucuyla papanın kendisini görüp görmediğine bakıyordu. Durum iyiydi... Katır hamlesini yaptı:

“Al sana haydut! Tam yedi yıldır bunu bekliyordum!” diyerek ona öyle şiddetli, öylesine şiddetli bir çifte attı ki, ta Pampérigouste’den dumanı görüldü. Karaleylek tüyünün dönüp durduğu sarı bir duman... talihsiz Tistet Védène’den geriye kalan işte buydu.

Aslında katırların çiftesi bu kadar müthiş değildir, ama o Papa’nın katırıydı, üstelik, düşünün, yedi yıldır bunun için bekliyordu... Ruhban sınıfının kinciliğine dair bundan daha iyi bir örnek olamaz.

SANGUINAIRES DENİZ FENERİ

O gece mistralin[22] iyice şiddetlenip sabaha kadar esip kükremesi beni hiç uyutmadı. Değirmenin kırık dökük kanatları, tıpkı bir geminin donanımları gibi adeta ıslık çalarak ağır ağır sallanıp çatırdıyor, kiremitler perişan haldeki çatıdan uçup gidiyor, uzakta tepeyi örten sık çamlar, gölgede hışırdayarak hareket ediyordu. Öyle ki insan kendisini denizin ortasında sanırdı.

Bu bana, üç yıl önce, Korsika kıyısında, Ajaccio Körfezi'nde Sanguinaires deniz fenerinde oturduğum zamanlardaki uykusuz, ama keyifli gecelerimi hatırlattı.

Orada da hayal kurmak ve yalnız kalmak için güzel bir köşe bulmuştum.

Kızılımsı ve vahşi görünümlü bir ada hayal edin: Bir ucunda fener, öbür ucunda, eski bir Cenova kulesi.[23] Bu kulede, ben oradayken bir kartal yaşıyordu. Aşağıda, suyun kenarında, her tarafı otlarla sarılı yıkık dökük bir karantina[24] binası, sonra dar vadiler, makiler, iri kayalar, birkaç yabani keçi, rüzgârda yelelerini sallayan küçük Korsika atları, derken yukarıda, ta yukarıda, bir martı tufanı içinde, bembeyaz düzlüğünde bekçilerin bir yukarı bir aşağı gezindikleri, ojiv[25] biçimli yeşil kapısı, dökme demirden küçük kulesi, üstünde güneşte alev alev yanan ve gün ortasında bile ışık saçan façetalı[26] kocaman lambasıyla deniz feneri... Dün çamlarımın hışırtısını duyduğumda, Sanguinaires Adası'nı yeniden görmüş gibi oldum. Bir yeldeğirmenine sahip olmadan önce, temiz hava ve yalnızlığa ihtiyaç duyduğum zamanlarda bu neşeli adaya kapanıyordum.

Orada ne mi yapıyordum?

Burada yaptığımı, hatta daha azını. Kuzey rüzgârının ya da yıldızın çok şiddetli esmediği zamanlarda, gelip, deniz kenarındaki iki kayanın arasında, martıların, karatavukların, kırlangıçların ortasında oturur ve denizi seyretmenin verdiği şaşkınlık ve tatlı bitkinlik içinde orada neredeyse bütün gün kalırdım. Bu güzel ruh sarhoşluğunu bilirsiniz, değil mi? İnsan düşünmüyor, hayal kurmuyor. Bütün benliğiniz sizden kaçıyor, uçuyor, dağılıp gidiyor. Orada, denize doğru dalan martı, güneşte iki dalga arasında yüzen köpük parçası, uzaklaşan şu geminin beyaz dumanı, kırmızı yelkenli şu küçük mercan gemisi, şu su kabarcığı, şu sis yumağı, her şey olursunuz, ama kendiniz hariç... Bilseniz, adamda yarı uykulu, yarı dalgın bir halde ne güzel saatler geçirdim!

Şiddetli rüzgârın estiği günlerde, deniz kenarında durmak mümkün olmadığından barınağın avlusuna sığındım. Biberiye ve yabani pelin kokusuyla dolu, kasvetli küçük bir avluydu, orada, eski bir duvarın bir kenarına büzülürdüm. Eski mezarlar gibi her tarafı açık taştan barakaların içinde, terk edilmişlik ve hüznün, güneşle birlikte dalgalanan belirsiz kokusunun beni esir alması için kendimi bırakırdım. Zaman zaman, bir kapı çarpar, otlarda hafif bir sıçrama duyulurdu... Rüzgârın olmadığı bir yerde otlanmaya gelmiş bir keçi olurdu bu. Beni görünce, şaşkınlıkla durur ve boynuzları yukarıda, çocuksu gözlerle bana bakarak olduğu yerde kalırdı.

Saat beşe doğru, bekçilerin sözcüsü megafonla beni yemeğe çağırırdı. O zaman çalılıkların içinde küçük bir patıkaya sapar, tırmanır ve her adımda ben çıktıkça genişliyormuş gibi

duran o engin su ve ışık ufkuna bakarak yavaşça fenere gelirdim.

Yukarısı çok güzeldi. Geniş taşlarla döşeli, meşe kaplamalı o güzel yemek salonunu, ortada dumanı tüten balık çorbasını, beyaz taraçaya çıkan ardına kadar açık kapıyı ve batan güneşin içeri dolan ışığını hâlâ görür gibiyim... Bekçiler sofraya oturmak için beni beklerlerdi. Üç bekçi vardı, bir Marsilyalı, iki Korsikalı, üçü de kısa boylu, sakallıydı, yüzleri yanık ve çatlak çatlaktı, keçi kılından aynı biçimde kabanlar giymişlerdi, ama tavır ve huyları taban tabana zıttı.

Bu insanların yaşam biçimlerine bakıldığında, iki ırkın farkı hemen seziliyordu. Marsilyalı çalışkan ve canlıydı, her zaman işle uğraşırdı, devamlı hareket halindeydi, sabah akşam adada koşuşturup bahçeyle ilgilenir, balık avlar, deniz kuşlarının yumurtalarını toplar, geçen bir keçiye sağlamak için çalılıklarda pusuya yatar ve her zaman bir tarator[27] ya da balık çorbası yapardı.

Korsikalılar ise, görevlerinin dışında hiçbir şeyle uğraşmazlar, kendilerini memur olarak görürlerdi. Bütün günlerini mutfakta ardı arkası kesilmeyen scopa[28] partileri oynayarak geçirir, sadece ağırbaşlı bir tavırla pipolarını yakmak ve yeşil tütünden uzun yaprakları avuçlarının içinde makasla kesmek için oyunu bırakırlardı.

Zaten, Marsilyalı da, Korsikalılar da iyi kalpli, mütevazı, saf insanlardı ve her ne kadar tuhaf bulsalar da konuklarına oldukça ince davranırlardı.

Öyle ya! Zevk için gelip fenere kapanmak olacak şey miydi?.. Günleri çok uzun buluyorlar ve karaya dönme sırası

geldiğinde fazlasıyla mutlu oluyorlardı... Mevsimlerin güzel olduğu zamanlarda, her ay bu mutluluğu yaşarlar. Yönetmeliğe göre, fenerde geçen otuz güne karşılık, on günü karada geçirme izni var. Ama kış gelip havalar soğuyunca, artık yönetmelik geçerli olmaz. Rüzgâr eser, dalgalar kabarır, Sanguinaires köpükten bembeyaz olur ve bekçiler bazen oldukça korkunç koşullarda arka arkaya iki üç ay hapis kalırlar.

Bir gün yemekte, ihtiyar Bartoli bana, “Bakın bir gün başıma neler geldi, mösyö,” diye anlatmaya başladı. “Bakın beş yıl önce, şimdiki gibi bir kış akşamı, yine şimdi bulunduğumuz masadaydık. O akşam, fenerde sadece iki kişiydik, ben ve Tchéco adında bir arkadaş... Diğerleri karaya çıkmıştı, hastaydılar ya da tatilde, her neyse... Sakin sakin yemeğimizi yiyorduk... Arkadaşım birden yemeyi bıraktı, bana tuhaf gözlerle baktı ve pat diye kolları önde masanın üzerine yığılıverdi. Yanına gittim, onu salladım ve seslendim:

“Hey! Tché! Hey! Tché!”

Ama boşuna! Ölmüştü... Nasıl telaşlandığımı tahmin edersiniz! Bir saatten uzun süre şaşkın bir halde cesedin önünde titredim durdum, sonra, birdenbire aklıma fener geldi. Çabucak fenere çıktım ve yaktım. Karanlık çökmüştü bile... Ne gece ama, mösyö! Denizin, rüzgârın sesleri her zamankinden farklıydı. Her an merdivende biri beni çağırıyormuş gibiydi... Üstelik bir de ateşim çıktı, bir susadım ki! Ne var ki aşağıya inmeme imkân yoktu, cesetten çok korkuyordum. Ama şafak sökünce, cesaretlendim. Arkadaşımı yatağına taşıdım, üstüne bir örtü örttüm, dua ettim, sonra hemen alarm sinyalleri verdim.

Ne yazık ki, deniz çok dalgalıydı. Boşu boşuna durmadan yaktım, kimse gelmedi... İşte, zavallı Tchéco'mla fenerde yalnız kalmıştım, Tanrı bilir ne kadar... Geminin geleceği zamana kadar yanımda kalsın diyordum! Ama aradan üç gün geçince artık bu mümkün olmadı... Ne yapmalıydım? Onu dışarı mı taşısaydım, gömse miydim?.. Gömmek mi? Kaya çok sertti ve adada çok fazla karga vardı. Bu Hristiyanı onlara bırakmak günahtı. O zaman onu barınağın bölmelerinden birine indirmeyi düşündüm... Bu hazin cenaze alayı benim bütün öğleden sonramı aldı, bunu yaparken cesarete ihtiyacım vardı... Bakın mösyö, bugün bile, rüzgârın çok şiddetli olduğu bir öğleden sonrası adanın o tarafına inecek olursam, hâlâ omuzlarımda onun cesedini taşıyormuş gibi olurum.”

Zavallı ihtiyar Bartoli! Bu olayı hatırlarken bile alnından terler damlıyordu.

Yemek saatini işte böyle fener, deniz, batan gemiler, Korsikalı korsanlar hakkında uzun uzun sohbet ederek geçirirdik... Sonra, güneş doğarken, ilk nöbeti alan bekçi küçük lambasını yakar, piposunu, matarasını, Sanguinaires'deki tek kitap olan kırmızı kenarlı kalın bir Plutharkos[29] kitabını alır ve gözden kaybolur ve bir süre sonra, bütün fenerde zincir, makara, yukarı taşınan kocaman saatin gürültüsü duyulurdu.

Ben, bu süre içinde, dışarıda terasta otururdum. Daha şimdiden çok alçalmış olan güneş, peşinden bütün ufku sürükler ve giderek artan bir hızla denize batardı. Rüzgâr serinleşir, adanın rengi mora çalar, gökyüzünde, yanı başımdan, kocaman bir kuş yavaşça geçerdi: Eve dönen

Cenova kulesinin kartalıydı... Yavaş yavaş deniz sisi yükselir, çok geçmeden adanın etrafındaki beyaz köpük çemberden başka bir şey görülmezdi... Birdenbire, başımın üstünden gür, tatlı bir ışık dalgası fışkırırdı. Fener yanar, parlak ışık bütün adayı gölgede bırakarak, denize, uzaklara düşer ve ben de her geçişinde beni hafifçe aydınlatan o büyük ışık dalgaları altında karanlık gecenin içinde kaybolurdum... Rüzgâr serinlemeye devam ederdi. Dönmek gerekirdi. Ellerimle yoklayarak büyük kapıyı kapatır, demir kolların takılı olup olmadığına bakar, sonra yine el yordamıyla, ayaklarımın altında titreyen ve ses çıkaran küçük bir demir merdiveni alıp fenerin tepesine çıkardım. Orada, gerçekten de ışık içindeydim. Altı sıra fitilli kocaman bir Carcel[30] lambası hayal edin, bazıları kocaman kristal bir merceklerle kaplı, diğerleri ise alevi rüzgârdan koruyan kocaman hareketsiz bir camekâna açılan çeperleri, yavaşça bu lambanın etrafında dönüyor... İçeri girdiğimde gözlerim kamaşırdı. Bu bakırlar, bu kalaylar, Alman gümüşünden bu yeni yansıtıcılar, büyük mavimsi çemberlerle dönen bu kabarık kristal duvarlar, bütün bu hareli pırıltılar, bütün bu ışık cümbüşü, bir an başımı döndürürdü.

Gene de yavaş yavaş gözlerim alışır ve gidip lambanın dibine, bekçinin yanına otururdum, o da uyumamak için Plutharkos'unu yüksek sesle okurdu...

Dışarıda karanlık, adeta dipsiz bir uçurum vardı. Camların etrafında dönen küçük balkonda, rüzgâr çığlıklar atarak deli gibi eser, fener çıtırdar, deniz homurdanır, adanın bir ucunda dalgalar, kayalara gülleler gibi çarpıp kırılırdı... Arada bir, görünmeyen bir parmak camlara vururdu: Işığın çektiği birkaç gece kuşu başlarını cama çarpardı. Kıvılcımlar saçan

sıcak fenerde, sadece alevlerin çıtırdaması, damlayan yağ, çözülen zincir sesleri ve tekdüze bir sesle okunan, Phalère’li Demetrius’un hayatı üzerine bir ilahi duyulurdu...

Gece yarısı bekçi kalkar, fitillere son kez göz atar ve beraberce aşağı inerdik. Merdivende, gözlerini ovuşturarak yukarı çıkan ikinci nöbeti alacak arkadaşına rastlar, ona matarayı, Plutharkos’u verirdik... Yatağımıza gitmeden önce ise zincirlerle, ağırlıklarla, kalay kaplarla, iplerle dolu dipteki odaya girerdik. Orada bekçi, küçük lambasının ışığında, fenerin hep açık duran kocaman kitabına şunları yazardı:

Gece yarısı. Deniz dalgalı. Fırtına. Açıklarda bir gemi var.

SÉMILLANTE'IN CAN ÇEKİŞMESİ

Geçen geceki karayel, bizi Korsika kıyısına attığına göre, size oradaki balıkçıların sık sık gece toplantılarında söyledikleri korkunç bir deniz hikâyesini anlatayım. Ayrıca ben de bu konuda tesadüfen oldukça ilginç bilgiler buldum.

Bundan iki üç yıl önceydi.

Yedi sekiz gümrükçü ile birlikte Sardinya Denizi'nde dolaşıyordum. Bir çırak için çok zor bir yolculuk! Bütün Mart ayı boyunca havanın güzel olduğu bir günümüz olmadı. Doğu rüzgârı yakamıza yapışmıştı ve denizin öfkesi geçecek gibi değildi.

Bir akşam fırtınadan kaçarken, gemimiz bir grup küçük adanın ortasında, Bonifacio Boğazı'nın girişine sığındı... Adaların fazla ilgi çekici görünümü yoktu: Üzerine bir sürü kuşun konduğu, birkaç tutam pelin ve sakızağaçlarıyla örtülü aşınmış kocaman kayalar ve çamurun içinde, orada burada çürümekte olan odun parçaları... Ama ne yalan söyleyeyim, bu iç karartıcı kayalar, geceyi geçirmek için dalgaların rahatça girebildikleri yarım güverteli eski bir teknenin tayfa kamarasından daha elverişliydi, biz de bununla yetindik.

Karaya çıkar çıkmaz tayfalar balık çorbası için ateş yakarlarken, tayfaların reisi beni çağırdı ve bana adanın bir ucunda sisler içinde kaybolmuş küçük, beyaz bir duvarla çevrili bir yeri göstererek, “Mezarlığa gelir misiniz?” diye sordu.

“Mezarlık mı, Reis Lionetti! Neredeyiz biz?” “Lavezzi adalarında, mösyö. Sémillante'deki altı yüz adam buraya, tam

on yıl önce firkateynlerinin parçalanıp battığı yerde gömüldü... Zavallı adamlar! Onları fazla ziyaret eden yok, madem buradayız gidip kendilerine bir merhaba diyelim...”

Sémillante’ın mezarlığı ne kadar sessizdi!... Küçük, alçak duvarıyla, paslanmış, zar zor açılan demir kapısıyla, sessiz ibadet yeri ve otlar arasında gizlenmiş yüzlerce siyah haçıyla hâlâ gözlerimin önündedir... Ne bir çelenk ne de bir anı yazısı yoktu! Hiçbir şey yoktu... Ah! Zavallı terk edilmiş ölüler, kaderin kendilerini soktuğu bu mezarda ne kadar üşüyorlardır kimbilir!

Orada diz çökmüş halde bir süre kaldık. Reis yüksek sesle dua ediyordu. Mezarlığın tek bekçileri olan kocaman martılar, başlarımızın üstünde dönerek uçuyorlar ve boğuk çığlıkları denizin sızlanmalarına karışıyordu.

Dua bitince üzgün üzgün adanın, teknenin yanaştığı tarafına döndük. Biz yokken tayfalar hiç vakit kaybetmemişlerdi. Bir kayanın altında alev alev yanan kocaman bir ateş ve dumanı tüten tencereyi gördük. Çember halinde oturduk, ayaklarımızı ateşe uzattık, çok geçmeden herkese kızıl topraktan bir çanak içinde, iki dilim kara ekmek batırılmış bir çorba verildi. Yemek sessizce yendi: Islanmıştık, açtık, üstelik mezarlığın yanındaydık... Gece çanaklar boşaldığında, pipoları yakıp biraz sohbet ettik. Elbette Sémillante’den konuştuk.

Başı elleri arasında, düşünceli bir tavırla ateşe bakan reise, “Peki bu olay nasıl oldu?” diye sordum.

İyi kalpli Lionetti içini çekerek, “Nasıl mı oldu?” dedi. “Ne yazık ki mösyö, kimse bunu tam olarak bilmiyor. Tek bildiğimiz yalnızca şunlar: Kırım’a gidecek birliklerin bindiği

Sémillante, olaydan önceki akşam, kötü bir havada Toulon'dan hareket etmişti. Gece hava daha da kötüleşti. Rüzgâr, yağmur, daha önce hiç olmadığı kadar fırtınalı bir deniz... Sabah rüzgâr biraz dindi, ama deniz hâlâ eskisi gibiydi, bir de lanet olası bir sis, öyle ki dört adım ötedeki feneri görmek mümkün değildi... Bu tür sisler, mösyö, ne kadar haindirler bilemezsiniz... Neyse, bence Sémillante'ın dümeni sabah bozuldu. Çünkü sis ne kadar yoğun olursa olsun, eğer gemide hasar olmasaydı kaptan gelip buraya çarpmazdı. Çünkü Korsika limanını üç yıl o yönetmişti ve kıyıyı benim kadar iyi tanıyordu, oysa ben bundan başka bir şey bilmem.”

“Sizce Sémillante saat kaçta kaza geçirdi?”

“Öğle vakti olmalı, evet mösyö, tam öğle vakti... Ama ne yalan söyleyeyim, denizde böyle bir sisle, öğle vaktinin zifiri karanlık bir geceden pek farkı yoktur... Sahil gümrükçülerinden biri bana şunu anlattı: O gün, saat on bir buçuğa doğru, penceresinin panjurlarını bağlamak için evinden dışarı çıkmış, kasketi rüzgârda uçuvermiş ve dalgaların kendisini kapıp götürme tehlikesini göze alarak, kıyı boyunca kasketinin peşinden koşmuş. Görüyorsunuz değil mi! Gümrükçüler zengin değildir, bir kasket de pahalıdır. Neyse, anlattığına göre bizimki bir an gelmiş, başını kaldırıncaya çok yakınında, sisin içinde, Lavezzi adaları tarafında yelkenleri inik fırtınadan kaçan bir gemi görmüş. Gemi o kadar hızlı, o kadar hızlı gidiyormuş ki, gümrükçü onu iyice görmeye fırsat bulamamış. Belli ki bu gemi Sémillante'tı, çünkü yarım saat kadar sonra adalarda çobanlık yapan biri onun kayalara çarptığını duymuş... Bakın, işte size

bahsettiğim çoban, mösyö, size olayı kendi ağzından anlatsın... Selam, Palombo! Gel biraz ısın, korkma.”

Kukuletalı bir adamdı, bir süredir onu bizim ateşin etrafında dolaşırken görüyordum ve onu tayfadan biri sanmıştım, çünkü adada bir çoban bulunduğunu bilmiyordum. Adam çekine çekine bize yaklaştı.

Cüzzamlı bir ihtiyardı, aklını hemen hemen yitirmiş gibiydi, bilmem hangi iskorbüt[31] hastalığına yakalanmıştı ki dudakları insanın midesini bulandıracak kadar sarkıktı. Ona durumu güçlkle anlattılar. O zaman ihtiyar, bir parmağıyla hasta dudağını kaldırarak, bize gerçekten de bahsedilen günde ve öğleye doğru, kayaların üzerinde korkunç bir çarpışmayı kulübesinden duyduğunu söyledi. Bütün ada sular içinde olduğundan dışarı çıkamamış ve ancak ertesi gün, kapısını açınca kıyının gemi enkazı ve cesetlerle dolu olduğunu görmüş. Dehşete kapılıp sandalına koşmuş, Bonifacio’ya gidip olanları haber vermiş.

Uzun uzun konuşmaktan yorulan çoban oturdu ve reis sözlerini sürdürdü:

“Evet mösyö, gelip bize haber veren şu zavallı ihtiyar oldu. Korkudan adeta deliye dönmüştü, bu olay yüzünden aklını oynattı. Boşuna değildi bu... Düşünün kumun üstünde yığılmış kırık tahtalar ve yelken parçalarıyla karmakarışık bir halde yatan altı yüz ceset... Zavallı Sémillante!.. Deniz onu bir vuruşta paramparça etmişti, öyle parçalamıştı ki çoban Palombo bütün döküntüler içinde kulübesinin etrafına bir çit yapabilecek tahtaları bile zar zor bulabildi. İnsanlara gelince, neredeyse hepsi darmadağın olmuş, korkunç bir biçimde kolları bacakları kesilmişti... Onları öbek öbek birbirinin

üstünde görmek, insanın içini sızlatıyordu... Kaptanı üzerinde üniformasıyla bulduk, papazın ayin atkısı hâlâ boynundaydı, bir köşede, iki kayanın arasında küçük bir miço gözleri açık yürüyordu... Hâlâ yaşıyor gibiydi, ama hayır! Kaderlerinde bir kişinin bile kurtulamaması yazılıymış...”

Burada reis sözlerine ara verdi ve “Dikkat et, Nardi!” diye bağırdı, “Ateş sönüyor.”

Nardi’nin korların üstüne iki üç parça katranlı tahta atmasıyla hemen ateş canlandı. Lionetti sözlerini sürdürdü:

“Bu hikâyenin en üzücü tarafıysa şu: Felaketten üç hafta önce, Sémillante gibi Kırım’a gitmekte olan küçük bir korvet neredeyse aynı yerde, aynı şekilde kaza geçirmişti. Yalnız, bu defa, içindeki tayfaları ve yirmi nakliyecisi askeri[32] kurtarmayı başarmıştık. Bu zavallı nakliyeciler tahmin ettiğiniz gibi perişan haldeydiler! Onları Bonifacio’ya getirdik ve iki gün yanımızda, liman civarındaki evlerde misafir ettik... İyice kendilerine gelince iyi akşamlar, iyi şanslar, dedik, Toulon’a döndüler. Bir süre sonra Kırım’a gitmek üzere onları yeniden gemiye bindirdiler... Bilin bakalım hangi gemi! Sémillante, mösyö... Hepsinin, yirmisinin de, şu an bulunduğumuz yerde yere serili cesetlerini bulduk... İnce bıyıklı, genç bir tayfabasını ellerimle taşıdım. Daha önce onu evimde yatırmıştım ve anlattığı hikâyelerle hepimizi güldürmüştü... Onu öyle görünce, içim parçalandı... Ah! Santa Madre!”

Zavallı Lionetti, sözünün burasında heyecan içinde piposunun küllerini silkeledi ve bana iyi geceler dileyerek kabanına sarındı... Tayfalar bir süre daha aralarında alçak sesle sohbeti sürdürdüler... Sonra pipolar birbiri ardına

söndü... Daha fazla konuşmadılar... İhtiyar çoban gitti... Uyuyan tayfalar arasında tek başıma hayallere daldım.

Hâlâ anlatılan iç karartıcı hikâyenin etkisi altındaydım, parçalanan zavallı gemiyi ve sadece martıların tanık oldukları bu can çekişmeyi zihnimde canlandırdım. Bazı ayrıntılar dikkatimi çekmişti, kaptanın gösterişli üniforması, papazın ayin atkısı, yirmi nakliyecisi asker bu felaketin bütün ayrıntılarını kafamda canlandırmama yol açmıştı... Gece vakti Toulon'dan hareket eden firkateyni görüyor gibiydim... Limandan çıkıyor. Deniz kötü, rüzgâr korkunç, ama kaptan yiğit bir denizci ve sahilde herkesin içi rahat...

Sabah olunca denizde sis perde perde yükseliyor. Endişe başlıyor. Bütün tayfalar yukarıda. Kaptan güverteden ayrılmıyor... Tayfaların sığındıkları orta ambar karanlık, içerideki hava sıcak. Bazıları hasta, bavullarının üstünde uzanıyor. Gemi korkunç bir şekilde öne arkaya sallanıyor, ayakta durmaya imkân yok. Gruplar halinde yere oturmuş, sıralara tutunup sohbet ediyorlar, birbirlerini duyabilmeleri için bağırımları gerekiyor. Bazıları korkmaya başlıyor... Dinleyin! Bakın ne diyorlar: Bu civarda sık sık kaza olurmuş, bunu askerler söylüyorlar ve anlattıkları hiç de iç açıcı şeyler değil. Özellikle tayfabası, devamlı şakalar yapan bir Parisli, alaylarıyla insanın tüylerini diken diken ediyor:

“Kaza mı! Kimbilir ne kadar eğlenceli olur bu. Buzlu bir banyo yaparız, sonra bizi Bonifacio'ya götürürler, orada Reis Lionetti'nin evinde karatavuk yeriz.”

Askerler gülüyorlar...

Birden bir çatırtı duyuluyor... Ne var? Ne oluyor?

Bir tayfa, sırlıklam bir halde güverteleri koşup geçerek, “Dümen gitti!” diyor.

Çılgın tayfabası, “Uğurlar olsun!” diye bağırıyor, ama kimse bu sözlere gülmüyor.

Güvertede büyük bir kargaşa oluyor. Sis etrafı görmelerine engel oluyor. Tayfalar korku içinde, elleriyle etrafı yoklayarak güvertede koşuşturuyor... Artık dümen yok! Gemiye kumanda etmek imkânsız... Yoldan çıkan Sémillante, rüzgâr gibi gidiyor... İşte o sırada gümrükçü onları görüyor, saat on bir buçuk. Firkateynin burnunda top patlamasını andıran bir ses duyuluyor... Kayalar! Kayalar!.. Bitti artık, umut kalmadı, gemi dosdoğru kıyıya gidiyor... Kaptan kamarasına iniyor... Bir süre sonra gelip güvertedeki yerini alıyor, üniformasıyla... Ölürken şık görünmek istemiş.

Orta ambarda askerler, hiçbir şey söylemeden endişeyle birbirlerine bakıyorlar... Hastalar ayağa kalkmaya çalışıyor... Küçük tayfabası artık gülmüyor... O zaman kapı açılıyor ve papaz boynunda ayin atkısıyla eşikte görünüyor:

“Diz çökün, yavrularım!”

Herkes dediğini yapıyor. Papaz gür bir sesle can çekişenlerin duasını okumaya başlıyor.

Birden müthiş bir çarpış, bir çığlık, tek bir çığlık, kulakları yırtan bir çığlık, gerilmiş kollar, sıkıca tutunan eller, ölüm fikrinin bir şimşek gibi geçtiği dehşet dolu bakışlar...

Aman Tanrım!

Böylece, bütün geceyi hayal kurarak geçirdim, yıkıntılarının etrafımı sardığı zavallı geminin ruhunu on yıl sonra andım... Uzakta boğazın içinde, fırtına etrafı yıkıp geçiyor, kamp yerinin ateşi rüzgârın altında eğiliyor ve ben tekнемimizin, halatını gıcırdatarak kayaların dibinde dans edişini duyuyordum.

GÜMRÜKÇÜLER

Lavezzi adalarına bu kasvetli yolculuğu yaptığım Porto-Vecchio'ya bağlı Emilie adlı gemi, gümrük bürosunun yarım güverteli köhne bir teknesiydi. Bu gemide rüzgârdan, dalgalardan, yağmurdan korunmak için kapalı bölüm olarak yalnızca bir masanın ve iki yatağın sığabileceği büyüklükte katranla sıvanmış bir tayfa kamarası vardı. Kötü havalarda tayfaların halini kafanızda canlandırabilirsiniz. Yüzlerinden su damlıyor, sıırılsıklam olmuş yeleklerinden sıcak suda yıkanmış çamaşırlar gibi buharlar tütüyor ve kış ortasında, zavallılar bütün günlerini, hatta gecelerini ıslak sıraların üzerinde iki büklüm, insanı hasta eden bu rutubet içinde titreyerek geçiriyorlardı. Çünkü gemide ateş yakamıyorlardı ve kıyı, yanaşamayacakları kadar uzaktı... Gene de bu adamlardan biri bile halinden şikâyet etmiyordu. En sert havalarda bile, onların hep aynı yumuşak, sakın hallerini, aynı neşeyi koruduklarını gördüm. Oysa bu denizde görevli gümrükçülerin ne acıklı bir hayatları var!

Hemen hemen hepsi evlidir, karıları ve çocuklarını karada bırakıp, aylarca dışarıda, bu tehlikeli kıyılarda mekik dokurlar. Küflü ekmek ve yabani soğandan başka bir şeyle karınlarını doyuramazlar. Hiçbir zaman bir bardak şarap, et olmaz, çünkü şarapla et pahalıdır ve onlar yılda ancak beş yüz frank kazanabilirler! Yılda beş yüz frank! Kıyıda gümrük istasyonundaki kulübenin karanlığa gömülü olduğuna ve çocukların yalınayak dolaştığına inanabilirsiniz!.. Ne çıkar! Hepsi hallerinden memnun görünüyorlar. Kışta, tayfa kamarasının önünde, tayfaların içtiği yağmur suyuyla dolu kocaman bir varil var. Son yudumlarını içtiklerinde, bu

zavallıların her birinin memnuniyet dolu bir “oh!” çekişle mataralarının içindeki son damlaları yere döküşü... keyfin hem komik, hem de dokunaklı bir ifadesiydi bu.

İçlerinde en kanaatkâr, en neşeli olanı, Bonifacio’lu Palombo adında güneş yanığı tenli, tıknaz bir adamdı. En kötü havalarda bile işi gücü şarkı söylemekti. Deniz tehditkâr göründüğünde, kararmış ve alçalmış gökyüzü doluyla ağırlaştığında ve herkes burnunu havaya dikmiş, yaklaşan rüzgârın darbesini karşılamak için eli yelken ipindeyken ortalığa çökmüş suskunluğun, güvertedeki bu ürkütücü gerginliğin içinde Palombo’nun sakin sesi duyulurdu:

Hayır, merhametli efendim.

Bu şeref benim,

Lisette çok akıllıdır,

O, köylüyü alır.

Karayel istediği kadar essin, teknenin direklerini yelkenlerini inletsin, tekneyi sarsıp sıırılsıklam etsin, gümrükçünün şarkısı devam ediyordu, tıpkı dalgaların ucunda batıp çıkan bir martı gibiydi. Kimi zaman rüzgâr çok gür bir uğultuyla eşlik edince sözler duyulmaz olur, ama iki dalga arasında, damlayan suların içinden küçük nakarat yine duyulmaya başlardı:

Lisette pek uysaldır

Hep köyünde kalır.

Ne var ki, rüzgârın çok sert esip yağmurun bardaktan boşanırcasına yağdığı bir gün, sesini duymadım. Bu durumu o

kadar tuhaf buldum ki, kamaradan, “Eee, Palombo, şarkı söylemiyor musun artık?” diye seslendim.

Palombo cevap vermedi. Sırasına uzanmış hareketsiz yatıyordu. Yanına gittim. Dişleri birbirine çarpıyor, bütün vücudu ateşler içinde titriyordu.

Arkadaşları üzgün üzgün, “Punturaya yakalandı,” dediler.

Bunların puntura dedikleri, bir çeşit sırt ağrısı, yani zatülcenpti. Kurşun renkli bu geniş gökyüzü; bu oluk oluk akan tekne; yağmurun altında bir fok derisi gibi parlayan kauçuk bir kabana sarınmış, ateşler içindeki bu zavallı hasta; bunlardan daha acıklı bir manzara görmemiştim. Çok geçmeden, soğuk, rüzgâr, dalgaların sarsıntısıyla hastalığı daha da arttı. Kendinden geçti; kıyıya yanaşmak zorundaydık.

Uzun bir süre çabaladıktan sonra, akşama doğru çorak ve ıssız küçük bir iskeleye yanaştık, daireler çizerek uçan birkaç deniz kuşundan başka burayı canlandıran hiçbir şey yoktu. Plajın etrafında sarp kayalar, yeşil, her mevsim koyu yeşil olan ağaççıkların geçit vermediği makiler yükseliyordu. Aşağıda, suyun kenarında, gri panjurları olan küçük beyaz bir ev görüldü: Gümrük bürosuydu. Bu çölün ortasında, bir üniforma kasketi gibi üzerine numaralar yazılmış bu devlet dairesinin iç karartıcı bir havası vardı. Zavallı Palombo’yu oraya indirdik. Bir hasta için ne içler acısı bir sığınak! Gümrükçüyü ateşin kenarında karısı ve çocuklarıyla yemek yerken bulduk. Hepsinin solgun, sarımsı yüzleri, halkalarla çevrili iri gözleri vardı. Hâlâ genç olan anne kollarının arasında yeni doğmuş bir bebek tutuyor, bizimle konuşurken titriyordu.

Memur, alçak sesle bana, “Kötü bir meslek bu,” dedi. “İki yılda bir yeni gümrükçü almak zorundayız. Sıtma onları kasıp kavuruyor...”

O sırada bir doktor bulmamız gerekiyordu. Buradan yedi sekiz fersah uzakta olan Sartène’den daha yakında doktor yoktu. Ne yapacaktık? Tayfalarımızın dayanacak hali kalmamıştı, çocuklardan birini göndermek için fazla uzaktı. O zaman kadın, dışarı eğilerek, “Cecco! Cecco!” diye seslendi.

Oldukça uzun boylu bir delikanlının içeri girdiğini gördük, dış görünüşüne bakılırsa kahverengi yünden başlığı ve keçi kılından peleriniyle ya kaçak avlanan biri ya da gerçek bir hayduttu. Daha kıyıya vardığımızda dikkatimi çekmişti. Kapının önünde oturuyordu; dişlerinin arasında kırmızı piposu, dizlerinin üstünde ise bir tüfek vardı. Ama bilmem neden, biz geldiğimizde kaçıp gitmişti. Belki jandarmaların da bizimle birlikte olduğunu sanıyordu. İçeri girdiğinde, gümrükçünün karısının yüzü hafifçe kızardı.

“Kuzenim,” dedi bize. “Korkmayın fundalıklarda kaybolmaz.”

Sonra ona hastayı göstererek çok alçak sesle bir şeyler söyledi. Adam cevap vermeden eğildi, dışarı çıktı, ıslık çalarak köpeğini çağırdı ve omzunda tüfeği, uzun bacaklarıyla kayadan kayaya atlayarak gitti.

Bu sırada, memurdan korkuyormuş gibi görünen çocuklar, kestane ve beyaz peynirden oluşan yemeklerini çabucak bitirmeye çalışıyorlardı. Masada içmek için su, sadece su vardı! Oysa bu küçükler için biraz şarap ne iyi olacaktı! Ah! Sefalet! Sonunda anne onları yatırdı, baba, el fenerini yakarak

kıyayı denetlemeye gitti. Biz de ateşin yanında kalıp hastamıza göz kulak olduk. Sanki hâlâ denizin ortasında, dalgalarla sarsılıyormuş gibi berbat yatağında çırpınıp duruyordu. Ağrılarını biraz dindirmek için, kaydırak taşları ya da tuğlalar ısıtıp beline koyuyorduk. Bir iki kez yatağına yaklaştığımda zavalcılık beni tanıdı ve teşekkür etmek için güçlkle elimi tuttu. Eli, ateşe tutulmuş tuğlalar gibi sert ve yakıcıydı...

Ne üzücü bir geceydi! Dışarıda, günün doğuşuyla birlikte hava da yeniden kötüleşmişti. Bir gürültü patırtı, bir esip gürlemedir gidiyor, köpükler fışkırıyordu; kayalarla suyun savaşıydı bu. Zaman zaman, açıklardan eserek gelen rüzgâr koya girmeyi başarıyor, evimizi sarıp sarmalıyordu. Alevler birdenbire yükselip de tayfaların donuk yüzlerini aydınlatınca bu rüzgârı hissediyorduk. Tayfalar ise sobanın etrafına toplanmış, durmadan açık denizlere ve engin ufuklara bakma alışkanlığının verdiği kayıtsız yüz ifadeleriyle ateşi seyrediyorlardı. Arada bir Palombo alçak sesle inliyor, o zaman bütün gözler, zavallı arkadaşımızın ailesinden uzakta, çaresizce ölümle pençeleştiği karanlık köşeye çevriliyordu. Göğsü inip kalkıyordu, derin derin iç çekişini duyuyorduk. Şanssızlıklarının farkındaydılar; sabırlı ve uysal olan bu deniz işçilerinin kalplerinden alıp götürdüğü işte bundan ibaretti. Ne isyan ediyor ne de işlerini bırakıyorlar, sadece iç çekiyorlardı, hepsi bu! Ama hayır, yanıliyorum. Ateşe bir demet çalı atmak için önümden geçerken, içlerinden biri üzgün ve alçak sesle bana şunları söyledi:

“Görüyor musunuz, mösyö... İnsan bizim meslekte bazen çok büyük eziyetler çekiyor!”

CUCUGNAN PAPAZI

Her yıl Chandeleur yortusunda[33] Avig-non'da, Provence'lı şairler, güzel şiirler ve hikâyelerle dolu çok hoş küçük bir kitap yayımlarlar. Bu senenin baskısı şimdi elime geçti. İçinde harika bir halk öyküsü buldum, biraz kısaltarak size aktarmaya çalışacağım... Parisliler sepetlerinizi uzatın. Bu defa size halis Provence kaymağı verilecek...

Papaz Martin... Cucugnan'ın papazıydı.

Ekmek kadar kutsal, altın kadar saftı, Cucugnan'lılarını bir baba gibi severdi. Eğer Cucugnan'lılar ibadette onu biraz hoşnut edebilselerdi, Cucugnan, yeryüzünde bir cennet olacaktı. Ama ne yazık ki, günah çıkarma odasında örümcekler cirit atıyor ve güzelim Paskalya gününde,[34] mayasız ekmekler[35] kutsal kapların dibinde küfleniyordu. İyi kalpli papaz bu duruma çok üzülüyor ve hep Tanrı'dan, dağılmış sürüsünü geri getirip ağıla sokmadan canını almamasını diliyordu.

Birazdan göreceğiniz gibi, Tanrı onun duasını kabul etti.

Bir pazar günü, *İncil'in* okunmasından sonra, Mösyö Martin kürsüye çıktı.

“Kardeşlerim,” dedi. “Bana inanıp inanmamakta serbestsiniz: Geçen gece, ben Tanrı'nın zavallı günahkâr kulu, kendimi cennetin kapısında buldum.

Kapıyı çaldım... Aziz Petrus açtı!

Bana, “Demek sizsiniz Mösyö Martin’ciğim!” dedi. “Hangi rüzgâr attı sizi buraya? Bir arzunuz mu vardı?”

“Güzel Aziz Petrus, siz ki sevap-günah defteriyle, cennetin anahtarına sahipsiniz, merakımı mazur görün ama, cennette kaç Cucugnan’lı bulunduğunu söyleyebilir misiniz?”

“Söylemez olur muyum, Mösyö Martin. Oturun, birlikte bakalım.”

Aziz Peder kocaman bir kitap aldı, açtı, gözlüklerini taktı.

“Bakalım: Cucugnan, diyorduk. Cu... Cu... Cucugnan. İşte bulduk. Cucugnan... Mösyö Martin’ciğim, sayfa bembeyaz. Bir kişi bile yok... Nasıl hindide kılçık yoksa, burada da Cucugnan’lı yok.”

“Nasıl olur! Cucugnan’lı kimse yok mu? Hiç kimse mi?.. Olamaz! Daha iyi bakın...”

“Kimsecikler yok, aziz insan. Şaka yaptığımı düşünüyorsanız, bir de kendiniz bakın.”

Zavallı ben, ağlayıp çırpındım ve ellerimi kavuşturarak, “Aman Tanrım!” diye feryat ettim.

O zaman Aziz Petrus, “Bakın Mösyö Martin, bu kadar üzölmeyin, kalbinize iner,” dedi. “Ne de olsa bu sizin suçunuz değil. Sizin Cucugnan’lılar belki de Araf’tadırlar.”[36]

“Ah! Merhamet edin, yüce Aziz Petrus! Hiç olmazsa gidip onları teselli edeyim.”

“Elbette, dostum... Alın, hemen şu sandaletleri[37] giyin, çünkü yollar hiç iyi durumda değil... Oldu... Şimdi dosdoğru

gidin. İlerideki dönemeci görüyorsunuz değil mi? Siyah haçlarla süslü gümüş bir kapı vardır... Orada, sağ tarafta... Kapıyı çalın, size açarlar... Yolunuz açık olsun! Soğukkanlılığınızı koruyun ve cesur olun.”

Yol boyunca gittim... gittim. Bir hayli taban teptim! Ne çile! Düşündükçe, tüylerim diken diken oluyor. Böğürtlenlerle, parlayan kıvıll yakutlarla ve ısıll çalan yılanlarla dolu küçük bir patikayı izleyip gümüş bir kapıya ulaştım.

“Tak! Tak!”

Boğuk ve sızlanan bir ses, “Kim o!” diye sordu.

“Cucugnan papazı.”

“Neresi?”

“Cucugnan.”

“Ha! Girin.”

İçeri girdim. Gece gibi simsiyah kanatları, gündüz gibi ısıltılı elbisesi ve kemerine elmas bir anahtar asılı olan kocaman güzel bir melek, Aziz Petrus’unkinden daha büyük bir kitaba bir şeyler karalıyordu...

“Pekâlâ, ne istiyorsunuz?” diye sordu melek.

“Tanrı’nın güzel meleğİ, belki biraz fazla meraklıyım, ama burada Cucugnan’lılar var mı diye soracaktım.”

“Kimler?”

“Cucugnan’lılar, Cucugnan’da yaşayanlar... ben onların papazıyım.”

“Ha! Papaz Martin, değil mi?”

“Hizmetinizdeyim, efendim.”

“Demek Cucugnan’lıları soruyorsunuz...”

Melek büyük defterini açıp sayfalarını çevirmeye başladı, sayfalar kolay çevrilsin diye de diliyle parmağını ıslatıyordu...

Derin bir iç çekişle, “Cucugnan,” dedi. “Mösyö Martin, Araf’ta Cucugnan’dan kimse yok.”

“İsa! Meryem! Yusuf! Araf’ta Cucugnan’dan kimse yokmuş! Ey, Yüce Tanrım! Neredeler o zaman?”

“Eh! Aziz insan, cennetler. Nerede olduklarını sanmıştınız ki?”

“Ama ben, cennetten geliyorum...”

“Oradan mı geliyorsunuz? O halde?”

“O haldesi şu! Orada da yoklar! Ah! Meleklerin meleği!”

“Ne yaparsınız, papaz efendi? Cennette de Araf’ta da yoksalar, ikisinin arasında bir yer yok, demek ki...”

“Kutsal haç adına! Ey İsa, Davut’un oğlu! Ay! Ay! Ay! Mümkün mü bu? Yüce Aziz Petrus’un bir yalanı mı bu? Ama horozun ötüşünü duymadım ki! Vay bizim halimize! Benim Cucugnan’lılarım orada değilse cennete hangi yüzle giderim?”

“Dinleyin, Mösyö Martin’ciğim, madem öyle istiyorsunuz, ne pahasına olursa olsun her şeyi gözlerinizle görmeden içiniz rahat etmeyecek, o halde şu yola sapın, koşmayı biliyorsanız

koşarak gidin... Solda büyük bir kapı göreceksiniz. Orada istediğiniz konuda bilgi alabilirsiniz. Tanrı yardımcınız olsun!”

Melek kapıyı kapadı.

Kor olmuş kömürlerle kaplı uzun bir patikaydı. Sarhoş gibi sallanarak ilerliyor, her adımda sendeliyordum. Sırılsıklam olmuşum, vücudumun her kılından ter damlıyordu ve susuzluktan ölüyordum... Ama ne yalan söyleyeyim, Yüce Aziz Petrus’un bana verdiği sandaletler sayesinde ayaklarım yanmıyordu.

Böyle sendeleyerek ve tökezleyerek bir hayli yürüdükten sonra, sol yanımda bir kapı hayır, hayır, bir giriş, tıpkı büyük bir fırının kapısı gibi ardına kadar açılmış muazzam bir giriş gördüm. Ah! Sevgili çocuklarım, ne manzara! Orada ne adımı soran oldu ne de defter tutan. Tıpkı pazar günleri meyhaneye girdiğiniz gibi sürüler halinde, kapıdan içeri doluşuyorlardı.

İri ter damlaları üzerimden boşanıyordu, oysa çok üşümüştüm, titriyordum. Saçlarım diken diken olmuştu. Bir yanık, kızarmış et kokusu duyuyordum, tıpkı Mareşal Eloy’un nallamak için yaşlı eşeğin tırnağını yaktığı sırada yayılan koku gibiydi. Bu pis ve yanık kokulu havada nefesim kesiliyordu, korkunç bir uğultu, inlemeler, bağırışlar ve küfürler duyuyordum.

Boynuzlu bir iblis beni çatallı sopasıyla dürterek, “İçeri giriyor musun? Girmiyor musun?” diye sordu.

“Ben mi? Hayır, girmiyorum. Ben Tanrı’nın sadık bir kuluyum.”

“Sen Tanrı’nın sadık bir kulusun, öyle mi... Seni hayta! O halde ne işin var burada?”

“Ben... Ah! Hiç sormayın, ayaklarımın üstünde duramıyorum artık... Ben... Ben uzaktan geliyorum... Size haddim olmayarak şunu soracaktım... Hiç, buralarda... Cucugnan’dan birilerini gördünüz mü?”

“Ah! Tanrı aşkına! Alay mı ediyorsun, sanki bütün Cucugnan’ın burada olduğunu bilmiyor musun? Bak, çirkin karga, senin şu meşhur Cucugnan’lıları nasıl adam ediyoruz gör.”

“Dehşet uyandırıcı bir ateş kasırgasının ortasında, kimleri gördüm tahmin edin.

Uzun boylu Coq-Galine’i gördüm, hepiniz onu tanıdınız değil mi kardeşlerim, Coq-Galine hani devamlı içip içip zavallı Clairon’a bağırır çağırırdı.

Caterinet’yi gördüm... Şu ambarda tek başına yatan burnu havada küçük serseri... Hatırlarsınız! Neyse geçelim, fazla uzattım.

Pascal Doigt-de-Poix’ı gördüm, zeytinyağını, Mösyö Julien’den çaldığı zeytinlerle yapıyordu.

Başak toplayıcı Babet’i gördüm, işini çabuk bitirebilmek için başkalarının tarlalarından başak çalan kadın!

Grapasi Usta’yı gördüm, el arabasının tekerleğini yağlamakta pek ustaydı.

Ve Dauphine’i... kuyusunun suyunu ne kadar pahalıya satardı.

Ve Tortillard'ı, başında takkesi ve ağzında piposuyla, Artaban gibi mağrurdu, üzerimde papaz cüppesi varken bana rastladığında, köpek görmüş gibi yolunu değiştiriyordu.

Ve yanında Zette ile Coulau'yu ve Jacques ve Pierre ve Toni..."

Kâh annesini, kâh babasını, kâh dedesini, kâh ablasını ardına kadar açılmış cehennemin içinde gören dinleyiciler heyecan içinde, korkudan sapsarı kesilmiş bir halde inleyip duruyorlardı.

İyi kalpli Papaz Martin, "Anladınız, kardeşlerim," dedi. "Bunun böyle sürüp gidemeyeceğini anladınız. Ruhların sorumluluğunu üzerime aldım ve gözü kapalı ilerlemekte olduğunuz uçurumdan sizi kurtarmak istiyorum. Yarından tezi yok işe koyuluyorum, bir gün daha bekleyemem. Bu iş mutlaka olacak! Bakın bunu nasıl yapacağım. İşlerin iyi gitmesi için, her şeyi düzenli yapmak gerekiyor. Biz de Jonquières'te dans ettiğimiz zamanlarda olduğu gibi, sırayla gideceğiz.

Yarın pazartesi, yaşlı kadın ve erkeklerin günahlarını çıkaracağım.

Salı günü, çocuklar. Bu çok sürmez.

Çarşamba, delikanlılar ve genç kızlar. Bu biraz uzun sürebilir.

Perşembe, erkekler. Kısa keseceğiz.

Cuma, kadınlar. Şimdiden söyleyeyim: Masal anlatmak yok!

Cumartesi, değirmenci. Onun için bir gün az bile...

Eğer pazar günü işimiz biterse, ne mutlu bize.

Görüyorsunuz değil mi yavrularım, buğday olgunlaştığı zaman onu kesmek gerekiyor. Şarap kıvamına geldiğinde onu içmek gerekiyor. İşte yeterince kirli çamaşır, bunları yıkamak, iyi yıkamak gerekiyor.

Sizin için Tanrı'nın inayetini dilerim. Amen!"

Söylenen yapıldı. Kirli çamaşırlar yıkandı.

Bu unutulmaz pazar gününden sonra, Cucugnan'da erdemli bir hayat sürenlerin güzel kokusu on fersah uzağa kadar yayıldı.

Mutlu ve içi neşeyle dolu olan iyi kalpli papaz Mösyö Martin, ertesi gece rüyasında, peşinde sürüsüyle, yanan mumların, mis kokulu bir tütsü bulutunun ve koroda *Te Deum*'u söyleyen çocukların ortasında, göz alıcı bir alay halinde, Tanrı'nın şehrine giden ışıl ışıl yolu tırmandığını gördü.

İşte Cucugnan papazının hikâyesi. Roumanille olacak o zevzek bunu size böyle aktarmamı istedi, o da bir başka yakın dostundan öğrenmiş.

İHTİYARLAR

“Mektup mu geldi, Azan Baba?”

“Evet, mösyö... Paris’ten.”

Mektubun Paris’ten gelmiş olması gururunu okşuyordu Azan Baba’nın... Oysa ben... içime öyle doğuyordu ki, Jean-Jacques Sokağı’ndan[38] gelip, emrivaki bir şekilde sabahın köründe masamın üstüne konan şu Parisli, bütün günümü boşa harcamama neden olacaktı. Yanılmamışım, siz de bakın:

“Bana yardım etmen gerekiyor, dostum. Bir günlüğüne değirmenini kapatacak ve hemen Eyguières’e gideceksin... Eyguières, evinden üç dört fersah uzakta büyük bir kasabadır, bir gezinti yeri. Oraya gidince, Öksüzler Manastırı’nı soracaksın. Manastırdan sonraki ilk ev, gri panjurlu, arka tarafında küçük bir bahçesi olan alçak bir evdir. Kapısı daima açıktır, çalmadan içeri gireceksin, içeri girerken de var kuvvetinle, “Günaydın, ahbablar Ben Maurice’in arkadaşımı...” diyeceksin.

İşte o zaman, karşında ufak tefek iki ihtiyar göreceksin. Ama ne ihtiyar, tam müzelik. Kocaman koltuklarından sana kollarını uzatacaklar, sen de onlara benim yerime, bütün kalbinle, sanki kendi ailenmiş gibi sarılacaksın. Sonra sohbet edeceksiniz, sana benden bahsedecekler, sadece benden, sana bir yığın çılgınca şey anlatacaklar, sen de onları gülmeden dinleyeceksin... Gülmeyeceksin, değil mi? Bunlar, benim büyükannemle büyükbabam, bütün hayatları benim ve beni on yıldır görmediler... On yıl, uzun bir zaman! Ama ne yaparsın? Ben Paris’ten ayrılamıyorum, onlar da çok yaşlı...

O kadar yaşlılar ki, beni görmeye gelseler yolda bir yerlerini kırarlar... Neyse ki sen oradasın, sevgili değirmencim, sana sarılırken, zavallılar biraz olsun bana sarıldıklarını sanacaklar... Onlara ikimizden ve bu güzel dostluktan o kadar çok söz ettim ki..”

Ne biçim bir dostluksa bu! O sabah da çok güzel bir hava vardı, ama yollara düşecek kadar değil. Şiddetli bir karayel ve yakıcı bir güneş... Tam bir Provence havası. Bu lanet mektup geldiğinde, iki kaya arasındaki sığınağımı çoktan seçmiştim ve tıpkı bir kertenkele gibi ışıkla beslenerek, çamların şarkısını dinleyerek bütün gün orada kalmayı tasarlıyordum... Ne yapalım? Öfkeyle söylene söylene değirmenin kapısını kapadım, anahtarı kedi deliğinin altına koydum. Değneğimi, pipomu aldım ve yola koyuldum.

Saat ikiye doğru Eyguières’e vardım. Köy boşalmış ve herkes tarlalara gitmişti. Yolun kenarındaki tozdan beyazlaşmış karaağaçlarda ağustosböcekleri Crau’nun göbeğindeymiş gibi ötüşüyorlardı. Belediye binasının olduğu meydanda güneşlenen bir eşek vardı, kilisenin çeşmesi üzerinde güvercinler uçuşuyordu, ama bana Öksüzler Manastırı’nı gösterecek kimse yoktu. Neyse ki birden ihtiyar bir peri karşıma çıktı, iki büklümdü ve kapısının önünde yün eğiliyordu. Ona nereyi aradığımı söyledim. Sihirbazlıkta pek usta bir peri olacak ki, örekesini kaldırır kaldırmaz, sanki sihirli değnek değmiş gibi Öksüzler Manastırı karşımda beliriverdi... Kasvetli, kapkara büyük bir evdi bu, ojiv biçimli kocaman kapısının üstünde, etrafında birkaç Latince sözcükle çevrili kırmızı kumtaşından eski bir haçı sanki gururla sergiliyordu. Bu binanın yanında, daha küçük bir başka ev

gözüme çarptı. Gri panjurları, arkada bir bahçe... Hemen tanıdım ve kapıyı vurmada n içeri girdim.

Bu taze ve sakin koridor, pembe boyalı duvar, dipte açık renk bir perdenin arkasından parıldayan küçük bahçe ve kaplamalar üzerinde solmuş çiçeklerle keman resimleri hayatım boyunca gözlerimin önünden gitmeyecek. Sanki, Sedaine zamanında, yaşlı bir *bailli* evine gelmişim... Koridorun sonunda sol tarafta, aralık bir kapıdan kocaman bir saatin tiktakıyla bir çocuğun sesi duyuluyordu, sanırım bu, bir ilkokul çocuğuydu, her hecede durarak bir şeyler okuyordu:

O... za... man... Aziz... I... ré... née... ba... ğır... dı... ben... İsa... nın... kur... ba... nı... yım... Bu... hay... van... la... rın... dış... le... riy... le... par... ça... lan... ma... lı... yım... Yavaşça kapıya yaklaştım ve içeri baktım.

Küçük bir odanın sakinliği ve loş ışığında, pembe yanaklı, her tarafı kırış kırış ihtiyar bir adamcağız, ağzı açık, elleri dizlerinde bir koltukta uyuyordu. Dizlerinin dibinde, mayiler giymiş -öksüzlerin kıyafeti olan uzun pelerin ve çenenin altından bağlı bir başlık- küçük bir kız, neredeyse boyundan daha büyük bir kitaptan Aziz Irénée'nin[39] hayatını okuyordu... Bu mucizevi eser bütün eve etkisini göstermişti. İhtiyar koltuğunda, sinekler tavanda, kanaryalar pencerenin üstündeki kafeslerinde uyuyorlar, kocaman saat tik tak tik tak diye horluyordu. Odada her şey hareketsizdi; yalnızca kapalı panjurların arasından dümdüz içeri giren, kıpır kıpır kıvılcımlar ve ufak valslerle kaynaşan geniş, bembeyaz ışık hariç. Her şey uykudayken, çocuk ağırbaşlı bir tavırla okumaya devam ediyordu:

İ... ki... as... lan... he... men... ü... ze... ri... ne... a... tıl... dı...
lar... ve... o... nu... mi... de... le... ri... ne... in... dir... di... ler...

İşte o sırada ben içeri girdim... Aziz Irénée'nin aslanları odaya girseler benden daha fazla şaşkınlık uyandıramazlardı. Bu gerçekten de beklenmedik bir durumdu! Küçük kız bir çığlık attı, kocaman kitap yere düştü, kanaryalar, sinekler uyandılar, saat çaldı, ihtiyar sıçrayarak uyandı, hepsi ürkmüştü. Bense, biraz şaşkınlıkla eşikte durup oldukça yüksek bir sesle bağırdım:

“Günaydın, ahbaplar Ben Maurice'in arkadaşayım!”

Ah! Bir görseydiniz, yaşlı adam nasıl da gelip kollarını açarak bana sarıldı, ellerimi sıktı ve odada şaşkın şaşkın dolaşarak, “Tanrım! Tanrım!” demeye başladı.

Kırış kırış yüzü gülüyordu. Yüzü kıpkırmızı olmuştu. Kekeliyordu:

“Ah! Mösyö... Ah! Mösyö...”

Sonra odanın ucuna giderek:

“Mamette!” diye seslendi.

Bir kapı açıldı, koridorda fare adımlarına benzer bir ses duyuldu... Bu, Mamette'ti. Kurdeleli başlığı, üstünde Mont-Carmel tarikatı elbisesi ve bana saygısını göstermek için elinde tuttuğu eski moda işlemeli mendiliyle bu ufak tefek ihtiyar kadın kadar güzelini görmemiştim. Ne kadar duygulanmışım! En hoş tarafı da birbirlerine benzemeleriydi. Bir peruk, bir de sarı kurdeleli bir başlık taksa adamı da Mamette diye çağırabilirdiniz. Yalnız, asıl Mamette hayatta

çok acı çekmiş olmalıydı, yüzü ötekininkinden daha kırışıktı. Öteki gibi onun da yanında Öksüzler Manastırı'ndan bir çocuğu vardı, yanından ayrılmayan mavi pelerinli küçük bir bekçi. İhtiyarların bu öksüzler tarafından himaye edildiğini görmek, görülecek en dokunaklı manzaraydı.

İçeri girerken, Mamette önce yerlere kadar eğilmek istedi, ama ihtiyar adam bir sözle bunu yarıda kesti:

“O, Maurice’in arkadaşı...”

O anda kadın titremeye, ağlamaya başladı, mendilini düşürdü, kırmızı, kıpkırmızı kesildi, benzi adamdan daha da kırmızıydı... Şu ihtiyarlar! Damarlarında ancak bir damla kan vardır ve bu kan, en ufak bir heyecanda yüzlerine sıçrar...

Kadın, küçük kıza, “Çabuk, çabuk, bir sandalye getir...” dedi.

Adam, kendi küçüğüne, “Panjurları aç,” dedi.

Her biri bir elimden tutarak, beni tin tin pencereye götürdüler, daha iyi görebilmek için de panjurları ardına kadar açtılar. Koltukları yaklaştırdılar, ben ikisinin arasına, açılır kapanır sandalyeye yerleştim, mavili iki küçük de arkamıza geçti ve sorular başladı:

“O nasıl? Ne yapıyor? Neden hiç gelmiyor? Halinden memnun mu?”

Vesaire, vesaire! Saatler böyle geçti.

Ben, sorularına elimden geldiğince cevap veriyor, arkadaşım hakkında bildiğim ayrıntıları anlatıyor, bilmediklerimi uyduruyor, pencerelerinin iyi kapanıp

kapanmadığını ya da odasının duvar kâğıtlarının ne renk olduğunu bilmediğimi belli etmemeye çalışıyordum.

“Odasındaki duvar kâğıdı mı! Mavi, madam, açık mavi, çiçekten taşlarla...”

İhtiyar kadın duygulanarak, “Gerçekten mi?” diye soruyor ve kocasına dönerek, “Ne iyi bir çocuk!” diye ekliyordu.

Öteki coşkuyla, “Ah! Evet, çok iyi çocuktur!” diye cevap veriyordu.

Ben konuşurken, birbirlerine gülümsüyorlar, birbirlerine bakıp başlarını sallıyorlar, göz kırpmıyorlar, anlamlı anlamlı hareketler yapıyorlardı. İhtiyar adam bana yaklaşıp, “Daha yüksek sesle konuşun... Kulakları iyi duymuyor,” diyordu.

Kadın, kocası için, “Lütfen, sesinizi yükseltin! İyi duymuyor...” diyordu.

O zaman sesimi yükseltince ikisi birden gülümseyerek bana teşekkür ediyorlardı. Gözlerimin içinde Maurice’in resmini ararmış gibi üzerime eğildikçe, bu solgun tebessümlerinde, ben de bu belli belirsiz, buğulu, elle tutulamaz imgeyi görür gibi oluyor, heyecan duyuyor, sanki dostumu çok uzaktan sislerin içinden bana gülümserken görüyormuş gibi oluyordum.

İhtiyar adam birdenbire koltuğundan doğruldu.

“Hiç düşünmedik Mamette, belki yemek yememiştir!”

Mamette korku içinde, kollarını yukarı kaldırarak, “Yemek yemedi! Aman Tanrım!” dedi.

Maurice'ten söz ettiklerini sanmıştım, bu nedenle o iyi kalpli çocuğun sofraya oturmak için her gün vaktin öğle olmasını beklediğini söyleyecektim. Ama hayır, benden söz ediyorlardı, onlara yemek yemediğimi söyleyince nasıl bir telaşa düştüklerini görmeliydiniz.

“Çabuk örtüyü getirin, küçük maviler! Masayı odanın ortasına getirin, Pazar örtüsü, çiçekli tabaklar. Gülmeyin, lütfen! Acele edin...”

Acele ettiklerini görüyordum. Üç tabak kırmalarına rağmen, yemek hazırlandı.

Mamette, beni sofraya götürerek, “Güzel bir kahvaltı!” dedi. “Ama yalnız yiyeceksiniz... Biz erkenden yedik.”

Şu zavallı ihtiyarlar! Günün hangi saatinde sorarsanız sorun hep erkenden yemiş olurlar.

Mamette'in nefis kahvaltısı, iki parmak kadar süt, hurmalar, bisküvi ve çörekten ibaretti. Onu ve kanaryalarını sekiz gün beslemeye yetecek kadar bir şey... oysa ben bütün bu yiyeceği tek başıma mideye indirdim! Masanın etrafındakiler ne kadar şaşırmışlardı! Küçük mavililer birbirlerini dirsekleriyle dürterek fısıldaşıyorlardı ve kanaryalar, kafeslerinde, “Şu adama bak, bütün bisküviyi nasıl da yedi bitirdi!” der gibiydiler.

Gerçekten de hiç farkına varmadan hepsini yemiştım, çünkü eski eşya kokusuyla dolu bu aydınlık ve huzur verici odada etrafıma bakmakla meşguldüm... Özellikle iki küçük yataktan gözlerimi ayıramıyordum. Adeta iki beşiğe benzeyen bu yatakları sabah, şafak sökerken, saçaklı perdelerin içinde

kaybolmuş halleriyle gözümde canlandırıyordum. Saat üçü vuruyor. Bu, bütün ihtiyarların uyandıkları saattir.

“Uyuyor musun, Mamette?”

“Hayır, sevgilim.”

“Maurice iyi bir çocuk değil mi?”

“Ah! Evet, çok iyi bir çocuk.”

Sadece yan yana konmuş bu iki ihtiyar yatağını görmek bile, bütün bir sohbeti hayalimde canlandırmama yetiyordu.

Bu sırada, odanın öbür ucunda, dolabın önünde müthiş bir olay oluyordu. En üstteki rafta, liköre batırılmış bir kiraz kavanozuna yetismeye çalışıyorlardı, kirazlar on yıldır Maurice’i bekliyordu ve kavanozu benim için açmak istiyorlardı. Mamette’in o kadar yalvarmasına rağmen, ihtiyar adam kirazları kendisi almaya kalkmıştı ve karısı korku içindeyken sandalyeye çıkmış, yukarı rafa yetismeye çalışıyordu... Tabloyu gözünüzde canlandırın, ihtiyar adam titreyerek yukarı uzanıyor, küçük mavililer sandalyeyi sıkıca tutuyor, Mamette nefes nefese kalmış, kollarını germiş... Bu arada açık dolaptan dışarı yayılan hafif bir bergamot[40] kokusu ve iki büyük kırmızı çamaşır yığını... Güzel bir manzaraydı.

En sonunda, yoğun bir çabanın ardından, şu meşhur kavanozu ve yanında Maurice’in küçükken kullandığı yamuk yumuk bir tencereyi dolaptan almayı başardılar. Tencereyi ağzına kadar kirazlarla doldurdular, Maurice kirazları çok severmiş! Bunları bana ikram ederken, ihtiyar adam kulağıma ağzının tadını bilen bir adam tavrıyla, “Bunları yiyebildiğiniz

için çok anslısınız! Hepsini karım hazırladı... tadı hoşunuza gidecek,” dedi.

Bunları karısı hazırlamıştı, ama şeker koymayı unutmuştu. Ne yaparsınız, insan yaşlanınca dalgınlaşıyor. Mamette’ciğın kirazları berbattı, ama hiç sesimi çıkarmadan hepsini mideme indirdim.

Yemek bitince, ev sahiplerimden izin istemek için ayağ’a kalktım. İyi çocuktan konuşmak için beni biraz daha alıkoymak istediler, ama hava kararıyordu, değirmen uzaktaydı, gitmek gerekiyordu.

İhtiyar adam benimle beraber ayağ’a kalktı.

“Mamette, ceketimi ver! Onu meydana kadar geçireceğim.”

Mamette, beni meydana kadar geçirmek için havanın biraz soğuk olduğunu elbette düşünüyordu, ama bir şey belli etmedi. Yalnızca, sedef düğmeli İspanya tütününü renkli güzel bir ceketı kollarından geçirmesine yardım ederken, adama alçak bir sesle, “ok gecikmezsin, değil mi?” diye sorduğunu duydum.

Adam kurnaz bir tavırla, “Ha! Bilmiyorum... belki...” diye cevap verdi.

Bu sırada, gülererek birbirlerine bakıyorlardı ve onları görünce küçük mavililer de gülmeye başladılar, hatta kanaryalar da köşelerinden kendilerince gülüyorlardı... Aramızda kalsın, sanırım kirazların kokusu hepimizi biraz sarhoş etmişti.

B y kbabayla ikimiz dışarı çıkarken gece oluyordu. Küçük mavililerden biri onu geri getirmek için uzaktan peşimizden geliyordu, ama adamın haberi yoktu, bir delikanlı gibi koluma girip yürümekten o kadar gurur duyuyordu ki sevinçten uçan Mamette, bu durumu kapısının eşiğinden görüyor ve bize bakarken, “Her şeye rağmen, bizim bey hâlâ yürüyebiliyor,” der gibi başını sallayıp duruyordu.

DÜZYAZI BİÇİMİNDE ŞARKILAR

Bu sabah kapıyı açtığımda, değirmenimin çevresinde beyaz kırağıdan bir halı gördüm. Otlar cam gibi parlıyor ve çatırdıyor, bütün tepe tir tir titriyordu... Bir günlüğüne benim sevgili Provence'ım, kuzey ülkelerine benzemişti. Saçakları buz tutmuş çam ağaçlarıyla, kristal demetleri halinde açmış lavanta kümeleri arasından, biraz Cermen fantazisine benzeyen bu iki şarkıyı yazdım, bu sırada kırağı bana beyaz kıvılcımlarını gönderiyor ve yukarıda, açık renkli gökyüzünde, Heinrich Heine'in[\[41\]](#) ülkesinden gelen leylek sürüleri üçgen halinde, “Hava soğuk!., soğuk!., soğuk!..” diye bağırarak Camargue'a doğru süzülüyorlardı.

Veliahtın Ölümü

Küçük veliaht hasta, küçük veliaht ölecek... Krallığın tüm kiliselerinde, kutsal ekmekle şarap gece gündüz dağıtılıyor ve büyük mumlar, kralın oğlunun iyileşmesi için yanıyor. Eski şehrin sokaklarında hüznün ve sessizlik var, çanlar artık çalmıyor, arabalar yavaş yavaş sessizce ilerliyor... Sarayın etrafında, meraklı halk, parmaklıkların arasından, avlularda kurumlu tavırlarla sohbet eden giysileri sırmalı İsviçreli paralı askerleri seyrediyorlar.

Bütün şato heyecan içinde... Mabeynciler, sofracıbaşları, mermer merdivenleri koşarak bir inip bir çıkıyorlar... Koridorlar, uşaklarla ve alçak sesle son haberleri iletmek için bir gruptan öbürüne koşturan ipekler giymiş dalkavuklarla dolu... Geniş sahanlıklarda, iki gözü iki çeşme nedimeler, gözlerini işlemeli güzel mendillere silerek birbirlerine reverans yapıyorlar.

Portakal serasında, cüppeli doktorlar toplanmış. Camların ardından, onların uzun siyah kollarını ve uzun lüleli peruklarını bir bilgiç havasıyla salladıkları görülüyor... Küçük veliahdın dadısı ve binicilik öğretmeni, doktorların kararını bekleyerek kapının önünde dolaşıyorlar. Aşçı yamakları onlara selam vermeden yanlarından gelip geçiyor, binicilik öğretmeni dinsizler gibi küfrediyor, dadı ise Horatius'tan[42] şiirler okuyor... Bu sırada, aşağıda ahırların yanında uzun süren acı bir kışneme duyuluyor. Bu küçük veliahtın al atı, seyislerin unuttuğu zavallı at boş yemliğinin önünde üzgün üzgün onları çağırıyor.

Ya kral? Kral hazretleri nerede? Kral, şatonun bir ucunda, tek başına bir odaya kapanmış... Majesteleri insanların kendisini ağlarken görmelerini istemiyor... Kraliçeye gelince, durum farklı... Küçük veliahdın başucuna oturmuş, güzel yüzü yaşlarla sıırıslıkla olmuş ve tüm anneler gibi, herkesin gözü önünde yüksek sesle hıçkırarak hıçkırarak ağlıyor.

Dantelalı yatağında, başını koyduğu yastıktan daha beyaz kesilmiş küçük veliaht, gözleri kapalı yatıyor. Herkes uyuduğunu zannediyor ama hayır. Küçük veliaht uyumuyor... Annesine dönüyor ve onun ağladığını görünce, “Kraliçem, neden ağlıyorsunuz? Gerçekten öleceğime inanıyor musunuz?” diye soruyor.

Kraliçe cevap vermek istiyor. Ağlamaktan konuşamıyor.

“Ağlamayın, kraliçem. Benim veliaht olduğumu unutuyorsunuz, veliahtlar böyle yatakta ölmezler.”

Kraliçenin hıçkırıkları bir kat daha artıyor ve küçük veliaht korkmaya başlıyor.

“Hey!” diye bağıyor. “Ölümün gelip beni almasını istemiyorum, onun buraya gelmesine engel olacağım. Yatağımın etrafını da korumak için güçlü kuvvetli kırk Alman piyadesi[43] nöbet beklesin! Yüz kocaman top fitillerini yakıp ateşe hazır gece gündüz penceremizin altında beklesin! Ölüm bize yaklaşmaya cüret ederse vay haline!”

Kralın oğlunun isteğini yerine getirmek için kraliçe bir işaret yapıyor. Hemen kocaman topların avluda ilerledikleri ve kırk Alman piyadesinin ellerinde mızraklarla odanın etrafında dizildikleri duyuluyor. Kurşuni bıyıklı ihtiyar paralı

askerler bunlar. Küçük veliaht onları görünce ellerini çırpıyor. İçlerinden birini tanıyıp yanına çağırıyor.

“Lorrain! Lorrain!”

Asker, yatağa bir adım ilerliyor.

“Seni severim, ihtiyar Lorrain'im... Uzun kılıcını göster bana... Ölüm beni almak isterse, onu öldürmek gerekir, değil mi?”

Lorrain, “Evet efendim...” diye cevap veriyor.

Güneşte yanmış yanaklarından iki iri damla yaş süzülüyor.

Bu sırada, papaz, küçük veliahda yaklaşıyor ve ona bir haç göstererek uzun uzun bir şeyler söylüyor. Küçük veliaht büyük bir şaşkınlıkla papazı dinliyor ve sonra birden onun sözünü kesiyor:

“Söylediklerinizi çok iyi anlıyorum sayın papaz, ama çok para versem, küçük dostum Beppo benim yerime ölemez mi?”

Papaz yine alçak sesle konuşmaya devam ediyor ve küçük veliahdın şaşkınlığı daha da artıyor.

Papaz sözünü bitirdiğinde, küçük veliaht derin bir iç çekişle şunları söylüyor:

“Bütün söyledikleriniz çok üzücü, sayın papaz. Ama beni teselli eden bir şey var, yukarıda, yıldızların cennetinde ben gene bir veliaht olacağım... İyi Tanrı'nın akrabam olduğunu biliyorum ve elbette bana sınıfıma göre davranır.”

Sonra annesine dönüyor.

“Bana en güzel kıyafetlerimi, beyaz herminden hırkamı ve kadife ayakkabılarımı getirsinler! Melekler için şık olmak ve cennete veliaht kıyafetiyle girmek istiyorum.”

Üçüncü kez, papaz küçük veliahda doğru eğiliyor ve alçak sesle uzun süre konuşuyor...

Sözlerinin ortasında, kralın oğlu öfkeyle onun sözünü kesiyor:

“O halde, veliaht olmanın hiçbir önemi yokmuş!”

Daha fazla bir şey duymak istemeyen küçük veliaht, duvara dönüyor ve acı acı ağlıyor.

Kaymakam Kırlarda

Kaymakam gezip tozuyor. Önde arabacı, arkada uşak, kaymakamlığın arabasına kurulmuş Combe-aux-Fées'nin panayırına gidiyor. Bu unutulmayacak günün hatırına, kaymakam güzel işlemeli ceketini, silindir şapkasını, gümüş şeritli daracık pantolonunu giymiş ve sedef kabzalı tören kılıcını takmış, dizlerinin üstüne koyduğu üstü işlemeli meşinden büyük bir çantaya üzgün üzgün bakıyor.

Kaymakam, üstü işlemeli meşinden çantasına üzgün üzgün bakıyor, biraz sonra Combe-aux-Fées sakinlerinin önünde okumak zorunda olduğu güzel nutku düşünüyor.

“Değerli ahali...”

İpek gibi sarı favorileriyle ne kadar oynasa da, yirmi kez tekrar etse de boşuna:

“Değerli ahali...” nutkun gerisini getiremiyor.

Nutkun gerisini getiremiyor... Arabanın içi de öylesine sıcak ki! Göz alabildiğine uzanan Combe-aux-Fées yolunun tozları güney güneşi altında parlıyor. Kavurucu bir sıcak var... yol kenarındaki beyaz tozlarla kaplı karaağaçların üzerinde binlerce ağustosböceği bir ağaçtan öbür ağaca sohbet ediyor... Birdenbire kaymakam ürperiyor. Gözleri karşıda, küçük bir tepenin eteğinde, adeta kendisine bir şeyler işaret eder gibi duran küçük yeşil bir meşe korusu gözlerine ilişiyor.

Küçük yeşil meşe korusu sanki kendisini çağırıyor.

“Gelin buraya sayın kaymakam, ağaçlarımla altında nutkunuzu daha iyi hazırlarsınız...”

Kaymakam korunun cazibesine kapılıyor, arabasından aşağıya atlıyor ve adamlarına kendisini beklemelerini, nutkunu küçük yeşil meşe korusunda hazırlayacağını söylüyor.

Küçük yeşil meşe korusunda kuşlar, menekşeler ve ince otların altında kaynaklar var... Kaymakamı güzel pantolonu ve meşin işlemeli çantasıyla görünce, kuşlar korkarak ötmeyi kesiyor, kaynaklar gürültü çıkarmaya cesaret edemiyor, menekşeler ise çimenlerin arasına saklanıyorlar... Bütün bu küçük âlem, daha önce hiç kaymakam görmemiş; gümüş şeritli pantolonla dolaşan bu yakışıklı beyefendinin kim olduğunu birbirlerine soruyorlar.

Yaprakların arasından, alçak sesle, “Acaba gümüş şeritli pantolonlu bu yakışıklı beyefendi kim?” diye birbirlerine soruyorlar... Bu sırada, korunun sessizliği ve serinliğiyle mutlu olan kaymakam uzun ceketinin kuyruklarını kaldırıyor, şapkasını otların üzerine koyuyor ve genç bir meşenin altına yosunların üzerine oturuyor. Sonra büyük, üstü işlemeli meşin çantasını dizlerinin üstünde açıyor ve içinden büyük bir tabaka beyaz kâğıt çıkarıyor.

“Bu bir sanatçı!” diyor çalı bülbülü.

“Hayır,” diyor şakrak kuşu. “Bir sanatçı değil, çünkü gümüş işlemeli pantolonu var, bu olsa olsa bir prens.”

“Bu olsa olsa bir prens,” diyor şakrak kuşu.

Bütün mevsimi kaymakamlığın bahçesinde şarkı söyleyerek geçirmiş olan ihtiyar bir bülbül, “Ne bir sanatçı ne de bir prens,” diyerek sözlerini kesiyor. “Ben onun ne olduğunu biliyorum: Bir kaymakam!”

Bütün koru fısıldaşmaya balıyor:

“Bu bir kaymakam! Bu bir kaymakam!”

Uzun bir tepeliği olan bir tarlakuşu, “Başı da kelmiş!” diyor.

Menekşeler, “Bu kötü bir şey mi?” diye soruyorlar.

“Bu kötü bir şey mi?” diye soruyor menekşeler.

İhtiyar bülbül cevap veriyor:

“Hayır, değil!”

Bu güvence üzerine, sanki beyefendi orada yokmuş gibi kuşlar yeniden ötmeye, kaynaklar akmaya, menekşeler kokmaya başlıyorlar... Bu güzel gürültünün ortasında tepkisiz kalan kaymakam tüm kalbiyle tarım kurullarının ilham perisini çağırıyor ve kalemini kaldırarak, tören sesiyle bağırmaya başlıyor:

“Değerli ahali...”

Kaymakam, en güzel sesiyle, “Değerli ahali...” diye tekrarlıyor.

Bir kahkaha sözünü kesiyor. Dönüyor, ama silindir şapkasının üzerine tünemiş, kendisine gülümseyerek bakan bir ağaçkakandan başka bir şey göremiyor. Kaymakam omuz silkiyor ve nutkuna devam etmek istiyor; istiyor ama

ağaçkakan yine rahat durmuyor ve uzaktan, “Adam sen de!” diyor ağaçkakan.

Kaymakam kıpkırmızı kesilerek, “Nasıl adam sen de!” diyor ve bu arsız hayvanı eliyle kovalayarak, tekrar başlıyor:

“Sayın ahali...”

Kaymakam tekrar, “Sayın ahali...” diye sözüne başlıyor.

O zaman küçük menekşeler saplarının üzerinde kendisine doğru uzanarak, tatlı bir sesle soruyorlar:

“Sayın kaymakam, nasıl güzel koktuğumuzu duyuyor musunuz?”

Çağlayanlar yosunların altında, şerefine ilahi bir müziğe başlıyorlar. Bir sürü çalı bülbülü başının üstünde ona en güzel şarkıları söylüyor ve bütün kuru nutkunu hazırlamasına engel olmak için işbirliği yapıyor.

Kısacası bütün kuru halkı nutkunu hazırlamasın diye ellerinden geleni yapıyor. Mis gibi kokulardan başı dönen, müzikten sarhoş olan kaymakam, kendisini esir alan bu yepyeni cazibeye boş yere direnmeye çalışıyor. Dirseklerini çimenlere dayayarak, güzel ceketinin düğmelerini çözüyor ve iki üç kez, “Değerli ahali... Değerli aha... Değer...” diye sayıklıyor.

Sonra, ahalinin canı cehenneme, deyip öyle bir küfür savuruyor ki tarım kurullarının ilham perisi utancından yüzünü kapıyor.

Yüzünü kapa, ey tarım kurullarının ilham perisi!

Bir saat sonra, efendilerini merak eden kaymakamlık görevlileri koruya giriyor ve gördükleri manzara karşısında dehşetle geri çekiliyorlar... Kaymakam, çingeneler gibi üstü başı dağınık bir halde yüzükoyun otlara uzanmış, ceketini bir tarafa fırlatmış, ağzında menekşeler çiğneye çiğneye şiir yazıyor.

BIXIOU’NUN ÇANTASI

Ekim ayının bir sabahı, Paris’ten ayrılmadan birkaç gün önce, kahvaltı ederken evime üstü başı yırtık pırtık, ihtiyar bir adam geldi. arpık bacaklı ve üstü başı çamur içindeydi, iki bükümdü, tüyleri dökülmüş bir kuş gibi uzun bacakları üzerinde tir tir titriyordu. O, Bixiou’ydu. Evet, Parisliler, Sizin Bixiou’nuz, çılgın ve cazibeli Bixiou, sizi, taşlamaları ve karikatürleriyle on beş senedir eğlendirmiş olan o azgın şakacı... Ah! Zavallı, ne büyük bir felakete uğramış! İçeri girerken, şaklabanca gülümsemese onu tanıyamayacaktım.

Bu ünlü ve iç karartıcı soytarı boynu bükük, değneği klarnet gibi ağzında, odanın ortasına kadar ilerledi ve masama çarparak iniltili bir sesle, “Zavallı bir köre acıyın,” dedi.

O kadar iyi bir taklitti ki gülmekten kendimi alamadım. Ama o, çok soğuk bir tavırla, “Şaka yaptığımı düşünüyorsunuz, değil mi? Gözlerime bakın,” dedi.

Artık görme duyularını yitirmiş olan iki iri gözbebeğini bana çevirdi. Bir kirpiğın bile kalmadığı kavrulmuş gözkapaklarını göstererek, “Körüm dostum, ömrümün sonuna dek körüm... İşte kezzapla yazmanın sonu bu. Bu güzel meslek uğruna gözlerimi yaktım, hem de köküne kadar!” diye ekledi.

O kadar üzölmüşüm ki söyleyecek bir şey bulamadım. Sessizliğim onu endişelendirdi.

“alışıyor musunuz?”

“Hayır Bixiou, kahvaltı ediyorum. Siz de yemek ister misiniz?”

Cevap vermedi, ama burun deliklerinin titremesinden, teklifimi kabul etmeye can attığını anlamıştım. Elinden tuttum ve yanıma oturttum.

Ona yemek getirirlerken, zavallı adam hafif bir gülümsemeyle masayı kokluyordu:

“Hepsi lezzetli şeylere benziyor. Kendime güzel bir ziyafet çekeceğim, o kadar uzun süredir kahvaltı etmiyordum ki! Her sabah bir meteliklik bir ekmekle, bakanlıkları dolaşıyorum... Görüyorsunuz, artık bakanlıkları dolaşıp duruyorum, başka işim yok. Bir tütüncü dükkânı açmaya çalışıyorum... Ne yaparsınız? Eve yemek gerekiyor. Artık resim yapamıyorum, yazı yazamıyorum. Birisine yazdırın diyeceksiniz. Ama nasıl? Aklımda hiçbir şey yok, hiçbir şey uyduramam. Benim işim, Paris’in şaklabanlıklarını görmek ve göstermektir, artık buna imkân kalmadı... O zaman bir tütüncü dükkânı açmayı düşündüm, elbette büyük caddelerin üzerinde değil. Bir dansöz annesi ya da yüksek rütbeli bir subayın dul karısı olmadığım için[44] böyle bir ayrıcalığa hakkım da yok. Hayır, sadece taşrada küçük bir dükkân, çok uzaklarda bir yerde, Vosges’un bir köşesinde. Porselenden güzel bir pipom olur, Erckmann-Chatrian’da olduğu gibi kendime Hans ya da Zébédé ismini takarım, artık yazamamaktan duyduğum üzüntüyü, çağdaşlarımın kitaplarından tütün keseleri yaparak gideririm.

İşte senden bütün istediğim bu. Fazla bir şey sayılmaz, değil mi? Ne yapalım, bunu başarmak için işin kötü tarafı bu... Oysa beni koruyanların etrafımdan eksik olmamaları

gerekirdi. Eskiden çok reva taydım. Mare alin, prensin, bakanların evinde yemek yiyordum. Bütün bu insanlar beni elde etmek istiyordu, çünkü onları e lendiriyordum ya da benden korkuyorlardı. Şimdi kimseyi korkutmuyorum. Ah gözlerim! Zavallı gözlerim! Artık beni hiçbir yere davet etmiyorlar. Masada bir k r, i lerini karartıyor elbette... Bana ekmeği verin lütfen... Ah! Haydutlar! Bu lanet olası tütüncü d kk nını bana pahalıya  deteceklerdir. Altı aydır dilekçem elimde bütün bakanlıkları dolaşıyorum. Sabah, sobaların yakıldığı ve Majestelerinin atlarının avlunun kumları üzerinde dolaştırıldığı saatte geliyorum, ancak gece vakti, kocaman lambaların getirildiği ve mutfakların güzel kokmaya başladıkları saatte gidiyorum.

Günlerim bekleme salonlarının sandıkları üzerinde geçiyor. Noterler beni elbette tanıyorlar! İçişleri Bakanlığı'nda beni 'Beyefendici im!' diye  a ırıyorlar. Bense, himayelerini elde etmek için  akalar yapıyorum ya da kurutma k  ıtlarının bir köşesine bir kalemde kocaman bıyıklar çizip onları g ld r yorum... İşte yirmi yıllık parlak başarıların ardından geldiğim nokta, işte bir sanatçının hayatının sonu! Üstelik Fransa'da mesle imizin i tahlarını kabarttığı kırk bin sokak çocuğu var! Her gün edebiyata ve basılı kuru gürültüye  şık bir yığın budalayayı bize getirmek için her ilde bir lokomotif istim tutuyor! Ah! Hayalperest taşra, Bixiou'nun sefaleti sana ders olsaydı!"

Bunları söyledikten sonra burnunu taba a daldırdı ve tek kelime söylemeden i tahla yemeye başladı... Onu bu halde görmek insanın içini acıtiyordu. Her an ekmeğini, çatalını kaybediyor, barda ını bulmak için elleriyle yokluyordu... Zavallı adam! Hâlâ durumuna alı amamıştı.

Bir süre sonra, yeniden söze başladı.

“Benim için en korkunç olanı ne biliyor musunuz? Gazetelerimi okuyamamak. Bunu anlamak için meslekten olmak gerekir... Bazen sabahları eve giderken, bir tane satın alıyorum, sırf bu nemli kâğıt ve taze haberlerin kokusunu hissetmek için... O kadar güzel kokuyor ki! Bana okuyacak kimsem yok! Karım okuyabilirdi, ama istemiyor: Küçük haberler bölümünde uygunsuz şeyler varmış... Ah! Şu eski metresler, bir defa evlendikten sonra, onlardan daha iffetlisi yok. Madam Bixiou olduktan sonra, kendini yobazlığa verdi hem de nasıl! Benim gözlerimi Salette suyuyla[45] ovmaya kalkmaz mı? Sonra, kutsal ekmek, yardım parası toplama, La Sainte Enfance, Hıristiyan yapılacak Çinli çocuklar[46] daha bilmem neler. Boğazımıza kadar hayır işlerine batmışız... Oysa bana gazeteleri okumak da hayır işi olurdu. Ama hayır, istemiyor... Eğer kızım evde olsaydı, bana gazeteleri okurdu, ama kör olunca, onu Notre-Dame-des-Arts’a yolladım, evden bir boğaz eksilsin diye!

O da bana ne sıkıntılar verdi! Doğalı daha dokuz yıl olmadı, ama yakalanmadığı hiçbir hastalık da kalmadı. Üstelik mızımız! Çirkin! Benden daha da çirkin, hatta canavara benziyor! Ne yaparsınız? Ne yaptıysam sırtıma yük oldu. Size de aile meselelerini anlatıp duruyorum. Bu sizi ne ilgilendirir ki! Bana bu likörden biraz daha verin. Yola koyulmam gerekiyor. Buradan çıkınca, Milli Eğitim Bakanlığı’na gideceğim, oradaki noterleri neşelendirmek hiç kolay değil. Hepsi eski öğretmen.”

Bardağına likörünü doldurdum. Duygulanmış gibi, küçük yudumlarla içmeye başladı... Birden aklına ne estiyse, ayağa

kalktı, elinde bardağı, kör engerek yılanına benzeyen başını söze başlayacak bir insanın sevimli gülümseyişiyle etrafında bir süre gezdirdi, sonra keskin bir ses tonuyla iki yüz davetlisi olan bir ziyafette nutuk çekmek istermiş gibi, “Sanata! Edebiyata! Basına!” diye bağırdı.

Ve on dakika öyle bir nutuk attı ki herhalde, şaklaban beyninden böyle çılgın, böyle güzel bir doğaçlama daha önce çıkmamıştır.

186* yılında *Edebiyat Kaldırımı* adında bir yılsonu dergisi hayal edin. Bizim sözüm ona edebi toplantılarımız, gevezeliklerimiz, kavgalarımız, sıradışı insanların bütün tuhaflıkları, insanların birbirlerini boğazladıkları, birbirlerini öldürdükleri, birbirlerini soydukları, yalnızca menfaatlerinden ve burjuvalarda bile olmayan miktarlarda paradan konuştukları, ama bir yandan da insanların hiçbir yerde olmadığı kadar açlıktan öldüğü bir gübrelik, aşağılık bir cehennem. Bütün korkaklıklarımız, bütün sefaletimiz, elinde çanağı ve balıksırtı ceketiyle Tuileries’de “niya...niya...niya...” diyerek gezen ihtiyar baron T... de la Tombola, sonra o yıl içinde kaybettiklerimiz ve reklam dolu cenaze törenleri.

Cenaze masraflarını ödemeyi reddettikleri bir zavallı için, üye beyefendinin durmadan “Şimdiden özlediğimiz sevgili dostumuz! Zavallı dostumuz!” deyip durduğu cenaze nutku, ayrıca intihar edenler, delirenler. Bütün bunların ayrıntılarıyla anlatıldığını, dâhi bir taklitçi tarafından el kol hareketleriyle canlandırıldığını hayal edin, o zaman Bixiou’nun nutku hakkında fikir sahibi olursunuz.

Nutkunu bitirip içkisini içtikten sonra bana saati sordu ve hoşça kal bile demeden hırçın bir tavırla çekip gitti... Onun o sabahki ziyareti hakkında Mösyö Duruy'un odacıları ne düşündüler bilmiyorum, ama o gittikten sonra kendimi hayatımda hiç olmadığı kadar üzgün ve kötü hissettim. Mürekkep hokkam midemi bulandırıyor, tüylü kalemim beni korkutuyordu. Uzaklara gitmek, koşmak, ağaçları görmek, güzel kokular almak istiyordum... Ne hınçtı o, ulu Tanrım! Ne büyük bir kindi! Bu sefil adamın her şeyi kirletmek, karalamak için gösterdiği çaba anlatılır gibi değil...

Öfkeyle odamda bir aşağı bir yukarı gidip geliyordum, bana kızından söz ederken attığı tiksinti dolu kahkaha hâlâ kulaklarımdaydı.

Birdenbire, körün oturduğu sandalyenin yanında, bir şeyin ayaklarıma takıldığını hissettim. Eğildiğimde, onun evrak çantasını gördüm, parlak, köşeleri kırılmış kocaman bir çantaydı bu, yanından hiç ayırmaz ve ondan zehir kesem diye söz ederdi. Bizim dünyamızda, bu kese, Mösyö de Girardin'in ünlü karikatürleri kadar tanınmıştı. İçinde korkunç şeylerin olduğu söyleniyordu... Bunu öğrenmek için elime güzel bir fırsat geçmişti. Oldukça şişkin olan bu eski evrak çantası düşerken patlamış ve içindeki bütün kâğıtlar halıya yayılmıştı, her birini art arda toplamak zorunda kaldım...

Çiçekli kâğıtlara yazılmış bir yığın mektubun hepsi de, “*Sevgili babacığım,*” diye başlıyordu ve altında *Enfants de Marie*’den Céline Bixiou imzası vardı.

Kuşpalazı, havaleler,[\[47\]](#) kızıl hastalığı, kızamık gibi çocuk hastalıkları için eski reçeteler... (Zavallı küçüğün yakalanmadığı hastalık kalmamıştı!)

Sonunda, mühürlü bir zarftan, tıpkı bir kız çocuğunun başlığı içinden çıkar gibi, kıvrır kıvrır iki üç tutam sarı saç çıktı. Zarfın üzerinde, büyük harflerle ve titrek bir yazıyla, bir kör yazısı vardı:

“C line’in saçları, 13 Mayıs’ta, oraya girdiği gün kesilmiş.”

İşte Bixiou’nun evrak çantasının içinde bunlar vardı.

Haydi oradan, Parisliler, hepiniz aynısınız. Nefret, alaylar, iblis e gülüşler, acımasız şakalar, sonunda da... *C line’in 13 Mayıs’ta kesilen saçları.*

ALTIN BEYİNLİ ADAM MASALI

Neşeli öyküler isteyen hanımefendiye

Madam, mektubunuzu okuyunca, içimde bir pişmanlık duydum. Öykülerimin hep iç karartıcı olması nedeniyle kendi kendime kızdım ve şimdi size keyifli, çılgınca neşeli bir öykü sunmaya karar verdim.

Ayrıca, neden üzgün olayım ki? Paris'in sislerinden bin fersah uzakta, davullar ve misket şarabı diyarında günlük güneşlik bir tepede yaşıyorum. Etrafımda güneşle müzikten başka bir şey yok, yağmurkuşlarından bir orkestram, baştankaralardan bir korom var. Sabahları kervançullukları, "Kukuri! Kukuri!" diye ötüyor, öğle vakti ağustosböcekleri ve sonra çobanlar fifre çalıyor ve esmer güzel kızların bağlarda gülüştükleri duyuluyor... Gerçekten de burası karamsar düşüncelere dalmak için uygun yer değil, hanımlara daha çok pembe şiirler ve neşe dolu öyküler yollamalıydım.

Ama hayır! Ben hâlâ Paris'e çok yakınlım. Her gün, çamlarımın arasında bulunduğum zamanlarda bile, Paris'in dert çirkefinden kendimi koruyamıyorum. Bu satırları yazdığım saatlerde, zavallı Charles Barbara'nın sefalet içinde öldüğünü haber aldım! Değirmenim yas içinde. Elveda çulluklar ve ağustosböcekleri! Artık içimde neşe kalmadı... Madam, işte bu nedenle size, yazmaya söz verdiğim neşeli şen şakrak öykü yerine hüznü bir masal gönderiyorum.

Bir zamanlar altın beyinli bir adam vardı, evet madam, tamamıyla som altından bir beyin. Dünyaya geldiğinde, başı o kadar ağır, kafatası öylesine büyüktü ki doktorlar fazla

yaşayamayacağını düşünüyorlardı. Gene de yaşadı ve güneşte boy atan güzel bir zeytin fidanı gibi büyüüp serpildi; ancak kocaman kafası öylesine ağır geliyordu ki yürürken çevresindeki eşyalara başını çarpması acınacak bir manzaraydı... Sık sık düşüyordu. Bir gün, sahanlıktan düştü, bir basamağa başını çarptı, kafası bir külçe gibi çınlamıştı. Öldüğünü sandılar, ama sadece hafifçe yaralanmıştı; onu kaldırdıklarında, sarı saçlarının arasında pıhtılaşmış bir halde iki üç damla altın gördüler. Böylece, annesiyle babası onun beyninin altından olduğunu anladılar.

Bu durumu herkesten sakladılar, zavallı küçüğün bile bundan haberi yoktu. Zaman zaman, neden kendisinin sokaktaki çocuklarla oynamasına eskisi gibi izin vermediklerini soruyordu.

“Seni çalarlar, güzel hazinem!” diye cevaplıyordu annesi...

O zaman zavallı küçük kendisini çalmalarından ölesiye korktuğundan hiçbir şey söylemeden tek başına oynuyor ve bir salondan öbürüne ağır başını tuta tuta dolaşıyordu.

Ancak ailesi on sekiz yaşına geldiğinde kaderin ona verdiği olağandışı nimetten söz ettiler. Onu o güne kadar besleyip büyütmelerine karşılık sahip olduğu altından bir parça istediler. Çocuk hiç tereddüt etmedi, hemen o anda, -nasıl yaptığı masalda anlatılmıyor- beyninden ceviz büyüklüğünde bir altın külçesi kopararak gururla annesinin dizleri üstüne koydu. Sonra, başında taşıdığı hazineden büyülenmiş, arzudan çılgına dönmüş, gücünden sarhoş olmuş bir halde, ailesinin evinden ayrıldı ve hazinesini çar çur ederek dünyayı dolaşmaya başladı.

Krallar gibi bir hayat sürdürüp altını hesapsız harcarken, beyni hiç bitip tükenmeyecekmiş gibi gelirdi... Ama beyni tükeniyor, tükendikçe gözlerinin ferisi sönüyor, yanakları çukurlaşıyordu. Sonunda bir gün zavallı genç, çılgınca bir sefahat gecesinin sabahında, ziyafet artıkları ve sönmekte olan avizelerin arasında tek başına kalınca, altın külçesinde kocaman bir boşluk olduğunun farkına vardı, artık durmanın zamanıydı.

O andan itibaren yeni bir hayata başladı. Altın beyinli adam, uzaklara gidip çalışarak para kazanıyordu. Şeytana uymaktan korkan bir cimri gibi şüpheli ve ürkekti, artık dokunmak istemediği uğursuz zenginliği unutmaya çabalıyordu. Ne var ki bir arkadaşı sırrını öğrenmişti.

Bir gece, zavallı adam başında korkunç bir acıyla sıçrayarak uyandı. Kendini kaybetmiş bir halde ayağa kalktı ve ay ışığında, arkadaşının paltosunun altında bir şey saklayarak kaçtığını gördü...

Beyninin bir kısmını daha çalmışlardı!

Bir süre sonra, altın beyinli adam âşık oldu ve bu defa büsbütün hapi yuttu... Ufak tefek sarışın bir kadını bütün kalbiyle seviyordu, aşkı karşılıksız değildi, ama kadın ponponları, beyaz tüyleri, pahalı, süslü püslü kıyafetleri daha çok seviyordu.

Adamın başındaki altın, bu ufak tefek, yarı kuş, yarı oyuncak bebek denebilecek sarışın kadının elinde zevk uğruna eriyip gidiyordu. Kadın kapris üstüne kapris yapıyor, o da hayır demesini bilmiyordu. Hatta, kadını üzmemekten

korktuğundan servetinin ardındaki hazin sırrı ondan gizliyordu.

Kadın, “Demek biz çok zenginiz?” diye soruyor, zavallı adam da ona, “Evet... Çok zenginiz!” diye cevap veriyor ve sonra masum masum beynini kemiren küçük mavi kuşa aşkla gülümsüyordu. Kimi zaman içini bir korku alıyor, elini sıkı tutmak için can atıyor, ama küçük kadın zıplaya zıplaya yanına geliyor ve ona, “Kocacığım, madem o kadar zenginiz, bana çok pahalı bir şeyler alsana...” diyordu.

O da karısına çok pahalı bir şeyler alıyordu.

Bu durum böylece iki yıl devam etti. Sonra bir sabah, kadın tıpkı bir kuş gibi bilinmeyen bir sebeple aniden ölüverdi. Hazine tükenmek üzereydi ve dul kalan adam kendisine kalan altınla, çok sevdiği eşine güzel bir cenaze töreni düzenledi. Var gücüyle çanlar çalındı, kocaman cenaze arabasına kara örtüler serildi, atlar süslendi, kadife örtülere gümüş süsler işlendi, ama adam yapılan hiçbir şeyden tatmin olmadı. Altını artık umurunda mıydı ki? Onu kiliseye, cenaze taşıyıcılarına, çelenk satanlara verdi, hiç pazarlık etmeden her isteyene verdi... Böylece mezarlıktan çıkarken, harika beyninden geriye, kafatasının kenarlarındaki birkaç parça hariç neredeyse hiçbir şey kalmamıştı.

Daha sonra onu sokaklarda, şaşkın bir tavırla ellerini uzatmış, sarhoş bir adam gibi sendeleyerek dolaşırken gördüler. Akşam, dükkânların ıslıl ıslıl olduğu bir saatte, binbir türlü süsün pırıl pırıl parladığı büyük bir vitrinin önünde durdu ve kenarlarında kuğu tüyleri olan mavi saten kumaştan bir çift bota uzun uzun baktı ve gülümseyerek, “Bu botları

çok beğenecek birini tanıyorum,” dedi ve küçük kadının ölmüş olduğunu unutarak, onları satın almak için içeri girdi.

Tezgâhtar kadın dükkânın arka odasından korkunç bir çığlık duydu, hemen koştu ve bir adamın ayakta, tezgâha dayanmış ve sersemlemiş bir halde kendisine acıyla baktığını gördü. Bir eliyle kenarları kuğu tüyüyle süslü botları tutuyor ve kanlar içindeki öbür elinde, tırnaklarının ucundaki altın parçalarını gösteriyordu.

Madam, işte altın beyinli adamın masalı bu.

Fantastik bir hikâye gibi görünmesine rağmen, bu masal aslında tamamen gerçektir... Bütün dünyada beyinleriyle hayatını kazanmak zorunda kalan zavallı insanlar var ve en önemsiz gereksinmelerini bile iliklerinin ve özlerinin o güzel saf altınlarıyla karşılıyorlar. Onların her gün çektikleri acıdır bu, sonra bir gün acı çekmekten bıkip usanınca...

ŞAİR MISTRAL[48]

Geçen pazar günü sabah uyandığımda bir an Faubourg-Monmartre Sokağı'ndaki evimde olduğumu sandım. Yağmur yağıyordu, gökyüzü gri, yeldeğirmeni kasvetliydi. Bu soğuk ve yağmurlu günü evimde geçirmekten korktum ve hemen Frédéric Mistral'e; çam ağaçlarımdan üç fersah uzakta, Maillane adlı küçük köyünde yaşayan o büyük şaire gidip iç sıkıntımдан kurtulmak ve biraz ferahlamak istedim.

Bu fikir aklıma gelir gelmez yola koyuldum: Mersin ağacından kalın bir değnekle, Montaigne'in[49] bir kitabını ve bir yorgan alıp evden ayrıldım.

Tarlalarda kimse yoktu... Katolik güzel Provence'ımız pazar günleri toprağı dinlenmesi için bırakır... Köpekler evlerde yalnız kalmış, çiftlikler ise kapalı... Arada sırada, muşambasından sular damlayan bir yük arabası, kuru yaprak renginde kapüşonlu peleriniyle yaşlı bir kadın, atları tırısla giden bir araba dolusu çiftlik halkını ayine götürüyor, mavi beyaz hasır örtüleri, kırmızı ponponları ve gümüş çingiraklarıyla bayramlıklarını giymiş katırlar ve sonra, orada, sislerin ardında, sulama kanalında bir kayık ve içinde, ayakta durmuş ağıni fırlatan bir balıkçı görülüyor...

O gün yolda kitap okumanın imkânı yoktu. Bardaktan boşanırcasına yağmur yağıyor ve yıldız yeli, sanki kovalarla suları fırlatırmışçasına insanın yüzüne çarpıyordu... Yolu bir solukta aldım ve sonunda, üç saatlik bir yürüyüşten sonra karşımda Maillane köyünü rüzgârdan koruyan ufak servi ağaçlarını gördüm.

Köyün sokaklarında tek bir kedi bile yoktu. Herkes büyük ayindeydi. Kilisenin önünden geçtiğimde sarmal borunun[50] sesi duyuluyordu. Renkli camların ardında mumların yandığını görüyordum.

Şairin evi köyün bir ucunda... Saint Remy yolu üstünde sol taraftaki en son bina, önünde bir bahçeyle tek katlı küçük bir ev... Yavaşça içeri giriyorum... Kimse yok! Salonun kapısı kapalı, ama içeride birinin yüksek sesle konuşarak yürüdüğünü duyuyorum... Bu adımları ve sesi iyi tanıyorum... Kireçle badanalanmış küçük koridorda bir an duruyorum, elim kapının kolu üzerinde, çok heyecanlıyım. Kalbim çarpıyor. Orada... Çalışıyor... Dörtlüğün bitmesini mi beklemeliydim? Neyse, ne olursa olsun, içeri girelim.

Ah! Parisliler, Maillane[51] şairi, Paris'i Mireille'ine[52] göstermek için evinize gelseydi, şehirli kıyafeti, dimdik yakası ve kendisini şöhreti kadar sıkı kocaman şapkasıyla o Chactas'ı[53] salonlarınızda görseydiniz, sanırdınız ki Mistral odur... Hayır, Mistral o değil. Dünyada sadece bir Mistral var, o da geçen pazar köyünde gördüğüm, keçe şapkasını kulağına kadar eğmiş, yeleksiz, ceketli, Katalan tarzı dikilmiş kırmızı kuşağını beline sarmış, gözleri çakmak çakmak, yanaklarında ilhamın ateşi, güzel bir gülümsemeyle harika görünen, bir Yunan çobanı gibi zarif, elleri ceplerinde şiirler okuyarak büyük adımlarla ilerleyen kişi...

Mistral, “Nasıl? Sen misin?” diye bağırarak boynuma atıldı. “Gelmekle ne iyi ettin! Bugün Maillane’ın şenlik günü! Avignon müziği, boğalar, ruhban sınıfının geçit töreni, farandol dansı var, harika olacak... Annem ayinden dönecek,

yemek yiyeceğiz, sonra vınnn! güzel kızların dansını seyretmeye gideceğiz...”

O benimle konuşurken, açık renk dokumalarla kaplı bu küçük salona heyecanla bakıyordum. Burada daha önce güzel saatler geçirmiştım, ama gelmeyeli uzun zaman olmuştu. Hiçbir şey değişmemiştir. Gene o sarı kare desenli kanepeler, iki hasır koltuk, kolsuz Venüs heykeli ve şöminenin üstünde Arles Venüs’ü,[54] şairin Hebert[55] tarafından yapılmış portresi, Etienne Carjat[56] tarafından çekilmiş fotoğrafı ve bir köşede, pencerenin yanında, üzeri eski kitap ve sözlüklerle dolu eski püskü ufak, tahsildar masasına benzeyen bir yazı masası ve o masanın ortasında, açık kocaman bir defter... Frédéric Mistral’ın bu yılın sonunda, Noel günü yayımlanacak olan yeni şiiriydi bu. Mistral bu şiirin üzerinde yedi yıldır çalışıyordu, son dizesini altı ay kadar önce yazmıştı, ama gene de şiirinden ayrılmaya cesaret edemiyordu. Malum, insan hep işlenecek bir dörtlük, kafiyesi daha güzel bir mısra bulur... Mistral her ne kadar Provence diliyle yazsa da, sanki herkes şiirlerini o dilden okuyacakmış ve iyi işçiliğinden ötürü onu takdir edecekmiş gibi mısraları üzerinde çok çalışır...

Ey yüce şair, Montaigne şu sözleri sanki Mistral için söylemiş, “*Hiç kimsenin anlayamayacağı bir sanat uğruna neden bu kadar çalışıp çabaladığını sordukları zaman, ‘Az da olsa bana yeter. Biri bile yeter. Kimse olmasa da olur,’ diyen kişiyi hatırlayın.*”

Calendal’in yazıldığı defteri elime almış, heyecanla sayfalarını çeviriyordum... Birdenbire fifrelerle, davullarla çalınan bir müzik, pencerenin önünde gümbür gümbür

çalmaya başladı ve bizim Mistral dolaba koştı, bardaklar, şişeler aldı, masayı salonun ortasına çekti ve kapıyı müzisyenlere açarken bana, “Gülme... Bana özel konser vermeye geliyorlar, ne de olsa belediye meclisi üyesiyim,” dedi.

Küçük odaya insanlar doluştu. Davulları sandalyelere, eskiyip yıpranmış bayrağı da bir köşeye koydular ve sıcak şarap elden ele dolaştırıldı. Mösyö Frédéric’in sağlığına birkaç şişe boşaltırken, şenlikten, farandol dansının geçen seneki kadar güzel olup olmadığından, boğaların iyi davranıp davranmayacağından konuştular. Sonra müzisyenler oradan ayrıldılar ve diğer belediye meclisi üyelerine konser vermeye gittiler. Bu sırada Mistral’in annesi geldi.

Çabucak sofraya kuruldu: Güzel beyaz bir örtü ve iki kişilik takım. Evin âdetlerini biliyordum, Mistral’in misafirleri olduğunda annesi sofraya oturmaz... Zavallı ihtiyar kadın sadece Provence dilini konuşur. Fransızlarla konuşmaya çalışırken kendini rahat hissetmez... Zaten mutfakta ona ihtiyaçları vardır.

Tanrım! O sabah ne güzel bir yemek yedim. Bir parça oğlak kızartması, yaylada yapılmış köy peyniri, üzüm reçeli, incirler, misket üzümü. Bardaklarda harika pembelikte şu leziz ‘Châteauneuf des papes’ şarabıyla birlikte...

Yemekten sonra, şiirlerin yazılı olduğu defteri buldum ve onu masaya, Mistral’in önüne koydum.

Şair gülümseyerek, “Dışarı çıkacaktık ya,” dedi.

“Hayır! Hayır! *Calendal! Calendal!*”

Mistral isteğimi kabul etti ve o tatlı, melodik sesiyle, mısraların ölçüsüne eliyle tempo tutarak, ilk dörtlüğü okudu: *“Hani bir kız vardı deliye dönmüştü aşktan, /Bahsetmiştim size hazin macerasından/Şimdi Tanrı’nın izniyle anlatacağım bir Cassis delikanlısını /Fakir bir ançuez balıkçısını.*

Dışarıda, çanlar akşam ayini için çalıyor, alanda kestane fişekleri patlıyor, fifre ve davul çalgıcıları sokaklarda oradan oraya koşuşturuyor, dövüşe götürülen Camargue’ın boğaları böğürüyorlardı.

Bense, dirseklerim masanın üzerinde, gözlerimde yaşlarla, Provence’lı fakir balıkçının öyküsünü dinliyordum.

Calendal sadece bir balıkçıydı, aşkı onu bir kahraman yaptı... Sevgilisinin; güzel Estérelle’in kalbini kazanmak için mucizevî işler başardı, o kadar ki, Herkül’ün on iki hüneri bile yanında hiç kalır. Zengin olmayı aklına koyduğundan, harikulade balıkçı aletleri icat ederek denizdeki bütün balıkları yakalayıp limana getirdi. Bir başka zaman da Ollioules Boğazı’nın korkunç haydudu Kont Sévéran’ın inine giderek eşkıyalarının ve metreslerinin yanında ona saldırdı... Şu küçük Calendal ne yaman bir çocuk! Bir gün, Sainte-Baume’da, Süleyman Tapınağı’nın çatısını yapan Provence’lı Jacques Usta’nın mezarı önünde birbirlerine pergel sallayarak kavga eden iki gruba rastladı. Kavganın ortasına daldı ve konuşarak onları sakinleştirdi...

Bir insanın boyunu aşan işler bunlar! Yukarıda, Lure kayalıklarında, hiçbir oduncunun çıkmaya cesaret edemediğı geçit vermez bir sedir ağacı ormanı vardı. Calendal oraya gitti, otuz gün boyunca orada tek başına yaşadı. Bu otuz günde, yalnızca ağaç gövdelerine saplanırken çınlayan

baltasının sesi duyuldu. Orman haykırıyor, devasa ağaçlar birbiri ardına düşüp uçurumdan aşağı yuvarlanıyordu; Calendal aşağı indiğinde, dağda bir tek sedir ağacı bile kalmamıştı...

Sonunda balıkçı bunca büyük başarının ödülü olarak, Estérelle'in kalbini kazandı ve Cassis halkı onu belediye başkanı yaptı. İşte Calendal'in öyküsü... Ama Calendal kimin umurunda? Şiirde her şeyden önce Provence var, deniz Provence'ı, dağ Provence'ı, tarihi, gelenekleri, efsaneleri, manzaraları, büyük şairini ölmeden önce bulmuş olan saf ve özgür halk var... Şimdi, istediğiniz kadar demiryolları yapın, telgraf direkleri dikin, Provence dilini okullardan atın! Provence, *Mireille*'de ve *Calendal*'de sonsuza dek yaşayacak.

Mistral, defterini kapayarak, “Bu kadar şiir yeter,” dedi. “Artık gidip şenliği görelim.”

Dışarı çıktık, bütün köy sokaklardaydı, şiddetle esen poyrazdan gökyüzü bulutsuz ve berraktı, yağmurla ıslanmış kırmızı çatıların üstünde neşeyle parlıyordu. Alayın köye girişini görmek için tam zamanında gelmiştik. Kukuletalı, cüppeli tövbekârlar, beyazlı tövbekârlar, mavili tövbekârlar, grili tövbekârlar, peçeli kızlar tarikatı, yaldızlı çiçek desenli pembe bayraklar, dört kişinin omuzlarında taşıdığı süslemeli kocaman tahta aziz heykelleri, ellerinde kocaman çiçek demetleriyle putlar gibi boyalı, fayanstan azize heykelleri, harmaniler, kutsal ekmek kapları, yeşil kadifeden gölgelikler, beyaz ipeklere sarınmış çarmıhta İsa heykelleri, bütün bunlar tam bir saat boyunca mumların ve güneşin ışığında, dualar, ilahiler ve var gücüyle çalınan çanlar eşliğinde rüzgârda dalgalana dalgalana birbiri ardına gelip geçti.

Alay bitip azizler kilisedeki bölmelerine yerleştirilince, önce boğaları, sonra da alandaki oyunları, güreşleri, koşma, üç adım atlama, çuval yarışması gibi oyunları ve Provence şenliklerine özgü o neşeyi ve coşkuyu gördük... Maillane'a döndüğümüzde gece oluyordu. Meydanda, Mistral'in akşamları arkadaşı Zidore ile kâğıt oynadığı küçük kafenin önünde kocaman bir eğlence ateşi yakılmıştı... Farandol dansına hazırlanılıyordu. Her yanda kâğıttan yapılmış fenerler karanlığın içinde yanıyor, gençler yerlerini alıyordu. Çok geçmeden, davulların işaretiyle, ateşin etrafında, bütün gece sürecektir olan çılgın, gürültülü bir dans başladı.

Akşam yemeğinden sonra, artık daha fazla koşamayacak kadar yorulduğumuzdan, Mistral'in odasına çıktık. Burası, iki büyük yatağın bulunduğu mütevazı bir köylü odasıydı. Duvarlarda kâğıt yoktu, tavanın kirişleri görünüyordu... Dört yıl önce, Akademi, Mireille'in şairine üç bin franklık bir ödül verdiğinde, Madam Mistral'in aklına bir fikir geldi ve oğluna,

“Odanı kâğıtla kaplayıp tavanı yaptırsak, ne dersin?” diye sordu.

“Hayır! Hayır!” diye cevap verdi Mistral... “Bu, şair parasıdır, dokunulmaz.”

Oda çıplak kaldı, ama parası durdukça Mistral'in kesesi kapısını çalanlara daima açık oldu.

Calendal'in yazılı olduğu defteri odasına götürmüştüm, yatmadan önce bir bölüm daha okutmak istiyordum. Mistral çinilerle ilgili bölümü seçti. Birkaç cümleyle anlatmak gerekirse:

Olay bilmem nerde büyük bir ziyafet sırasında geçiyor. Masaya Moustiers çinisinden güzel bir sofrta takımı getiriliyor. Her tabakta, minenin içinde maviyle işlenmiş, Provence’la ilgili motifler var. Yörenin bütün tarihi orada. Bu güzel çinilerin nasıl bir sevgiyle işlendiğini dinlemek gerekir. Her tabakta bir dörtlük var. Saf ve usta işi bir çalışmanın ürünü, tıpkı Theocritus’un[57] küçük tabloları gibi şiirler.

Mistral bana şiirlerini o güzel Provence dilinde, dörte üçünden fazlası Latince olan, eskiden kraliçelerin konuştuğu, şimdi sadece çobanlarımızın anladığı o dilde okurken, içimden bu adama karşı hayranlık duyuyor, onun, anadilini yok olmak üzereyken nerelere getirdiğini düşünüyordum. Kendimi Baux prenslerinin Küçük Alpler’de görülen şu eski saraylarından birinde hayal ediyordum. Ne çatıları, ne sahanlıklarda parmaklıkları, ne de pencerelerde camları kalmış, kemerlerindeki yoncalar kırılmış, kapılarındaki armayı yosunlar kemirmiş, tören avlusunda tavukların eşindiğı, koridorlardaki zarif sütunların arasında domuzların yuvarlandığı, otların bittiğı kilisesinde eşeğin otladığı, güvercinlerin yağmur suyuyla dolmuş kocaman kutsal su kaplarından su içtikleri bir saray. Bu eski sarayın yanı başına, bütün bu enkazın arasında, iki üç köylü ailesi kulübe dikmiş.

Sonra, işte bir gün bu köylülerden birinin oğlu bu büyük yıkıntılara hayran kalıyor ve bunların böyle bir duruma düşürölmesine çok sinirleniyor. Hemen hayvanları tören avlusundan dışarı atıyor, perilerin de yardımıyla tek başına kocaman merdiveni yeniden inşa ediyor, duvarlara tahta kaplamaları, pencerelere camları yeniden takıyor, kuleleri dikeyyor, taht salonunu yaldızlıyor ve eskiden papalarla

imparatoriçelerin kalmış olduğu o eski zamanların sarayını
yeniden ortaya çıkarıyor.

Eski haline getirilen bu saray, Provence dilidir.

Köylü çocuğu da, Mistral.

İLÂHİSİZ ÜÇ AYİN

Noel Hikâyesi

I

“İki mantarlı hindi dolması, değil mi Garrigou?”

“Evet, aziz peder, mantarla doldurulmuş iki nefis hindi. Biliyorum, çünkü doldurulmasına ben yardım ettim. Derileri o kadar gergindi ki kızarıırken neredeyse çatlayacaktı...”

“İsa aşkına! Ben mantarı çok severim! Hemen bana hırkayı ver Garrigou... Hindiden başka ne gördün mutfakta?”

“Ah, bir sürü nefis yemek... Öğleden beri sülünleri, çavuşkuşlarını, dağtavuklarını, çalı horozlarını yolduk durduk. Her tarafta tüyler uçuşuyordu... Sonra gölden yılan balıkları, ısıltılı sazanlar, alabalıklar getirildi...”

“Alabalıklar nasıl, iri mi Garrigou?”

“İşte şu kadar büyük aziz peder... Kocaman!”

“Ah Tanrım! Sanki onları görür gibiyim... İbriklere şarap koydun mu?”

“Evet aziz peder, ibriklere şarap koydum... Ama ne yalan söyleyeyim, az sonra gece yarısı ayininden çıktığınız zaman içeceğiniz şarap kadar iyi değil. Şatonun yemek salonundaki sürahileri bir görseniz, her renkten şarapla adeta alev alev yanıyorlar... Ya gümüş yemek takımları, işlenmiş kap kaçak, çiçekler, şamdanlar! Böyle Noel yemeği bir daha görülmez. Marki hazretleri civardaki bütün asilzadeleri davet etti. Sofrada en az kırk kişi olacaksınız, saray görevlisi ile noter kâtibini saymazsak... Ah, aziz peder orada olacağınız için ne

kadar şanslısınız! O nefis hindileri bir koklamam yetti, mantarların kokusu burnumdan gitmiyor... Ah, ah!”

‘Tamam, bu kadar yeter oğlum. Oburlar gibi düşünüp, oburluk yaparak günah işlememeye dikkat edelim, özellikle İsa’nın doğduğu gecede. Hemen git mumları yak ve ayinin ilk çanını çal. Gece yarısı yaklaşıyor artık, geç kalmayalım...”

Bu konuşma, İsa’dan sonra bin altı yüzlü yıllarda, Barnabit[58] manastırı eski başrahibi ve şimdi, Trinquelage şatosunun kilisesinin maaşlı rahipliğini yapan aziz peder dom Balaguère ile çömezi Garrigou arasında geçti. Daha doğrusu dom Balaguère, onun papaz çömezi Garrigou olduğunu sanıyordu, çünkü ileride anlayacağınız gibi, o akşam şeytan, aziz pederi baştan çıkarıp ona korkunç bir iştah vererek oburluk günahı işlemesi için yuvarlak yüzlü şaşkın bakışlı genç ayin eşyası bakıcısının kılığına girmişti. Sahte Garrigou şatonun kilisesinin çanlarını var gücüyle çalarken, aziz peder şatonun küçük ayin eşyası odasında kaftanını giyiyordu. Bütün o yemek tarifleri daha şimdiden aklını karıştırmaya başlamıştı, giyinirken kendi kendine, “Kızarmış hindiler... Işıltılı sazanlar... Tam şu kadar büyük alabalıklar!” diye tekrarlıyordu.

Dışarıda gece rüzgârı çanların müziğini çevreye yayarak esiyor ve Trinquelage’ın eski kulelerinin doruğunda yükseldiği Ventoux dağının yamaçlarında karanlığın içinde ışıklar belirliyordu. Bunlar şatodaki geceyarısı ayinini duyan çiftçi ailelerdi. Beşli altılı gruplar halinde şarkılar söyleyerek şatoya tırmanıyorlardı, babalar ellerinde fenerleriyle öndeydi, kadınlar ise uzun kahverengi elbiselerini giymiş, çocuklar ise birbirlerine sokulup annelerinin eteğine sığınmıştı. Saatin geç

olmasına ve soğuğa rağmen, bütün bu cesur insanlar neşeyle yürüyor, ayinden çıkınca, her yıl olduğu gibi mutfaklarda sofraların kurulacağını düşünüyorlardı. Bu sarp yokuşta, zaman zaman da önünde meşale taşıyanlarıyla yol alan bir asilzade arabasının camları ay ışığında parlıyor ya da bir katır, çingiraklarını sallayarak tırıs la gidiyordu. Etrafı dumanlı fenerlerin ışığında, çiftçiler saray görevlisini tanıyor, o yanlarından geçerken selam veriyorlardı.

“İyi akşamlar, iyi akşamlar Bay Arnoton!”

“İyi akşamlar, iyi akşamlar çocuklarım!”

Gece aydınlıktı, yıldızlar sanki soğuktan canlanmışlardı. Karayel üşütüyor ve insanı ıslatmadan yağ an ince bir dolu, karların içinde bembeyaz bir Noel geçirme geleneğinin sürdürölmesini sağlıyordu. Yamacın yukarısında şato, kuleleri, sivri çatıları, kilisenin mavi siyah gökyüzüne yükselen çan kulesiyle kocaman bir kütle halinde göze çarpıyor ve bir sürü küçücük ışık yanıp sönüyor, oraya buraya gidip geliyor, her pencerede bir kıpırdama görölüyor, binanın koyu renk duvarlarında, tıpkı yanmış kâğıtların üstünde uçuşan kıvılcımlara benziyorlardı. Kiliseye gitmek için, açılır kapanır köprüyü ve sur kapısını aştıktan sonra birinci avludan geçmek gerekiyordu. Burası, arabalarla, uşaklarla, tahtirevanlarla doluydu; meşaleler ve mutfaktan dışarı vuran alevlerle apaydınlık olmuştu. Ocakların tıkırtısı, tencerelerin gürültüsü, içinde yemek karıştı rılan kristal ve gümüş takımların çınlaması duyuluyordu. Ayrıca karışık soslara katılmış otlar ve kızarmış etlerden çıkan mis gibi kokan ılık bir buhar vardı ki, başta rahibe, sonra saray görevlisine daha

doğrusu herkese, “Ayinden sonra ne güzel bir Noel ziyafeti çekeceğiz!” dedirtiyordu.

II

Çın çın çın! Çın çın çın!

Gece yarısı ayini başlıyor! Şatonun minyatür bir katedral denilebilecek olan kilisesi, iç içe bir dizi kemerden oluşuyordu ve meşe kaplamalıydı, duvarlara boylu boyunca çeşitli duvar örtüleri, halılar asılmış, mumlar yakılmıştı. İçerisi hıncahınç doluydu! Davetlilerin kıyafetleri de görülmeye değerdi! Öncelikle, koronun bulunduğu yerin çevresindeki işlemeli kakma koltuklara, turuncu pembe tafta kıyafetiyle Trinquelage şatosunun sahibi oturmuştu; yanına da ayine davetli bütün diğer asilzadeler. Karşıda kadife kaplı dua sandalyesinin üstünde, alev rengi nakışlı elbisesi içinde, markinin annesiyle, başına Fransa sarayındaki son modaya göre kabartmalı dantelden büyük bir hotoz geçirmiş olan markinin genç karısı, arkada sivri geniş peruklar ve tıraşlı yüzlerle, siyahlar giymiş, saray görevlisi Thomas Arnoton ve noter kâtibi Mösyö Ambroy, parlak ipekler ve işlemeli Şam kumaşları arasında pek ağırbaşlı duruyorlardı. Sonra şişman sofracıbaşılar, pajlar,[\[59\]](#) araba uşakları, vekilharçlar,[\[60\]](#) ince gümüş bir halkaya takılı anahtarlarını belinden aşağı sallandıran Barbe Kadın oturuyordu. Arkada, sıraların üstünde, uşaklar, hizmetçiler, aileleriyle birlikte çiftçiler bulunuyordu. Sonunda da ötede, kimseye fark ettirmeden açıp kapattıkları kapının önünde, iş gücü arasında ayini az da olsa görmek isteyen ve bunca mumun ışıısıyla ılıklaşmış kiliseye yemek kokuları taşıyan aşçı yamakları.

Acaba rahibi dalgınlaştıran aşçı yamaklarının küçük beyaz başlıkları mıydı? Yoksa Garrigou'nun çingırağı mıydı? Belki

de cehennemî bir aceleyle mihrabın önünde çalan şu azgın küçük çingıraktı...

Çünkü bu çan, “Haydi çabuk, çabuk olalım... Ne kadar erken bitirirsek, o kadar erken sofraya otururuz,” der gibiydi.

Şeytanın zilinin her çalışında, rahip ayini unutuyor ve ziyafetten başka bir şey düşünmez oluyordu. Söylenip duran aşçılar, demirci fırını gibi yanan fırınlar, yarı açık tencerelerden yayılan buhar ve buharın içinde harikulade, tıka basa doldurulmuş, gerilmiş, üstleri mantar kaplı iki hindi canlanıyordu gözlerinde...

Ya da baştan çıkarıcı buharlarla çevrili yemekleri taşıyan paj’ların birbiri ardına geçtiğini ve kendisinin de onlarla beraber ziyafet için hazırlanmış büyük salona girdiğini görüyordu. Ne lezzetli yemekler bunlar! İşte, alev alev yanan dolu dolu bir sofraya, tüyleriyle süslenmiş tavuskuşları, parıltılı kanatlarını açmış sülünler, yakut renkli şişeler, yeşil dalların arasında ıslık ıslık meyve piramitleri ve Garrigou’nun (evet, elbette! Garrigou’nun!) sözünü ettiği rezenelerin üzerine yatırılmış, sudan yeni çıkmışlar gibi pulları sedefli, kocaman burun deliklerine birer tutam kokulu ot sokulmuş muhteşem balıklar. Bu harika şeyler gözünde öyle gerçekmiş gibi canlanmıştı ki, dom Balaguère bu nefis yemekleri önüne, mihrabın işlemeli kenarlı örtüsünün üzerine konmuş sandı ve iki üç kez *Dominus vobiscum* yerine *Benedicite*[\[61\]](#) deyiverdi. Bu ufak hatalar dışında, bu saygıdeğer adam duasını gayet akıllı başında, bir satır atlamadan, bir eğilmeyi bile ihmal etmeden okudu. Birinci ayinin sonuna kadar her şey iyi gitti, ama bildiğiniz gibi Noel günü aynı rahip arka arkaya üç ayin yapmak zorundadır.

Rahip, rahat bir nefes alarak, “Nihayet biri bitti!” dedi içinden. Sonra bir dakika bile kaybetmeden, çırağına ya da çırağı sandığı kişiye işaret etti ve...

Çın çın çın! Çın çın çın!

İkinci ayin başladı, ayinle birlikte dom Balaguère’in günahı da.

Garrigou’nun küçük çingırağının hafif ince sesi, adeta ona, “Çabuk, çabuk, acele edelim!” diye bağıırıyordu. Bu defa, zavallı rahip, oburluk şeytanına teslim olmuş bir halde dua kitabına saldırdı ve kabarmış iştahının verdiği açgözlülükle sayfaları adeta yiyip bitirdi. Çıldırılmış gibi eğilip kalkıyor, alelacele istavroz çıkarıyor, eğiliyor, bir an önce bitirmek için bütün hareketlerini kısa kesiyordu. Kollarını *İncil*’e uzatması, *Confiteor* bölümünde göğsünü yumruklaması belli bile olmuyordu. Çırakla arasında kim daha çabuk okuyacak yarışı başlamıştı sanki. Ayetlerle karşılıkları birbirine karışıyor, birbirini bastırıyordu. Fazla zaman almasın diye ağız bile açmadan yarım yamalak söylenmiş sözcükler, anlaşılmaz mırıltılar halinde bitiyordu.

Oremus ps... ps... ps...

Mea culpa... pa... pa...

İkisi de ayaklarıyla fıçıda üzüm çiğnerken etrafı batıran aceleci bağcılar gibi, duanın Latince’sini karıştırıp duruyorlardı.

“*Dom... scum!*” diyordu Balaguère.

“*Stutuo!*” diye cevap veriyordu Garrigou. Lanetli çingirak devamlı kulaklarında çınliyordu, tıpkı posta atlarını dörtmala koşturmak için kulaklarına takılan çingiraklar gibi.

İlahisiz bir ayinin böyle ne kadar çabuk bitirileceğini varın siz tahmin edin.

“İkincisi de bitti!” dedi içinden rahip nefes nefese. Sonra bir an durup dinlenmeden, kıpkırmızı, kan ter içinde, mihrabın basamaklarından yuvarlandı ve...

Çın çın çın! Çın çın çın!

Üçüncü ayin başladı. Artık sofraya oturmaya çok az bir zaman kalmıştı. Ama ne var ki, ziyafet yaklaştıkça, zavallı Balaguère sabırsızlıktan ve oburluktan çılgına dönüyor, ısıltılı sazanlar, kızarmış hindiler gözlerinde daha da artan bir hızla canlanıyordu. Hepsi orada, orada... Onlara dokunuyor, onları... Ah! Tanrım!.. Yemeklerin dumanı tütüyor, şaraplar mis gibi kokuyor ve sallanan azgın çingirak, “Çabuk, çabuk! Daha çabuk!” diye bağırıyor.

Ama nasıl daha çabuk olabilirdi ki? Dudaklarını güç bela kıpırdatıyor, artık hiçbir söz söylemiyordu... İyi Tanrı’yı aldatmak ve ayinini savsaklamak pahasına bile olsa.... Zavallının da yaptığı buydu işte! Giderek şeytana uyduğundan, önce bir ayeti unutuyor sonra bir ikincisini. Havarilerin mektuplarından birini çok uzun bulduğundan yarım bırakıyor, İncil’in üstünden şöyle bir geçiyor, *Credo*’ya hiç girmeden geçiyor, *Pater*’i atlıyor, giriş bölümünü uzaktan selamlıyor ve böylece atlaya zıplaya sonsuz lanet uçurumuna kendisini atıyordu. Peşinde de hep o alçak Garrigou (*vade retro, satanas!*)[62] mükemmel bir uyumla kendisine yardım

ediyor, kaftanını düzeltiyor, sayfaları ikişer ikişer çeviriyor, rahleleri sarsıyor, ibrikleri deviriyor ve hiç durmadan küçük çanı gitgide daha şiddetli, daha hızlı çalıyordu.

Ayine katılanların şaşkın yüzlerini görmeliydiniz! Tek kelime bile duymadıkları bu ayini rahibin hareketlerinden takip etmek zorunda kaldıklarından, birileri kalkarken öbürleri iniyor, birileri ayaktayken öbürleri oturuyordu. Bu tuhaf ayinin bütün aşamaları sıralarda çeşit çeşit hareketlerle birbirine karışıyordu. Yukarıda, gökyüzünün yollarında küçük ahıra doğru ilerleyen Noel yıldızı,[63] bu kargaşayı görünce dehşetten sönüyordu.

Markinin ihtiyar annesi, şaşkınlıkla saçlarını sallayarak, “Rahip çok hızlı gidiyor... Takip edemiyoruz,” diye mırıldandı.

Çelik çerçeveli kocaman gözlüklerini takmış olan Mösyö Arnoton, ayinin neresinde olduklarını bulmak için dua kitabını karıştırıyordu. Ama aslında, kendileri de ziyafeti düşünmekte olan bütün bu iyi kalpli insanlar ayinin böyle yangından mal kaçırırçasına yapılmasına kızmıyorlardı. Dom Balaguère, neşeli bir yüzle topluluğa dönüp var gücüyle *Ite, missa est!*[64] diye bağırınca, cevap olarak kilisede öyle neşeli, öyle cıvıl cıvıl bir *Deo gratias*[65] yükseldi ki, herkes kendisini daha şimdiden ziyafet sofrasında ilk kadehi kaldırıyor sandı.

III

Beş dakika sonra asilzadelerden oluşan kalabalık, ortalarında rahip olduğu halde büyük salondaki sofraya oturmuşlardı. Baştan aşağı süslenip ışıklandırılan şatoda şarkılar, bağrıışmalar, gülüşmeler, dedikodular yankılanıyordu. Saygıdeğer dom Balaguère, çatalını bir dağtavuğunun kanadına saplıyor, sonra günahının yarattığı vicdan azabını papa şarabı ve leziz et suyu selinde boğuyordu. Zavallı aziz, o kadar çok yiyip içti ki, hemen aynı gece, daha tövbe etmeye zaman bulamadan şiddetli bir kalp krizinden hayatını kaybetti. Sonra sabah, şenliğin dedikodusuyla yankılanan cennete varınca, nasıl karşılandığını varın siz tahmin edin.

Hepimizin efendisi olan Tanrı ona, “Yıkıl karşımdan günahkâr!” dedi. “Günahın, gerçekte nasıl erdemli bir hayat sürdüğünü unutturacak kadar büyük... Ah! Benden bir gece ayinini çaldın... Pekâlâ, o halde karşılığında bana üç yüz ayin yapacaksın. Bu üç yüz Noel ayinini, senin yüzünden ve seninle birlikte günah işleyenlerin gözleri önünde yapmadan cennete giremezsin...”

İşte dom Balaguère’in gerçek efsanesi, zeytin diyarında anlatıldığı haliyle bu. Bugün Trinquelage şatosunun yerinde yeller esiyor, ama kilise Ventoux dağının doruğunda, yeşil bir meşe korusu içinde dimdik duruyor. Rüzgâr menteşeleri sökülmüş kapıyı çarpıp duruyor, eşiği otlarla dolu, mihrabın köşelerinde ve renkli camları uzun süre önce düşen yüksek pencerelerin aralıklarında kuş yuvaları var.

Bununla birlikte, her yıl Noel’de bu yıkıntıların arasında olağandışı bir ışığın dolaştığı söylenir. Köylüler, ayinlere ve ziyafetlere giderken, açık havada, hatta karlı ve rüzgârlı havalarda bile parlayan hayaletini görürlermiş. İsterseniz gülün, ama Garrigou’nun torunlarından biri olan, civardaki bağcılardan Garrigue’in bana anlattığına göre bir Noel akşamı içkiyi fazla kaçırdığından, dağda Trinquelage tarafında yolunu kaybetmiş ve işte bakın neler görmüş: Saat on bire kadar hiçbir şey yokmuş. Her yer sessiz, hareketsiz ve sakinmiş. Birden gece yarısına doğru, çan kulesinin tepesinde çanlar çalmaya başlamış, ama o kadar zayıf bir çan sesiymiş ki sanki on fersah uzaktan gelir gibiymiş. Çok geçmeden Garrigue, tepeye çıkan yolda ışıkların titreşip, belli belirsiz gölgelerin hareket ettiğini görmüş. Kilisenin girişindeki sundurmanın altında insanlar yürüyüp konuşuyorlarmış.

“İyi akşamlar, Mösyö Arnoton!”

“İyi akşamlar, çocuklarım!”

Herkes girdikten sonra, fazlasıyla cesur olan bizim bağcı yavaşça yaklaşıp kırık kapıdan içeri bakınca tuhaf bir manzarayla karşılaşmış: Önünden geçerlerken gördüğü bütün insanlar, sanki eski sıralar hâlâ duruyormuş gibi, yıkık dökük sıralarda, eskiden koronun bulunduğu yerin etrafında dizilmişler. Dantelli hotozlarla nakışlı elbiseler giymiş güzel hanımlar, tepeden tırnağa süslenmiş asilzadeler, tıpkı dedelerimiz gibi çiçekli ceket giymiş köylüler... Hepsi de ihtiyar, solgun, toz toprak içinde ve bitkin görünüyorlarmış. Zaman zaman da, bunca ışık yüzünden uykuları bölünen gece kuşları, alevleri sanki tülbent içinde yanıyormuş gibi dimdik, ama belli belirsiz görünen mumların etrafında uçuşuyormuş.

Garrigue'i asıl şaşırtan, elik çerçeveli kocaman gözlükleri olan biriymiş. İri siyah peruklu başını sık sık sallıyormuş. Başının üzerinde, sanki ayağı kseye takılmış gibi sessizce kanat çırparak dimdik duran bir kuş varmış.

En uçta, koro yerinin ortasında diz çökmüş, bir ocuk kadar kısa boylu ihtiya bir adam, sesi çıkmayan çıngırağını üzüntüyle sallayıp duruyor ve bu sırada sırmaları eskimiş bir cüppe giymiş olan bir rahip, bir kelimesi bile duyulmayan dualar okuyarak mihrabın önünde gidip geliyormuş... Elbette, bu rahip, üçüncü ilahisiz ayinini yapan dom Balaguère'den başkası değilmiş.

PORTAKALLAR

FANTAZİ

Yere düşüp toplanan portakalların acınacak bir görünümü vardır. Yağmurlu ve soğuk bir kışın ortasında Paris’e getirildiklerinde hoş tatları, parlak kabukları, ağır kokuları onlara biraz tuhaf, derbeder bir görünüm verir. Sisli gecelerde, sallanan küçük el arabalarına doluşarak, kırmızı kâğıtlı bir fenerin ışığında kaldırımlar boyunca üzgün üzgün sıralanırlar. Arabaların gürültüsüne, atlı otobüslerin patırtısına karışan tekdüze ve tiz bir bağırış onlara eşlik eder.

“İki meteliğe Valence portakalı!”

Portakal, Parislilerin dörtte üçü için uzaklarda toplanmış, alelade bir yuvarlaklığı olan, ağacından geriye sadece yeşil bir sapı kalan bir meyve, bir tür şekerlemeden ibarettir. İpeksi kâğıtlara sarılmış olması ve şenliklerde yer alması, bu izlenimi güçlendirir. Özellikle ocak ayı yaklaştığında, sokaklara dağılan binlerce portakal, akarsuların çamurları içinde sürüklenen bütün bu kabuklar, yapma meyvelerle süslü dallarını Paris’in üzerine silkivermiş kocaman bir Noel ağacını andırır. Onların görülmediği bir köşe bile yoktur. Camekânın aydınlık vitrininde seçme ve süslü, hapishanelerin ve hastanelerin kapısında, bisküvi paketlerine ve elmalara karışmış bir haldedirler, ayrıca baloların, pazar gösterilerinin en ön saflarında bulunurlar. Nefis kokuları gaz kokusuna, çalgı gürültüsüne, salonların üst galerisindeki sıraların tozuna karışır. Öyle ki portakal yetiştirmek için portakal ağacının gerekli olduğu unutulur. Oysa, meyve bize güneyden kasalar

içinde gelirken; kışı geçirdiği sıcak serada budanmış, şekli değiştirilmiş, bambaşka bir hale sokulmuş olan ağacı da, parkların açık havasında ancak şöyle bir görünür.

Portakalları iyi tanımak için onları kendi yörelerinde Balear Adaları'nda, Sardunya'da, Korsika'da, Cezayir'de, Akdeniz'in ılık havasında, yaldızlı mavi gökyüzü altında görmek gerekir. Blidah'nın[66] girişinde küçük bir portakal ağacı korusu hatırlıyorum, portakallar ne kadar güzeldi! Koyu renkli, cilalı yaprakların içinde meyveler, renkli camlar kadar parlaktı ve parlak çiçeklerin etrafını saran o görkemli hâlesiyle etrafındaki havayı yaldızlıyor; orada burada bahçenin seyrek yerlerinden, dalların arasından, küçük şehrin surları, bir caminin minaresi, bir türbenin kubbesi ve yukarıda, etekleri yemyeşil, tepesi beyaz bir kürk gibi aşağıya doğru öbek öbek dökülmüş olan karlarla örtülü, koskocaman Atlas dağı görülüyordu.

Orada bulunduğum bir gece, otuz senedir görülmemiş hangi olağanüstü olaydandır bilinmez ama bu kış bölgesi uykuya dalmış şehrin üstüne silkiniverdi ve Blidah beyazlar içinde, bambaşka bir şehir olarak uykusundan uyandı. Bu hafif, temiz Cezayir havasında karlar sedef tozuna benziyordu. Bu karda beyaz tavuskuşlarının tüylerinden parıltılar vardı. Asıl güzel olan, portakal ağaçlarıydı. Sağlam yaprakların üzerinde karlar, cilalı tepsiler üstündeki buzlu şerbetler gibi el değmemiş, dimdik duruyordu. Karlarla örtülü bütün bu meyvelerde harikulade bir yumuşaklık, saydam beyaz örtülere sarılmış altınlar gibi belli belirsiz bir pırıltı vardı. Bütün bunlar bir kilise törenini, dantel cüppeler altına giyilmiş kırmızı rahip elbiselerini, mihrabın gipür örtülere sarılmış yaldızlarını hatırlatıyordu.

Ama portakallarla ilgili en iyi anılarım Ajaccio'nun yanındaki büyük bir bahçeden, Barbicaglia'dan kalmadır. Havalar çok ısınınca siestaları[67] orada yapardım. Burada, Blidah'takilerden daha uzun ve daha aralıklı olan portakal ağaçları yola kadar iniyor, bu yol, bahçeden sadece taze bir çit ve bir hendekle ayrılıyordu. Yolun hemen öbür tarafında da deniz, engin mavi deniz vardı... Bu bahçede ne güzel saatler geçirdim! Çiçekli meyveli portakal ağaçları başımın üstünde mis kokularını yayarlar, zaman zaman olgunlaşmış bir portakal, birden dalından kopup sanki sıcaktan ağırlaşmış gibi, kuru, yankısız bir gürültüyle hemen yanıma toprağa düşerdi. Bana da elimi uzatmak kalırdı. İçleri kıpkırmızı harikulade meyvelerdi bunlar. Tatlarına doyum olmazdı, üstelik ufuk o kadar güzeldi ki! Yaprakların arasında, havanın buğusu içinde ışıldayan kırık cam parçaları gibi göz kamaştırıcı mavilikleri görünürdü. Ayrıca, suların, havayı uzaklara kadar sarsan dalgalanışı, insanı görünmez bir kayıktaymış gibi sallayan o tekdüze mırıltısı, sıcak, portakalların kokusu... Ah, Barbicaglia bahçesi tam uyunacak yerdirdi!

Ne var ki kimi zaman, siesta'nın en güzel anında davul seslerinden sıçrayarak uyanırdım. Bunlar aşağıda, yolda prova yapan davulculardı. Çitin delikleri arasından bakır kasnakları ve kırmızı pantolonların üstüne geçirilmiş beyaz önlükleri görürdüm. Tozlu yolun acımasızca kendilerine yansıttığı kör edici ışıktan kaçınmak için zavallı adamlar bahçenin kenarına, çitin kısa gölgesine sığınırldı. Ve davul çalarlardı! Neymiş, hava çok sıcakmış! O zaman, uyuşukluktan sıyrılmak için kendimi zorlayıp elimdeki bu güzel kızıl altın rengi meyveleri onlara fırlatarak eğlenirdim. İsabet ettirdiğim davul susardı.

Adam bir dakika duraklar, önünde hendeğe yuvarlanan muhteşem portakalın nereden geldiğini bulmak için çevresinde göz gezdirir, sonra hemen portakalı kaptığı gibi kabuğunu bile soymadan dişlerdi.

Gene hatırladığıma göre, Barbicaglia'nın hemen yanı başında, ondan sadece ufak, alçak bir duvarla ayrılan tuhaf, küçük bir bahçe vardı. Bulunduğum yer daha yüksek olduğundan orayı rahatça görebiliyordum. İnce bir zevkle düzenlenmiş küçük bir yerdi. İki yanında yeşil şimşirler dizili, sarı kumla döşenmiş yolları, giriş kapısındaki iki servi ağacıyla bir Marsilya konağını andırıyordu. Gölgecik bir yerden eser yoktu. En uçta, yerin hizasında bodrum pencereleri olan beyaz taştan bir bina vardı. Bunun önce bir kır evi olduğunu sanmıştım, ama daha yakından bakınca, üzerindeki haçtan, uzaktan ne yazdığını okuyamadığım, taşta kazınmış bir yazıttan buranın Korsikalı bir ailenin mezarı olduğunu anladım. Ajaccio'nun etrafında, bu tür mezarlara sık rastlanır, her birinin kendi bahçesi vardır. Aileler, pazar günleri gelip kaybettiklerini ziyaret eder. Böyle olduktan sonra ölüm, karmakarışık mezarlıkların düzensizliği tıkkışıklığı düşünülürse, insana daha az korkunç geliyor. Ancak dostların ayak sesleri buranın sükûnetini bozuyor.

Bulunduğum yerden, sevimli bir ihtiyarın yolda sakin bir halde dolaştığını görüyordum. Her gün ağaçları buduyor, toprağı belliyor, suluyor, solmuş çiçekleri dikkatle koparıp atıyordu. Sonra güneş batarken, ailesinden ölenlerin yattıkları mezara gidiyor, beli, tırmıkları, kocaman sulama kaplarını özenle yerine yerleştiriyordu. Adamcağız hiç farkına varmadan, adeta dini bir saygıyla, sanki birisini uyandırmaktan çekiniyormuş gibi gürültü yapmamaya

alışıyor ve her defasında mezarın kapısını kapamayı ihmal etmiyordu. Bu huzur verici sessizlik içinde bahçenin bakımı, bir kuşu bile rahatsız etmiyor ve buraya komşu olmak hüzün vermiyordu. Yalnızca, deniz daha geniş, gökyüzü daha yüksek görünüyor ve bu sonsuz uyku, canlılığıyla insanı yorup zihnini bulandıran bir doğanın içinde, civardaki her şeye sonsuz bir dinlenme hissini veriyordu...

İKİ HAN

Bir temmuz günü öğleden sonra Nîmes'den dönüyordum. Boğucu bir sıcak vardı. Bütün gökyüzünü dolduran kocaman bir güneşin altında bembeyaz, tozlu, alev alev yanan yol, zeytin ağaçlarıyla ufak meşeler arasında göz alabildiğine uzanıyordu. Ne bir gölge ne de rüzgâr vardı; sadece titreşen sıcak hava ve ağustosböceklerinin tiz ötüşleri. Hızlı bir tempoyla çalan bu sağır edici çılgın müzik, o sonsuz ılık titreşmesinden çıkıyor gibiydi... İki saattir bu ıssız yerde yürüyordum, derken yolun tozları arasından karşıma birkaç beyaz ev çıktı. Burası Saint-Vincent menzili[68] dedikleri yer. Beş altı çiftlik evi, kırmızı çatılı uzunca ambarlar, birkaç cılız incir ağacının altında susuz bir yalak ve en uçta da yolun iki yanında karşı karşıya iki büyük han.

Birbirine komşu bu iki hanın görünümü şaşkınlık uyandırıcıydı. Bir yanda, hayat dolu, capcanlı yepyeni bir bina; bütün kapıları ardına kadar açık, önünde bir araba, terden üstlerinden buhar çıkan atların koşumları çözülüyor, arabadan inen yolcular duvarın kısa gölgesinde alelacele bir şeyler içiyorlar. Hanın avlusu katırlarla, arabalarla, sundurmaların altına uzanmış akşam serinliğini bekleyen arabacılarla tıklım tıklım dolu. İçeride bağrışlar, küfürler, masaya vurulan yumruklar, kadeh tokuşturmalar, bilardo tıkırtıları, açılan limonata şişesi tapalarının sesleri... Camları titreten neşeli ve berrak bir ses bütün bu gürültü patırtıyı bastırıyordu.

Güzel Margoton

Sabah erkenden kalkıp

Aldı gümüş testisini

Gitti su kenarına!

Karşısındaki han ise, tersine gayet sessiz, sanki terk edilmişti. Avlu kapısının altında otlar bitmiş, panjurları kırık, kapısının üstünde eski bir sorguç gibi asılı duran yıpranmış bir çobanpüskülü dalı, eşiğin basamakları yoldan toplanan taşlardan yapılmış... Kısacası öyle zavallı, öyle acınacak bir görüntüsü vardı ki, içine girip bir şeyler içmek hayır işi sayılırdı.

İçeri girince kendimi uzun, ıssız ve kasvetli bir salonda buldum. Perdesiz üç kocaman pencereden içeri sızan göz kamaştırıcı güneş ışığı burayı daha iç karartıcı ve ıssız gösteriyordu. Ayakları kırık birkaç masa, üzerlerinde tozlu bardaklar, dört deliğini birer dilenci çanağı gibi uzatan kırık dökük bir bilardo masası, sarı bir kanepa, eski püskü bir tezgâh, sanki hepsi sağlıksız ve bunaltıcı bir sıcak içinde uyukluyordu. Ya sinekler! Sinekler! Tavanda, camlarda, bardaklarda, öbek öbek... Hiç bu kadar sineği bir arada görmemiştim... Kapıyı açtığımda, sanki bir arı kovanına girmişim gibi bir vızıltıdır, bir kanat çırpışıdır başladı.

Salonun en ucunda bir kadın, bir pencerenin aralığına dayanmış, büyük bir merakla camdan dışarı bakıyordu. İki kez seslendim:

“Hey! Hancı!”

Yavaşça döndü. Kırış kırış, çatlamış, toprak rengine bir yüz, bizim yörenin yaşlı kadınları gibi uzun kızıl dantellerle

evrelenmiş, tam bir köylü kadını. Ama göründüğü kadar yaşlı değildi, gözyaşlarıyla böyle sararıp solmuştu.

Gözlerini kurulayarak, “Ne istiyorsunuz?” diye sordu.

“Biraz oturup bir şeyler icektim...”

Sözlerimi anlamamış gibi yerinden kımıldamadan şaşkınlıkla bana baktı.

“Burası bir han değil mi?”

Kadın içini çekti.

“Evet... Burası han olmasına han da... Neden diğerkleri gibi karşıdaki hana gitmediniz? Orası daha neşeli...”

“Benim için fazla şenlikli... Sizde kalmayı tercih ederim.”

Cevabını beklemeden bir masanın başına geçip oturdum.

Kadın ciddi olduğumu anlayınca, telaşla oraya buraya koşuşturmaya, çekmeceleri açmaya, şişeleri almaya, bardakları kurulamaya, sinekleri kovmaya başladı. Hana bir yolcunun gelmesi onun için büyük bir olay olmuştu. Zavallı kadın zaman zaman duraklıyor ve yaptığı şeylerin sonunu getirmekten umudunu kesmiş gibi başını ellerinin arasına alıyordu.

Daha sonra, uçtaki odaya girdiğini, kocaman anahtarları çevirip, kilitleri zorladığını, ekmek kutusunu karıştırdığını, üflediğini, toz aldığını, tabak yıkadığını duyuyordum. Arada bir derin derin i ektiğ, güçlükle bastırabildiğ hıkırığ kulağıma geliyordu.

Bir eyrek saat uğraştıktan sonra, önüme bir tabak kuru üzüm, kaya gibi sert, bayat bir Beaucaire ekmeği ve bir şişe bozuk şarap koydu.

“İşte yemeğiniz,” dedi tuhaf yaratık ve tekrar pencerenin önüne geçti.

şarabımı içerken bir yandan da onunla sohbet etmeye çalıştım.

“Sanırım size fazla uğrayan yok, hanımım?”

“Hayır mösyö, buraya kimse gelmez. Burada sadece biz varken durum farklıydı. Yolcular burada konaklardı, yaban ördeği avlama mevsiminde avcılar burada ziyafet verirdi, bütün yıl boyu arabalar gelir giderdi. Ama karşıdakiler gelip de yerleşince her şeyimizi kaybettik... Artık herkes orayı tercih ediyor. Burasını kasvetli buluyorlar. Doğrusu hanımız pek güzel sayılmaz. Ben de güzel değilim, üstelik hastayım da, iki küçük kızım öldü. Oysa karşıda devamlı eğlenirler. Hanın sahibi Arles’lı bir kadın, danteller içinde, boynunda üç sıra zinciri olan güzel bir kadın. Arabacı da sevgilisi, yolcuları hep onun tarafında indirir. Sonra oda hizmetçisi olarak bir sürü de yosma bulmuş. Böylece işlerini yoluna koyuyorlar! Bezouce’tan, Redessan’dan, Jonquires’den bütün gençler oraya gidiyor. Arabacılar da oraya uğramayı ihmal etmiyor... Ben de burada tek başıma ömrümü tüketiyorum.”

Bunları dalgın, ilgisiz bir sesle söylüyordu, alnı hep cama dayalıydı. Belli ki karşı handa onu tasalandıran bir şeyler vardı...

Birden, yolun öbür tarafında büyük bir kaynaşma oldu. Bir araba tozu dumana katarak hareketlendi. Kırbaç şaklamaları duyuldu, sürücünün borusu öttü, kızlar kapıya üşüşüp, “Hoşça kal! Hoşça kal!” diye bağıştılar. Derken az önceki müthiş ses yeniden duyuldu:

Aldı gümüş testisini

Gitti su kenarına

Baktı ki tam orada

Üç süvari pusuda!

Bu sesi duyunca hancı kadının tüyleri diken diken oldu. Bana dönerek, alçak sesle, “Duyuyor musunuz?” diye sordu. “Kocam... Ne güzel şarkı söylüyor değil mi?”

Şaşkınlıkla ona baktım.

“Nasıl yani? Kocanız mı? O da mı oraya gidiyor?”

O zaman kadın, üzgün, ama hoş bir tavırla, “Ne yaparsınız mösyö?” dedi. “Erkekler böyledir, ağlayan birine katlanamazlar. Bense kızlarım öldüğünden beri her gün ağlıyorum. Hem kimsenin uğramadığı bu koca kulübe pek sıkıcı... Zavallı Jose’m de sıkıntıdan bunaldığında karşıya içmeye gider, sesi de güzel olduğundan Arles’lı kadın ona devamlı şarkı söyler. İşte bakın, yeniden başladı.”

Pencerenin önünde titreye titreye ellerini uzatmış, yanaklarından akan iri gözyaşlarıyla bir kat daha çirkinleşmiş, adeta kendinden geçmişçesine Jose’sinin Arles’lı kadın için söylediği şarkıyı dinliyordu.

Birincisi ona dedi:

“Günaydın güzel kız!”

MILIANA'DA

Yolculuk Notları

Bu defa sizi bir günlüğüne değirmenden iki üç yüz fersah uzağa, Cezayir'in küçük, güzel bir şehrine götürüyorum... Böylece davullardan ve ağustosböceklerinden biraz uzaklaşmış olacağız...

Yağmur yağacak, gökyüzü kurşuni renkte, Zaccar Dağı'nın tepeleri sise gömülmüş. Kasvetli bir pazar günü. Oteldeki küçük odamda, Arap sur duvarlarına bakan pencere açık, sigara üstüne sigara içerek oyalanmaya çalışıyorum. Otelin bütün kütüphanesi benim emrimde, oldukça ayrıntılı bir Sicil Dairesi tarihi ve Paul de Kock'un[69] birkaç romanı arasında Montaigne'den[70] de bir cilt buldum. Kitabı rastgele açtım ve La Boétie'nin[71] ölümüyle ilgili o harikulade mektubu okudum... Eskisinden daha da dalgın ve sıkıntılı oldum... Yağmur çiselemeye başladı. Pencerenin pervazına düşen her damla, geçen yılki yağmurlardan bu yana biriken tozlar üstünde kocaman bir yıldız yapıyor... Kitabım ellerimin arasından kayıyor ve bu hüznü verici yıldızla uzun uzun bakıyorum...

Şehrin saati ikiyi vuruyor. Saatin kulesi, buradan ince, beyaz duvarlarını görebildiğim eski bir türbe. Zavallı türbe! Kim derdi ki otuz yıl önce tam ortasında belediyenin kocaman saatini taşıyacak ve her pazar günü saat ikide, Miliana'nın kiliselerine öğle ayini yapılması için çan çalınması gerektiğinin işaretini verecek? Din don! İşte çanlar da çalıyor! Uzun süre çalacak... Doğrusu bu da insanın içini

karartıyor. Felsefi düşünceler de denen kocaman örümcekler her köşeye ağlarını örmüşler... Dışarı çıkalım.

Büyük meydana varıyorum. Üçüncü piyade alayının[72] yağmurdan fazla etkilenmeyen bandosu, şeflerinin etrafında çember halinde dizilmiş. Tümen karargâhının bir penceresinde general, yanında kızlarıyla görünüyor. Meydanda kaymakam, koluna girdiği sulh yargıcıyla volta atıyor. Bir düzine kadar belden yukarısı çıplak Arap çocuk bir köşede çılgınca bağırarak misket oynuyor. Ötede, paçavralar içinde ihtiyar bir Yahudi, bir gün önce güneş ışığını bıraktığı yerde bulamayınca şaşırmış, dönüp duruyor... “Bir, iki, üç, haydi!” Bando, Talexı’nın eski bir mazurkasını çalmaya başlıyor. Bu parçayı geçen kış Barbarie’nin laternaları[73] penceremin altında çalıp duruyordu. Bu mazurka[74] eskiden canımı sıkardı, şimdi gözlerimden yaş getirecek kadar duygulandırıyor.

Ah, şu üçüncü alayın bandocuları ne kadar mutlu insanlar! Gözleri on altılık notalara dikilmiş, ritimden ve gürültüden sarhoş olmuşlar, sadece tempo tutmayı düşünüyorlar. Ruhları, bütün ruhları el kadar ufak o dört köşeli kâğıtta sanki. Çalgının ucunda iki maşa arasında titriyor bu kâğıt. “Bir, iki, üç haydi!” Bu adamcağızlar için her şey bu. Çaldıkları ulusal ezgiler, içlerinde vatan hasreti uyandırmamış... Yazık! Duymak istemiyorum. Ben ki müzisyen değilim, bu müzik bana hüznün veriyor, uzaklaşıyorum...

Bu yağmurlu ve kasvetli pazar öğleden sonrasını nerede geçirsem acaba? Ne güzel! Seyyid Ömer’in dükkânı açılmış. Seyyid Ömer’in yerine gidelim. Seyyid Ömer’in her ne kadar dükkânı olsa da aslında dükkâncı değil. Doğuştan soylu bir

prens, yeniçerilerin boğarak öldürdükleri eski bir Cezayir hükümet başkanının oğlu. Babasının ölümünden sonra, Seyyid Ömer çok sevdiği annesiyle birlikte Miliana'ya sığınarak tazıları, doğanları, atları ve eşleriyle birlikte, portakal ağaçları ve çeşmelerle dolu ferah, güzel saraylarda bilge bir asilzade olarak hayat sürmüş. Sonra, Fransızlar gelmiş. Önceleri Abdülkadir'le[75] işbirliği yapan düşmanımız olan Seyyid Ömer'in, Emir'le arası sonradan bozulmuş ve bize boyun eğmiş. Emir, intikam almak için Seyyid Ömer yokken Miliana'ya girmiş, saraylarını yağmalamış, portakal ağaçlarını söktürmüş, atlarıyla karılarını kaçırmış ve annesini boynunu büyük bir sandığın kapağına sıkıştırarak öldürtmüştü... Seyyid Ömer'in öfkesi korkunç olmuş. Hemen Fransa'nın hizmetine girmiş ve Emir'le olan savaşımız boyunca en acımasız askerimiz olmuş. Savaş bitince Seyyid Ömer Miliana'ya dönmüş, ama bugün bile karşısında Abdülkadir'den söz edildiğinde yüzü sapsarı, gözleri çıkmak çıkmak olur.

Seyyid Ömer altmış yaşında. Çiçekbozuğu içinde olmasına rağmen yaşlı yüzü hâlâ güzel. Uzun kirpikler, kadınsı bakışlar, çekici bir gülümseme, bir hükümdar edası. Savaş nedeniyle servetini kaybetmiş, eski varlığından geriye sadece Chelif ovasında bir çiftlikle Miliana'da yanında yetiştirdiği üç oğluyla sakin bir hayat sürdüğü bir ev kalmış.

Yerel yöneticiler kendisine büyük bir saygı gösterirler. Bir anlaşmazlık olduğunda onu hakem seçerler, verdiği kararlar hep kanun yerine geçer. Dışarı pek az çıkar. Onu her öğleden sonra evinin bitişiğinde, sokağa bakan dükkânda görürler. Dükkânın eşyaları pek gösterişli sayılmaz: Kireçle bembeyaz boyanmış duvarlar, yuvarlak tahta bir sedir, yastıklar, uzun

Çubuklar, iki mangal... Seyyid mer'in insanların derdini dinlediği ve anlaşmazlıklar olduğuunda hüküm verdiği yer işte burası. Sanki dükkâncı, hkimlik yapan bir Hazreti Süleyman.

Bugün günlerden pazar, içerisi kalabalık.

Bir düzine kadar yönetici maşlahları[76] içinde salonda çepeçevre diz çökmüş. Her birinin yanında kocaman bir çubuk ve ellerinde telkari bir çanak üzerinde küçük bir fincan kahve var. İçeri giriyorum, kimse yerinden kımıldamıyor... Seyyid mer oturduğu yerden beni en güzel gülümsemesiyle karşılıyor ve eliyle yanındaki sarı ipekten büyük bir yastığı göstererek beni oturmam için davet ediyor ve sonra parmağını dudaklarına götürerek dinlememi işaret ediyor.

Sorun şu: Beni-Zougzoug kabilesinin reisiyle, Miliana'lı bir Yahudi'nin arasında bir toprak parçası yüzünden anlaşmazlık çıkmış. Her iki taraf da bu konuyu Seyyid mer'e götürmek ve onun fikrini almak konusunda anlaşmaya varmışlar. Hemen o gün mahkeme yapılmış, tanıklar çağrılmış. Birden Yahudi bu işten caymış ve tanıklar olmadan tek başına gelmiş ve Seyyid mer yerine Fransızların sulh yargıcına başvurmayı tercih ettiğini açıklamış... Ben içeri girdiğimde sorun bu aşamadaydı.

Toprak rengi sakallı, kahverengi ceketli, mavi pantolonlu, kadife kasketli bir ihtiya olan Yahudi, başını havaya kaldırıyor, yalvarırcasına Seyyid mer'in pabuçlarını öpüyor, boynunu büküyor, diz çöküyor, ellerini kavuşturuyor... Arapça bilmiyorum, ama Yahudi'nin bu pandomiminden, devamlı, “*Zouge de paix, zouge de paix*”[77] deyip durmasından, bu güzel söylevinin anlamını tahmin ediyorum:

“Seyyid Ömer’den hiç kuşkumuz yok, Seyyid Ömer bilgedir, Seyyid Ömer adildir... Ama sulh yargıcı bizim işimizi daha iyi halleder.”

Orada bulunanlar sinirleniyor, ama tam bir Arap gibi soğukkanlılıklarını koruyarak onu dinliyorlar. Alay edenlerin başı olan Seyyid Ömer, yastığına uzanmış, gözleri dalgın, dudaklarında çubuğun kehribar ucu, gülümseyerek dinliyor. Birden, olayın en güzel yerinde, Yahudi’nin sözleri haşin bir “*Caramba!*” ile bıçak gibi kesiliyor. Bu sırada kabile reisinin tanığı olarak orada bulunan bir İspanyol göçmeni yerinden kalkıyor, Yahudi’nin yanına yaklaşıyor ve aralarında burada tekrar edilemeyecek kadar ağır olan bazı Fransız deyişleri de dahil olmak üzere her dilden, her çeşit küfürü sepetten boşaltır gibi adama yağdırıyor. Seyyid Ömer’in Fransızca bilen oğlu babasının huzurunda söylenen bu sözler karşısında utanıyor ve dışarı çıkıyor. Arap eğitiminin bu özelliğini unutmamak gerekir. Orada bulunanlar tepkisiz kalmaya devam ediyor, Seyyid Ömer hâlâ gülümsüyor. Yahudi ayağa kalkıyor ve korkudan titreyerek geri çekiliyor, “*Zouge de paix, zouge de paix*” diye diye kapıya varıyor. Dışarı çıkıyor... Öfkeli İspanyol peşine takılıyor, sokakta ona yetişiyor ve çat! diye suratına iki tokat atıyor. Yahudi kollarını açarak yere diz çöküyor. Yaptığına biraz utanan İspanyol, dükkâna geri dönüyor. O içeri girer girmez, Yahudi ayağa kalkıyor ve etrafını saran rengârenk kalabalığı sinsi bakışlarla süzüyor. Her renkten insan var: Maltalılar, Mahonlular, Siyahlar, Araplar, hepsi Yahudilere düşman, onlardan birine kötü davranıldığını görmekten mutlular. Yahudi bir süre tereddüt ediyor sonra bir Arap’ı maşlahından yakalıyor:

“Gördün değil mi Ahmed? Buradaydın. O Hıristiyan bana vurdu. Tanıklık et. Edeceksin değil mi?”

Arap maşlahını çekip Yahudi’yi itiyor. Hiçbir şey bilmiyormuş, görmemiş. Tam o sırada başını çevirmiş.

Zavallı Yahudi, bir Berberi inciri soymakta olan iri yarı bir zenciye, “Ya sen Kaddur? Sen gördün. Hıristiyan’ın bana nasıl vurduğunu gördün değil mi?” diye bağıyor.

Zenci küçümser bir tavırla yere tükürüyor ve uzaklaşıyor. O da bir şey görmemiş. Ne başlığı altında kömür gözleri haince parlayan o ufak tefek Maltalı ne de başında nar sepetiyle gülerek kaçıp giden yağız tenli Mahonlu kadın bir şey görmüş...

Yahudi boşuna bağıyor, yalvarıyor, tepiniyor. Hiçbir tanık yok! Kimse bir şey görmemiş... Neyse ki tam o sırada iki dindaşı başları eğik, duvarlara sürünerek sokaktan geçiyor. Yahudi onlara sesleniyor.

“Koşun, yetişin kardeşlerim! Hemen dava vekiline! Hemen sulh yargıcına! Gördünüz değil mi? Benim gibi ihtiyar bir adamı nasıl dövdüklerini gördünüz!”

Elbette gördüler! Görmez olurlar mı?

Seyyid Ömer’in dükkânında büyük bir heyecan var. Kahveci fincanları dolduruyor, çubukları yakıyor. İçerdekiler sohbet ediyor, gülüşüyor. Bir Yahudi’nin dayak yediğini görmek ne kadar keyif verici! Kahkahalar ve dumanlar arasında yavaşça kapıya gidiyorum. Yahudi mahallesinde şöyle bir dolaşıp onun dindaşlarının, kardeşlerine yapılan hakareti nasıl karşıladığını görmek istiyorum.

İyi kalpli Seyyid Ömer bana, “Bu akşam bize yemeğe gel, mösyö!” diye arkamdan sesleniyor.

Kabul edip teşekkürler diyorum. İşte dışarıdayım.

Yahudi mahallesinde herkes ayaklanmış. Olay daha şimdiden büyük yankı uyandırmış. Dükkânlarda kimse kalmamış. İşlemeciler, terziler, saraçlar, bütün Yahudiler sokaklara dökülmüş. Kadife kasketli, mavi pantolonlu erkekler gruplar halinde toplanmış, ellerini kollarını sallayarak bağıra bağıra konuşuyor... Soluk tenli, dolgun yanaklı, dümdüz elbiselerinin göğüs tarafı sırma işlemeli, içinde tahtadan oyulmuş putperest heykelcikleri gibi dimdik duran, başları kara şeritlerle çevrili kadınlar, miyavlayarak bir gruptan öbürüne gidiyor... Tam o sırada, kalabalıkta büyük bir hareketlenme oluyor. Herkes koşuşuyor, itişip kakışıyor... Olayın kahramanı Yahudi, tanıklarına dayanmış olarak, tezahürat yağmuru altında iki sıra kasketlinin arasından geçiyor.

“İntikamını al kardeş, intikamımızı al, Yahudilerin intikamını. Hiç korkma, yasalar senin yanında.”

Zift ve eskimiş meşin kokan ürkütücü görünümlü bir cüce, acınacak bir halde içini çekerek yanıma sokuluyor, “Görüyorsun değil mi?” diyor. “Biz zavallı Yahudilere nasıl davranıyorlar! O ihtiyar bir adam! Bak, onu az kalsın öldürüyorlardı.”

Gerçekten de zavallı Yahudi diriden çok, ölüye benziyor. Önümden geçiyor; gözlerinin ferisi sönmüş, yüzü allak bullak, yürümüyor, sürünüyor... onu ancak sıkı bir tazminat

iyileştirebilir, zaten bu nedenle de kendisini bir doktora değil, dava vekiline götürüyorlar.

Cezayir’de birçok dava vekili var, neredeyse çekirge sayısı kadar. İyi, kazançlı bir işe benziyor. Bir de şöyle bir ayrıcalığı var, insanlar bu işe sınavsız, kefilsiz, stajsız, elini kolunu sallayarak girebiliyor. İnsanlar Paris’te nasıl kolayca edebiyatçı olabiliyorsa Cezayir’de de kolaylıkla dava vekili olabiliyorlar. Bunun için biraz Fransızca, İspanyolca, Arapça bilmek, belleğinde bir yasa kitabı bulundurmak ve bu meslek için gereken mizaca sahip olmak yeterli.

Vekillerin görevleri çeşitlidir. Yerine göre avukat, noter, aracı, bilirkişi, çevirmen, sayman, komisyoncu, dilekçeci, yani sömürgenin Jacques Usta’sı olurlar. Yalnız şu da var ki, Harpagon’un sadece bir tane Jacques Usta’sı vardı,[78] sömürgenin istemediği kadar, Miliana’da ise düzinelerce var. Genellikle, yazıhane masraflarından kaçınmak için, bu beyler müşterilerini meydanın kahvehanesinde kabul ederler ve danışmanlık hizmetini -elbette buna danışmanlık denirse-apsent ile champoreau[79] içerken verirler.

Gururlu Yahudi de, yanında iki tanığıyla birlikte meydandaki kahvehaneye doğru ilerledi. Neyse, biz peşlerini bırakalım.

Yahudi mahallesinden çıkınca, Arapların işlerine bakan yazıhanenin önünden geçiyorum. Dışarıdan bakıldığında arduvaz çatısı ve üzerinde dalgalanan Fransız bayrağıyla burası bir köy belediye binası gibi görünüyor. Çevirmeni tanıyorum, girip onunla bir sigara tütürelim. Sanırım bu güneşsiz pazar gününü sigara içe içe bitireceğiz!

Yazıhanenin önündeki avlu paçavralar içindeki Araplarla tıklım tıklım dolu. Bekleme odasındakiler de maşlahları içinde duvar boyunca diz çökmüş elli kadar kişiler. Bedevilerin bulunduğu bu bekleme salonundan, açık havada olmasına rağmen korkunç bir ten kokusu geliyor. Çabuk geçip gidelim. Çevirmeni, yazıhanede iki yaygaracının arasında sıkışmış buluyorum. Bunlar çıplak bedenleri üstüne çamur içinde iki entari geçirmiş ve öfkeli ifadelerle bilmem hangi tespih hırsızlığını anlatıyorlar. Bir köşede duran bir hasıra oturup, bakıyorum: Çevirmenin üniforması çok güzel, Miliana çevirmenine öyle yakışmış ki! Sanki o ve üniforması birbirleri için biçilmişler. Siyah şeritleri, pırıl pırıl altın düğmeleriyle gök mavisi bir üniforma bu. Çevirmen sarışın, pembe beyaz, kıvrıkcık saçlı; neşeli, hareketli, yakışıklı bir süvari eri. Biraz geveze, o kadar dil biliyor ki! Doğu dilleri okulunda Renan'ın[\[80\]](#) öğrencisiymiş! Spora oldukça düşkün, kaymakamın eşinin düzenlediği akşamlarda olduğu gibi, çöldeki Arap çadırında da kendisini rahat hissediyor, mazurkada kimse eline su dökemez, kuskusu da en iyi o yapar. Kısacası bir Parisli, işte bizimki böyle biri, kadınların onun için deli olmasına şaşmamak gerekir... şıklıkta sadece bir rakibi var: Bu dairenin çavuşu. Çavuş, ince kumaştan uzun ceketi ve sedef düğmeli tozluklarıyla bütün garnizonun umutsuzluk ve kıskançlık içinde kıvranmasına neden oluyor. Daireye bağlı, angaryalardan uzak, elinde beyaz eldivenler, sinekkaydı tıraş olmuş, kolunun altında kocaman defterlerle devamlı sokaklarda boy gösterir. Herkes ona hayrandır ve ondan çekinir. Büyük nüfuzu olan biri.

Belli ki bu çalınan tespih meselesi uzayacak. İyi akşamlar, sonunu bekleyemeyeceğim.

Giderken bekleme salonunu heyecan içinde gördüm. Uzun boylu, soluk tenli, mağrur bir edası olan, siyah maşlah giymiş bir yerlinin başına üşüşmüşler. Adam sekiz gün önce Zaccar'da bir panterle dövüşmüş. Panter ölmüş, ama adamın kolunun yarısını yemiş. Sabah akşam buraya gelip pansuman oluyor. Her geldiğinde adamı avluda yakalayıp macerayı anlattırıyorlar. O da genzinden çıkan güzel bir sesle ağır ağır anlatıyor. Zaman zaman maşlahını aralıyor ve göğsünün üzerinde bağlanmış, kanlı bezlere sarılı sol kolunu gösteriyor.

Daha ben sokağa varır varmaz, şiddetli bir fırtına koptu. Yağmur, gök gürültüsü, şimşekler, samyeli... Hemen gidip bir yere sığınalım. Rastgele bir kapıdan içeri dalıyorum ve Mağrip[81] tarzı bir avlunun kemerleri altına doluşmuş bir Çingene topluluğunun ortasına düşüyorum. Burası, Miliana camisinin avlusu. Müslümanlardan fakir olanları hep buraya sığınır; o yüzden bir adı da Fakirler Avlusu'dur.

Üzerlerine bir sürü böcek konmuş cılız büyük tazılar kötü kötü etrafımda dolanmaya başlıyorlar. Dehliz sütunlarının birine sırtımı dayamış, hiç istifimi bozmuyorum. Kimseyle konuşmadan, yağmur damlalarının avlunun renkli taşlarının üzerine düşmesini seyrediyorum. Çingeneler öbek öbek yerlere uzanmışlar. Yanımda gerdanı ve bacakları açık, el ve ayak bileklerinde iri demir bilezikleri olan, az çok güzel denilebilecek bir kadın, hüznü ve genizden gelen bir sesle üç perdeden tuhaf bir ezgi söylüyor. Söylerken teni hem kızıl bakır renginde bir çocuğu emziriyor hem de taştan bir havanda arpa dövüyor. Sert bir rüzgârın kovaladığı yağmur, bazen kadının bacaklarıyla çocuğun vücudunu sırlıslam ediyor. Çingene kadın buna hiç aldırmış etmiyor ve sağanağın

altında çocuğu emzirerek, arpayı döverek şarkısına devam ediyor.

Fırtına biraz diner gibi oluyor. Havanın güzelleşmesinden faydalanarak bu mucizeler avlusundan kendimi dışarı atıyorum ve akşam yemeği için Seyyid Ömer'in evine doğru yol alıyorum. Artık zamanı geldi... Büyük meydanı geçince, deminki Yahudi'yi gördüm. Dava vekiline yaslanmış, tanıkları arkasında keyifle yürüyorlar... Etraflarında bir sürü Yahudi velet hoplayıp zıplıyor. Sevinçten ağızlar kulaklara varmış. Dava vekili davayı üzerine almış, mahkemede iki bin frank tazminat isteyecekmiş.

Seyyid Ömer'in evinde görkemli bir ziyafet var. Yemek salonu zarif bir Mağrip avlusuna açılıyor, avluda iki üç çeşme şırl şırl akıyor. Bu leziz Türk yemeklerini, Baron Brisse'e tavsiye ederim. Birçok yemeğin arasında, özellikle bademli piliç, vanilyalı kuskus, biraz ağır olmakla birlikte tadına doyum olmayan kaplumbağa yahnisi ve kadı lokması dedikleri ballı bisküviler gözüme çarpıyor... Şarap olarak sadece şampanya var. Seyyid Ömer, İslami kurallara aykırı olmasına rağmen hizmetçiler arkalarını döner dönmez şaraptan biraz yudumluyor. Yemekten sonra, ev sahibinin odasına geçiyoruz, orada bize reçeller, çubuklar ve kahve getiriyorlar... Odanın eşyaları pek sade. Bir divan, birkaç hasır, en uçta büyük yüksek bir yatak. Yatağın üzerinde de sırma işlemeli küçük kırmızı yastıklar. Duvara Hamadi adında bir amiralin keşiflerini gösteren eski bir Türk tablosu asılmış. Sanırım Türkiye'de ressamılar her tablo için bir tek renk kullanıyor. Bu tablo da yemyeşil; deniz, gökyüzü, gemiler, hatta Amiral Hamadi, her şey yeşil, hem de ne yeşil!

Arap âdetlerine göre erkenden kalkıp gitmek gerekiyor. Kahveler içildi, çubuklar tüttürüldü, ev sahibine iyi geceler diliyorum ve onu karılarıyla baş başa bırakıyorum.

Akşamı nerede bitirmeli? Yatmak için henüz erken, sipahilere yatma vaktini bildiren borazanlar bile çalınmadı. Seyyid Ömer'in yaldızlı yastıkları, etrafımda uyumamı engelleyen hayali bir farandola başladı... İşte tiyatronun önüne geldim, girip bir bakalım.

Miliana tiyatrosu eski bir ot ambarı, iyi kötü tiyatro salonuna çevirmişler. Perde arasında gazı doldurulan kocaman lambalar avize yerine geçiyor. Parterdekiler ayakta, orkestra sıraların üzerine yerleştirilmiş. Locaların havasından geçilmiyor, çünkü hasır sandalyeleri var. Salonun etrafında uzun, karanlık, parkesiz bir koridor var. İnsan kendisini sokakta zanneder, hiçbir eksiği yok. Ben geldiğimde oyun çoktan başlamıştı. Oyuncular hiç kötü değildi, bu da beni şaşırttı. Erkek olanlarından söz ediyorum, hepsi coşkulu ve capcanlı, hepsi de amatör, üçüncü piyade alayının askerleri. Bütün alay kendileriyle gurur duyuyor ve her akşam gelip onları alkışlıyor.

Kadınlara gelince... Yazık! Hepsi küçük taşra tiyatrolarında görülen o kadınlardan farksız, iddiacı, abartılı ve sahte. Ama içlerinden ikisi ilgimi çekiyor, tiyatroya yeni başlamış Miliana'lı gencecik iki Yahudi kızı... Aileleri salonda ve kızların oyunundan memnun görünüyorlar. Kızlarının bu işten binlerce douro[82] kazanacaklarına eminler. Oyunculuktan milyonlar kazanmış Yahudi Rachel'in hikâyesi Doğu Yahudileri arasında çabucak yayıldı.

Bu iki küçük kızın sahnedeki halleri kadar komik ve duygulandırıcı bir şey yok... sahnenin bir köşesinde, pudralarını sürmüş, makyajlarını yapmış, açık saçık kıyafetler giymiş bir halde çekine çekine kaskatı duruyorlar. Üşüyorlar, utanıyorlar. Zaman zaman anlamını bilmedikleri bir cümle geveliyorlar ve konuşurken, iri Yahudi gözleriyle şaşkın şaşkın seyircilere bakıyorlar.

Tiyatrodan çıkıyorum. Çevremi saran karanlığın içinde, meydanın bir köşesinden çığlıklar duyuyorum. Sanırım birkaç Maltalı bıçaklarla hesaplaşıyorlar.

Surlar boyunca yavaş yavaş ilerleyerek otele dönüyorum. Portakal ve mazi[83] ağaçlarının baş döndüren kokuları ovadan yükseliyor. Hava güzel, gökyüzünde neredeyse hiç bulut yok... Ötede, yolun sonunda, eski bir tapınaktan kalma köhne bir duvar hayaleti yükseliyor. Bu duvar kutsal sayılıyor. Her gün Arap kadınları oraya gelip peştamal ve futa[84] parçalarını, gümüşî sırmalara sarılmış uzun kızıl saç örgülerini, maşlahlarının eteklerini adak niyetine asarlar. Bütün bunlar ince bir ay ışığı altında, gecenin ılık melteminde dalgalanır durur.

ÇEKİRGELER

Bir Cezayir anısı daha anlatalım, sonra değirmene geri döneriz.

Sahel çiftliğine geldiğim günün gecesi, uyuyamadım. Yeni bir yere gelmek, yolculuğun verdiği huzursuzluk, çakalların ulumaları ve sonra sinir bozan, boğucu bir sıcak, sanki cibinliğin deliklerinden içeri biraz olsun hava giremiyormuş gibi tam bir boğulma. Şafak sökerken penceremi açtığımda yavaş yavaş hareket eden, kenarları siyah, pembe ağır bir sis savaş meydanını kaplayan bir barut bulutu gibi havada dalgalanıyor, bir yaprak bile kımıldamıyordu. Gözlerimin önündeki bu bahçelerde, güneşin altında belli aralıklarla dikilmiş tatlı şarap üretiminde kullanılan asmalarda, gölgelik bir yere konmuş Avrupa cinsi meyvelerde, küçük portakal ağaçlarında, sıra sıra dizilmiş minnacık mandalina ağaçlarında, hep aynı sıkıntı verici görünüm, yapraklarında fırtına öncesi hareketsizlik vardı. En ufak esintide bile hafif ve incecik saçları birbirine dolanan muz ağaçları, o açık yeşil uzun kamışlar bile düzenli sıralanmış sorguç gibi sessiz ve dimdik duruyorlardı.

Bir an durup bu harika çiftliğe baktım. Dünyanın bütün ağaçları bir araya toplanmış, her biri mevsiminde kendi gurbetçi çiçeğini açmış, meyvesini vermişti. Buğday tarlaları ve sık mantar meşeleri arasında, böyle boğucu bir sıcakta insanın içini ferahlatan bir akarsu güneşte pırıl pırıl parlıyordu. Bütün bu şeylerin güzellik ve düzenine, Mağrip tarzı kemerlerle süslü bu güzel çiftliğe, şafak ışığında bembeyaz görünen taraçalarına, etrafındaki ahır ve ambarlara

hayranlıkla bakarken, yirmi sene önce bu insanların Sahel vadisine yerleştiklerinde, kötü bir yol bakıcısı kulübesinden, cüce palmiyeler ve yabansakızı ağaçlarıyla dolu işlenmemiş bir topraktan başka bir şey bulamamış olduklarını düşünüyordum. Her şeyi yeni baştan yaratmış, yeni baştan inşa etmişler ve sürekli Arapların isyanlarıyla karşılaşmışlar, sapanı bırakıp silaha sarılmaları gerekmişti. Ayrıca hastalıklar, göz ağrıları, hummalar, eksik ürünler, deneyimsizliğin getirdiği sorunlar, dar görüşlü, devamlı fikir değiştiren bir yönetimle mücadeleler de cabası. Nasıl da emek vermişler, ne kadar yorulmuşlardı! Devamlı her şeye göz kulak olmaları gerekmişti!

Şimdi bile, kötü zamanların sona ermesine ve pahalıya patlasa da bir servet edinmelerine rağmen, karı koca, her ikisi de çiftlikte herkesten önce ayağa kalkmışlardı. Sabahın bu saatinde zemin kattaki büyük mutfakta dolaşarak işçilerin kahvaltısına nezaret ettiklerini duyuyordum. Çok geçmeden çan çaldı ve bir süre sonra işçiler yola döküldüler. Burgonyalı bağcılar, başlarında birer kırmızı fesle kıyafetleri yırtık pırtık Kabil çiftçileri, Mahonlu baldırıçıplak yol işçileri, Maltalılar, Lucquos'lüler, kısacası idare etmesi zor, birbirine uyumsuz bir topluluk. Çiftliğin sahibi her birine kapının önünde, sert bir sesle o gün yapacakları işleri söylüyordu. Bitince adamcağız başını kaldırdı, endişeli bir tavırla gökyüzüne baktı. Sonra beni pencerenin yanında görünce, "Ekim için havalar kötü," dedi. "Samyeli geliyor."

Gerçekten de güneş yükseldikçe sanki bir fırının kapısı açılıp kapanmış gibi güneyden yakıcı, boğucu esintiler gelmeye başladı. Nereye oturacağımızı, ne yapacağımızı şaşırdık. Bütün sabah böyle geçti. Dehlizdeki hasırların

üstünde kahvelerimizi içtik, ne konuşmaya ne de yerimizden kımıldamaya cesaretimiz vardı. Köpekler serinlemek için döşeme taşlarına uzanmış, bitkin bitkin yatıyorlardı. Öğle yemeğini yiyince biraz kendimize geldik. Sazanlar, alabalıkları, yaban domuzu, kirpi, Staouëli yağı, Crescia şarabı, hintarmutları, muzlar, kısacası etrafımızdaki karmaşık doğaya benzeyen, yörelerinden uzakta bir sürü yemek. Tam sofradan kalkmak üzereydik ki, fırın gibi yanan bahçeden içeri sıcak girmesin diye kapalı duran kapının önünde cıgıllıklar duyuldu:

“Çekirgeler! Çekirgeler!”

Ev sahibi felaket haberi almış gibi sapsarı kesildi ve hemen kendimizi dışarı attık. On dakika kadar, az önce pek sakin olan binada koşuşturmalar, uyanmanın telaşı içinde karışıp kaybolan sesler duyuldu. Hizmetkârlar, öğle uykusuna yattıkları dehlizlerin gölgesinden bakır kazanlar, leğenler, tencereler gibi ellerine geçen bütün madeni kap kacaklara sopalarla, dirgenlerle, döğenlerle vura vura dışarı fırladılar. Çobanlar borularını çalıyorlardı.

Bazılarının elinde de üfleyince ses çıkaran av boruları vardı. Korkunç, ahenksiz bir yaygaraydı bu. Civardaki bir çadırdan koşup gelen Arap kadınlarının tiz perdeden çektikleri “Lu! Lu!”lar hepsini bastırıyordu. Söylendiğine göre, çekirgeleri kaçırmak, onların yere konmalarını önlemek için büyük bir gürültü çıkarmak, havanın seslerle titremesi yeterliymiş.

İyi ama neredeydi bu korkunç hayvanlar? Sıcaktan dalgalanan gökyüzünde, ufuktan gelen bir buluttan başka bir şey görmüyordum. Bakır renginde, yoğun, dolu bulutu gibi ormana dalan bir kasırganın gürültüsüyle gelen bir buluttu.

Bunlar, çekirgelerdi. Kuru ve ardına kadar açılmış kanatlarıyla birbirlerine destek olarak kitle halinde uçuyorlardı. Bağışmalarımıza ve bütün çabalarımıza rağmen, bulut, ovada kocaman bir gölge bırakarak ilerlemeye devam ediyordu. Çok geçmeden başımızın üzerine kadar geldi. Bir an kenarlarında bir saçaklanma, yırtılma görüldü. Bir dolunun ilk taneleri gibi, bazı çekirgeler buluttan ayrılarak kıpkırmızı, gözle görülür bir halde ortaya çıktılar. Sonra bütün bulut patladı ve böcek yağmuru gürültüyle, şiddetle yere düştü. Göz alabildiğine tarlalar çekirgelerle, parmak kadar kocaman çekirgelerle dolmuştu.

O zaman katliam başladı. İğrenç bir ezilme, çiğnenen saman sesleri. Küreklerle, kazmalarla, sabanlarla bu kımıldayıp duran toprağı karıştırıyorduk. Ne kadar öldürsek, daha fazlası geliyordu. Uzun bacakları birbirine dolanmış halde kat kat kaynaşıyorlardı. Üsttekiler umutsuzca zıplayıp, bu tuhaf tarla sürme işi için koşulup getirilen atların burunlarına sıçırıyorlar, çiftliğin ve çadırın tarlalara salınmış köpekleri üstlerine atılıp öfkeyle onları parçalıyorlardı. Bu sırada, başlarında borazancılarla, iki turco[85] bölüğü zavallı çiftçilerin imdadına yetişti ve kırımın seyri değışti.

Askerler çekirgeleri ezmek yerine, yere uzun çizgiler halinde barutlar serpiştirerek ateşe veriyorlardı.

Öldürmekten usandığım ve iğrenç kokudan midem bulandığı için geri döndüm. Çiftliğin içinde, dışarıdaki kadar çekirge vardı. Kapılardan, pencerelerden, bacalardan içeri sızmışlardı. Tahta kaplamaların kenarında, daha şimdiden kemirilmiş perdelerde sürünüyor, düşüyor, uçuşuyor, çirkinliklerini daha da arttıran kocaman gölgeleriyle beyaz

duvarlara tırmanıyorlardı. Hâlâ o katlanılmaz koku vardı. Akşam yemeğinde sudan vazgeçmek gerekti. Sarnıçlar, hazneler, kuyular, havuzlar hepsi berbat olmuştu. Akşam odama çekildiğimde, eşyaların altında hâlâ çekirge sesleri duyuyordum, oysa orada bir hayli çekirge öldürmüşlerdi. Kanat sesleri sıcaktan çatlayan bezelye kabuklarının çıtırtısını andırıyordu. O gece gözüme uyku girmedi. Zaten çiftliğin çevresinde herkes uyanıktı. Alevler toprağı yalayarak ovanın bir ucundan öbür ucuna gidip geliyordu. Turco'lar sürekli çekirge öldürüyordu.

Ertesi gün, penceremi açtığımda çekirgeler çoktan gitmişti. Ama arkalarında nasıl bir harabe bırakmışlardı görmeliydiniz! Bir tek çiçek, bir tutam ot bile kalmamıştı, her yer simsiyahtı, kemirilmiş, kavrulmuştu. Muz, kayısı, şeftali, mandalina ağaçları ancak soyulmuş dallarının görünüşünden tanınıyorlardı. Ağaca hayat veren yapraklar güzelliğinden, canlılığından yoksun kalmışlardı. Su haznelerini, sarnıçları temizliyorduk. Çiftçiler her yerde toprağı kazıp çekirgelerin bıraktıkları yumurtaları kırıyorlar, her toprak yığını ters düz edilip özenle eziliyordu. Bereketli toprağın böyle yok oluşuyla ortaya çıkan özsu dolu binlerce kökü görmek insanın içini üzüntüyle dolduruyordu.

SAYGIDEĞER PEDER GAUCHER'NİN İKSİRİ

“İçin bunu komşum, sonra bana nasıl bulduğunuzu söyleyin.”

Graveson papazı, inci sayan bir kuyumcunun titizliğiyle, iki parmak kadar yeşil, yaldızlı, sıcak, ıslıl ıslıl, leziz bir içkiyi yudum yudum bardağıma döktü... İçtim, içince de sanki güneşi içmişim gibi içimin sıcacık olduğunu hissettim.

Adamcağız zafer kazanmış gibi bir tavırla, “Bu Peder Gaucher'nin iksiridir, Provence'ımızın neşe ve sağlık kaynağıdır,” dedi. “Değirmeninizden iki fersah uzakta, Prémontr  ler manastırında[\[86\]](#) yaparlar... D  nyanın b  t  n lik  rlerine bedel, değil mi? Bu iksirin ne hoş bir hik  yesi var bir bilseniz! Dinleyin...”

Papaz, İsa'nın   armıhı sırtında o malum tepeyi tırmanışını tasvir eden bir sıra k       tablolarla ve kilisede giydiği g  mleği gibi kolalı, a  ık renk o g  zelim perdeleriyle o sakin ve tertemiz salonda, Erasmus[\[87\]](#) ve d'Assoucy[\[88\]](#)   yk  lerini andıran ş  pheci ve abartısız bir   yk  y  , hi  bir k  t  l  k d  ş  nmeden, masum masum anlatmaya başladı:

Bundan yirmi yıl   nce, Pr  montr  ler daha doğrusu bizim Provence'lıların dediği gibi, ak keşişler b  y  k bir sefalet i  ine d  şm  şlerdi. Eğer o zamanlar manastırlarını g  rseydiniz, acırdınız.

Manastırın b  y  k duvarı, Pac  me kulesi par  a par  a d  k  l  yordu. Avluyu otlar b  r  m  şt  , etrafındaki k      

sütunlar çatlamış, azizlerin taştan heykelleri kovuklarının içinde kırık döküktü. Kırılmamış bir cam, yerinden çıkmamış bir kapı bile yoktu. Avlularda, dua edilen yerlerde, Ren rüzgârı Camargue'daymış gibi, mumları söndürerek, camların kurşun çerçevelerini kırarak, kutsal su kaplarının içindeki suyu havaya savurarak esiyordu. Ama daha da acınacak olan, boş bir güvercinlik gibi sessiz duran çan kulesiydi. Çan alacak paraları olmayan keşişler, cemaati sabah duasına bademağacından çalparalar[89] çalarak davet ediyorlardı!

Zavallı ak keşişler! Şaraplı ekmek yortusu gününde yapılan dini geçitte, onları hâlâ yamalı cüppeleri içinde, solgun, cılız, kavun karpuzla beslenmekten bir deri bir kemik kalmış bir halde geçerken görürdüm. Arkalarında başrahip, başı eğik, yaldızları dökülmüş asasıyla güvelerin yediği beyaz yünden başlığını göstermekten utanarak geçerdi. Tarikata bağlı kadınlar, sıralarda onların hallerine acıdıklarından ağlar, sancak taşıyan şişman adamlar birbirlerine zavallı keşişleri göstererek alçak sesle dalga geçerlerdi.

“Sürüyle giden sığırcık kuşu sıska olur!”

Aslında bu bahtsız keşişler de dünyayı dolaşıp karınlarını doyurabilecekleri bir yer aramanın daha iyi olup olmayacağını kendilerine sormaya başlamışlardı.

Bu önemli konuyu manastır kurulunda tartıştıkları bir gün, başrahibe, Peder Gaucher'nin kurulda söz almak istediği bildirildi... Şunu da belirtmek gerekir ki, Peder Gaucher manastırın sığırtmacıydı. Yani bütün gününü, kaldırım taşlarının yarıkları arasında ot arayan iki cılız ineği önüne katıp avluda kemerden kemere dolaşarak geçirirdi. On iki yaşına kadar Baux'da Bégon Teyze denilen yarı deli ihtiyar

bir kadının yanında kalmış, sonra keşişlerin arasına katılmıştı. Zavallı sığırtmaç hayvan gütmek ve *Pater noster*'i[90] ezbere okumaktan başka bir şey öğrenememişti. Kalın kafalı, öğrenme yeteneği sınırlı biri olduğu için bu duayı ancak Provence dilinde okuyabiliyordu. Biraz kaçık olmasına rağmen ateşli bir Hristiyan'dı. Biraz iman biraz da kol gücüyle Tanrı yolundan ayrılmaz, keçi kılından çile gömleği kendisini hiç rahatsız etmezdi!

Onun böyle her zamanki saflığı ve alıklığıyla kurul salonuna girip bir ayağı geride selam verdiğini görünce, başrahip, kurul üyeleri, kesedar, hepsi birden gülmeye başladılar. Keçi sakallı, kır saçlı, gözleri deli gibi bakan bu surat nereye giderse gitsin insanları hep böyle kahkahalarla güldürürdü. Bu nedenle Peder Gaucher bu duruma aldırış etmedi, zeytin çekirdeğinden tespihini çekerek saf saf, “Saygıdeğer kurul üyeleri,” dedi. “Boş fıçının sesi daha iyi çıkar diyenlerin hakları var. Ben de yeteri kadar kurcalanmış olan kafamı kurcalaya kurcalaya, bizi bu dertten kurtaracak bir yol buldum sanırım.

Bakın nasıl buldum? Küçükken bana bakmış olan kadıncağızı, Bégon Teyzeyi bilirsiniz. -Tanrı yardımcısı olsun o kocakarının! Sarhoş olunca ne edepsizce şarkılar söylerdi!- Saygıdeğer rahipler, şunu söyleyeyim, Bégon Teyze sağlığında, dağdaki çeşit çeşit otları bir Korsika'nın yaşlı karatavuklarından daha iyi bilirdi. Hatta ölmeden önce beş altı otu karıştırıp eşsiz bir iksir yapmıştı. Şimdi hep beraber Alp Dağları'na gidip bu otları toplayacağız. Aradan uzun yıllar geçti, ama sanırım Aziz Augustin'in yardımı ve saygıdeğer başrahibin izniyle, iyi araştırırsam bu harika iksirin nasıl yapıldığını bulabilirim. O zaman şişelere

doldurur, satarız. Fiyatını yüksek tutarsak manastırımız yavaş yavaş zengin bile olur, tıpkı Trappe ve Grande Chartreuse'deki[91] rahip kardeşlerimiz gibi...”

Bitirmeye zaman bulamadı. Başrahip ayağa fırlayıp onun boynuna atladı. Kurul üyeleri ellerine sarıldılar. Diğerlerinden daha fazla heyecanlanan kesedar saygıyla kenarları saçaklı omuzluğundan öpüyordu... Sonra her biri karar vermek için yerine geçti ve hemen o anda Peder Gaucher'nin kendisini tamamen iksirin yapımına verebilmesi için ineklerin Rahip Thrasybule'e devredilmesine karar verildi.

O iyi rahip, Bégon Teyze'nin iksirinin formülünü tekrar nasıl bulabildi? Ne emekler, ne uykusuz geceler karşılığında! Öyküde bundan söz edilmiyor. Yalnızca kesin olan bir şey var ki, altı ayın sonunda ak keşişlerin iksiri çok büyük bir rağbet görmüştü. Bütün Comtat'da, bütün Arles'da, bir çiftlik, bir tek ambar yoktu ki kilerinde şarap şişeleri ve salamuraadaki zeytin küpleri arasında, Provence armasıyla mühürlü ve gümüşü etiketi üzerinde bir keşişin keyifle gülen yüzü görülen topraktan küçücük bir testi bulunmasın. İksirin kazandığı rağbet sayesinde Prémontrés manastırı çabucak zengin oldu. Pacôme kulesi yeniden yapıldı. Başrahip kendine yeni bir başlık aldı, kiliseye güzel işlenmiş mozaik camlar takıldı ve çın çın öterek her yerde yankılanan büyüklü küçüklü bir sürü çan, güzel bir Paskalya sabahı çan kulesine takıldı.

Peder Gaucher'ye gelince, kaba saba hareketleriyle bütün kurulu neşelendiren bu manastır hizmetlisinden söz edilmez oldu. Artık ona saygıdeğer Peder Gaucher diyorlardı. Otuz keşiş, kendisine kokulu otlar bulmak için dağı karış karış dolaşırlarken, bu zeki, bilge insan manastırın türlü türlü ufak

işlerinden tamamen uzakta, her gününü damıtımevinde geçiriyordu. Başrahip dahil kimsenin giremediği bu damıtımevi bahçenin bir ucunda terk edilmiş eski bir kiliseydi. İyi niyetli saf keşişler burasını gizemli ve ürkütücü bir yer bellemişlerdi. Eğer cesur ve meraklı bir keşiş, sırf macera olsun diye sarmaşıklara tırmanarak büyük kapının üzerindeki vitraylı pencereye ulaşıyorsa, büyücü sakalıyla elinde sıvı ölçeği, eğilip ocaklara bakan Peder Gaucher'yi, etrafı pembe taştan yapılmış boynuz biçiminde kaplar, devasa imbikler, kristal sarmallar, camların kızıl ışığında büyülüymüş gibi alev alev yanan tuhaf bir dolu eşyayla sarılı bir halde görür görmez, ödü kopar, dengesini kaybedip aşağıya yuvarlanırdı...

Gün batarken, son Angélus[92] çalınca, bu gizemli yerin kapısı usulca açılır ve saygıdeğer rahip akşam ayini için kiliseye giderdi. Manastırı baştanbaşa geçerken onu nasıl karşıarlardı görmeliydiniz! Rahipler onun geçtiği yerlerde sıraya dizilirler, “Susun! Sır onun elinde!” derlerdi.

Kesedar onun peşine takılır ve çekine çekine kendisiyle konuşurdu... Bütün bu yaltaklanmalar arasında, rahip, geniş kenarlı şapkasını bir hâle gibi geriye atmış, alnını sile sile, etrafına portakal ağaçları dikilmiş büyük avlulara, yepyeni fırıldakların döndüğü mavi damlara ve bembeyaz parlayan dehlizlere, çiçek açmış zarif sütuncukların arasında duran yeni giysilerini giymiş, sakın bir yüzle ikişer ikişer dolaşan keşişlere dostça bakarak geçerdi.

Kendi kendine, “Bütün bunları bana borçlular!” diyordu. Bu düşünce aklına ne zaman gelse, koltukları kabarırdı.

Zavallı adam bunun cezasını ağır çekti. Bakın nasıl oldu...

Bir akşam, ayin sırasında, olağanüstü bir heyecanla kiliseye daldı. Kıpırmızı kesilmiş, nefes nefese kalmış, kukuletası ters dönmüştü. Öyle şaşkındı ki kutsal su alırken kolunu dirseğine kadar suya sokmuştu. Önce heyecanının nedeninin geç kalması olduğunu düşündüler, ama ana mihrap yerine orgu ve tribünleri selamladığını, kiliseyi hışımla geçtiğini, rahlesini bulmak için tam beş dakika dolanıp durduğunu ve oturduktan sonra keyifle gülümseyerek sağa sola reverans yaptığını görünce, herkes şaşkınlıkla mırıldanmaya başladı. Rahleden rahleye birbirlerine fısıltıyla, “Peder Gaucher’nin nesi var? Ne oldu bizim Peder Gaucher’ye?” diye soruyorlardı.

Başrahip sabırsızlanarak, insanları susturmak için iki kez asasını taşlara vurdu... İleride, koro yerinde ilahiler düzgün okunuyor, ama verilen karşılıklarda aksamalar oluyordu...

Birdenbire, *Ave verum*’un tam ortasında, bizim Peder Gaucher rahlesinde arkaya devrilmiş ve çın çın öten bir sesle bir şarkı söylemeye başlamıştı:

Paris’te bir ak keşiş

Patatin, patatan, tarabin, taraban![\[93\]](#)

Herkes büyük bir şaşkınlıkla ayağa fırladı.

“Götürün onu! İçine şeytan girmiş!” diye bağıldılar.

Kurul üyeleri istavroz çıkardılar. Başrahibin asası defalarca indi kalktı. Ama Peder Gaucher hiçbir şey görmüyor, duymuyordu. İki güçlü kuvvetli keşiş, onu koro yerinin küçük kapısından sürükleyerek götürürlerken bu sırada bizimki,

ruhuna şeytan girmiş gibi çırpınarak patatinlerine tarabanlarına devam ediyordu.

Ertesi gün şafak vakti, zavallı adam, başrahibin dua odasında diz çökmüş bir halde gözlerinden sel gibi yaşlar akarak, pişmanlıktan kıvrınarak af diliyor, göğsünü yumruklayarak, “İksir, efendim, iksir beni bu hale düşürdü,” diyordu. Onu böyle üzgün, pişman görünce iyi kalpli başrahip duygulandı.

“Aman neyse Peder Gaucher, sakın olun, bu da bir şey mi gelir geçer... Zaten bu rezalet sandığınız kadar büyük olmadı... Sadece şarkınız biraz... Öhö! Öhö! Neyse umarım çıraklar duymamışlardır. Şimdi bana bu iş nasıl oldu, onu anlatın... İksirin tadına bakınca oldu, değil mi? Sanırım biraz fazla kaçırmış olmalısınız. Evet, anladığım kadarıyla durum bu. Tıpkı barutu icat eden Rahip Schwartz gibi. Kendi icadınızın kurbanı oldunuz... Söyleyin bana dostum, iksiri denemeniz şart mıydı?”

“Ne yazık ki öyle, efendim. Alkolün etki gücünü ve derecesini ölçeğe koyunca anlıyorum, ama tadını, kıvamında olup olmadığını anlamak için ancak dilime güvenirim...”

“Ya! Pekâlâ... Ama size bir şey soracağım... Zorunlu olarak iksirin tadına baktığınızda, hoşunuza gidiyor mu? Bundan zevk alıyor musunuz?”

Zavallı peder kıpkırmızı kesilerek, “Ne yazık ki evet efendim,” dedi. “Özellikle iki akşamdır öyle bir tadı, öyle bir kokusu var ki! Eminim bana bu kötü oyunu şeytan oynadı... Bundan böyle ben de artık sadece ölçekle işimi göreceğim.

Varsın likör eskisi gibi nefis olmasın, eskisi gibi boncuk boncuk olmasın...”

Başrahip heyecanla onun sözünü kesti.

“Aman dikkat! Müşterileri kaçırma sakın. Artık dersinizi aldığınıza göre bundan böyle dikkatli olun... Bakalım size kaç damla gerekiyor? On beş yirmi damla, değil mi? Diyelim ki yirmi damla... Eh, artık şeytan sizi yirmi damlada baştan çıkaramaz... Ayrıca, herhangi bir kaza çıkmasın diye, sizi kiliseye gelmekten men ediyorum. Akşam duasını damıtımevinde yaparsınız... Şimdi içinizi ferah tutun saygıdeğer peder. Özellikle damlaları iyi sayın.”

Ama zavallı peder, damlaları istediği kadar saysın boşunaydı... Şeytan yakasına yapışmıştı ve bir türlü bırakmıyordu.

Damıtımevinde ne tuhaf ayinler oldu, orasını siz tahmin edin!

Gündüzleri her şey iyi gidiyordu. Peder sakindi, ocaklarını, imbiklerini hazırlıyor, otlarını özenle ayıklıyordu. İnce, türlü renklerde, tutam tutam, kokudan ve güneşten kavrulmuş otlar, Provence’ın bütün otları... Ama akşam, bunlar haşlandığında ve iksir kızıl bakırdan kocaman kazanlar içinde soğumaya bırakıldığında, zavallı adamın çilesi başlıyordu.

“On yedi... on sekiz... on dokuz... yirmi!”

Damlalar incecik borudan yaldızlı gümüşten bir kadehe dökülüyor, bu yirmi damlayı peder bir yudumda, neredeyse hiç zevk almadan dikiveriyordu. Dikiyordu, ama gözü de yirmi birinci damlada kalıyordu. Ah, şu yirmi birinci damla!

O zaman, şeytana uymamak için laboratuvarın bir köşesine diz çöküyor ve dua üstüne dua okuyordu. Ama hâlâ sıcak olan likörden mis gibi aroma kokulu bir duman yükselip etrafında dolanmaya başlıyor, pederi ister istemez kazanlara doğru çekiyordu... Likörün yaldızlı güzel bir yeşil rengi vardı. Peder, burun delikleri açılmış, kazana eğilerek borusuyla yavaş yavaş karıştırıyor ve zümrüt dalgalarının sürüklediği o küçük kıvılcımlı pullarda Bégon Teyze'nin kendisine bakarak gülen ve kıvılcımlar saçan gözlerini görür gibi oluyordu.

“Haydi! Bir damla daha!”

Bir damla, bir damla daha derken talihsiz adamın kadehi ağzına kadar dolunca, daha fazla dayanamayıp kendini büyük koltuğa atıyor ve gözleri süzölmüş, mest olmuş, günahını yudum yudum işlerken, vicdan azabı içinde, “Ah! Cehennemliğim ben! Cehennemliğim!” diyordu.

İşin asıl kötü tarafı, bu şeytanî likörün, sanki büyü yapılmış gibi, Bégon Teyze'nin bütün o edepsiz şarkılarını hatırlatmasıydı:

Üç mahalle karısı, ziyafet vermekten bahseder... ya da André Usta'nın çoban kızı, tek başına ormana gider. Sonunda da ak keşişlerin meşhur şarkısı: Patatin patatan.

Ertesi gün, hücre komşuları kendisine manalı manalı, “Eee Peder Gaucher, dün gece yatarken gene neşeniz yerindeydi,” deyince nasıl büyük bir utanç duyduğunu varın siz tahmin edin.

O zaman gözyaşları, umutsuzluklar, perhiz, kırbaç, çile gömleği yeniden başlıyordu. Ne var ki bunların hiçbirinin

iksir şeytanına karşı faydası dokunmuyor ve her akşam aynı saatte şeytan, ruhunu yeniden ele geçiriyordu.

Bu sırada, Tanrı'ya şükür, manastıra Nimes'den, Aix'ten, Avignon'dan, Marsilya'dan yağmur gibi sipariş yağıyor, gün geçtikçe manastır bir fabrika haline geliyordu. Keşişlerin kimi ambalaj yapıyor, kimi etiketleri yapıştırıyor, kimi hesap işlerini yapıyor, kimisi de arabalara taşıyordu. Bütün bu işler yüzünden ibadetler aksamıyor değildi, ama adamcağızların bundan bir kayıpları yoktu ne yalan söyleyelim.

Güzel bir pazar sabahı, kesedar kurulda yıllık bilançoğu okur ve kurul üyeleri kendisini parlayan gözlerle, gülümseyerek dinlerken, Peder Gaucher toplantı salonunun ortasına atılarak, “Bitti artık... Daha fazla yapamayacağım... Bana ineklerimi geri verin!” diye bağırdı.

Başrahip, “Ne oldu Peder Gaucher?” diye sordu. Aslında ne olduğunu az çok tahmin eder gibiydi.

“Ne mi oldu, efendim? Artık cehennemde yanıp kazanlarda kaynayacağım kesin... Bir sefil gibi devamlı içiyor, içiyorum...”

“Ama ben size damlalarınızı saymanızı söylemiştim.”

“Ah! Elbette ya, damlalarımı sayacaktım! Şimdi artık kadehlerle sayıyorum... Evet, saygıdeğer peder, artık bu hale düştüm. Her akşam üç şişe... Siz de takdir edersiniz ki bu böyle devam edemez... Eğer bu işi yapmaya devam edersem, cehennemde cayır cayır yanayım!”

Kuruldakilerin keyfi kaçmıştı. Kesedar büyük defterini kaldırarak, “Bedbaht, hepimizi mahvedeceksin!” diye bağırdı.

“Ne yani, cehennemde mi yanayım?”

O zaman başrahip ayağa kalktı. Rahiplik yüzüğünün parladığı beyaz elini uzatarak, “Saygıdeğer peder, her şeyin bir çaresi var...” dedi. “Şeytan sizi akşamları baştan çıkarıyor, değil mi?”

“Evet, sayın başrahip, istisnasız her akşam... artık hava kararıp gece oldu mu, sözüm meclisten dışarı, semerini gören Capitou’nun eşeği[94] gibi, vücudumu terler basıyor.”

“Pekâlâ, içinizi rahat tutun... Artık her akşam, ayinde sizin için Aziz Augustin duasını okuyacağız, bu sayede Tanrı sizi hoş görür... Artık ne olursa olsun, güvendesiniz... Günah işleseniz bile Tanrı sizi bağışlar.”

“İyi, o zaman teşekkür ederim, sayın başrahip!”

Peder Gaucher daha fazlasını sormadan, kuşlar gibi hafiflemiş, imbiklerinin başına döndü.

Gerçekten de, o andan itibaren, her akşam, bütün dualar okunduktan sonra, ayini yöneten rahip, “Ruhunu topluluğumuzun çıkarları uğruna feda eden zavallı Peder Gaucher’miz için dua edelim... *Oremus Domine...*” diyordu.

Bütün bu beyaz kukuletalar, kilisenin loş ışığında yerlere kadar eğilirken, okudukları dua kar üstündeki meltem gibi dalgalanarak dolaşırken, orada manastırın öbür ucunda, damıtımevinin alev alev yanan camı arkasında, Peder Gaucher’nin avaz avaz şarkı söylediği duyuluyordu:

Paris’te bir ak keşiş,

Patatin, patatan, taraban, tarabin

Paris’te bir ak keşiş,

Küçük rahibeleri dans ettirir,

Lay lay lom bir bahçede

Küçük rahibeleri...

şarkının burasında zavallı rahip dehşetle durup, “Aman Tanrım! Ya bizim rahipler beni duyarlarsa!” diyordu.

CAMARGUE'DA

I -Yola Çıkış

Şatoda büyük bir kargaşa vardı. Postacı, korucudan yarı Fransızca, yarı Provence dilinde yazılmış bir mektup getirdi. Şimdiye kadar sürü sürü balıkçıl ve deniz çulluğu geçmiş, bahar kuşları da eksik olmuyormuş.

Sevimli komşularım beni, “Siz de gelin!” diye davet etmişlerdi. O sabah, saat beşte, büyük brikleri[95] tüfekler, köpekler ve erzaklarla yüklü, beni almak için yamacın aşağısına geldiler. Arles yolunda ilerliyoruz. Yol boyu biraz çıplak, ıssız; bu aralık ayı sabahında zeytinliklerin solgun yeşilliği zar zor seçilebiliyor ve pırnalların[96] çiğ yeşili de fazla kış görüntüsüyle yapaylık veriyor... Ahırlarda hareketlilik var. Gün doğmadan uyanan çiftliklerin pencerelerinden ışık sızıyor. Montmajour manastırının taştan silüetinde, hâlâ uyku sersemi olan kartallar harabelerin içinde kanat çırpıyor. Ama yine de daha şimdiden hendekler boyunca eşekleriyle birlikte tırıs giden ihtiyar köylü kadınlarına rastlıyoruz. Ville-des-Baux’dan geliyorlar. Topu topu bir saat Saint-Trophyme’in basamaklarına oturup da, dağda toplayıp küçük paketlere koydukları şifalı otları satmak için tam altı fersah yol kat etmişler!

İşte Arles surları göründü. Tıpkı, mızraklı askerlerin kendi boylarından daha kısa kale duvarları üzerinde gezinmelerini gösteren eski basma resimlerdeki gibi alçak ve mazgallı surlar bunlar. Bu harika küçük şehri dörtnala geçiyoruz. Dar sokakların ortasına kadar kafesli cumbalar[97] gibi çıkmış heykelli, oymalı yuvarlak balkonlarıyla, Burunsuz Guillaume ve Endülüs Arapları dönemini hatırlatan Mağrip tarzı, ojiv

biçimli alçak kapıları ve eski siyah evleriyle, Fransa'nın en görülmeye değer yerlerinden biri olan bu olağanüstü güzel kasabadan dörtmala geçiyoruz. O saatte henüz sokaklarda kimse yok. Sadece Ren kenarındaki iskelede hareket var. Camargue'a giden buharlı vapur, basamakların aşağısında istim tutmuş, birazdan hareket edecek. Kırmızı şayak ceketler giymiş çiftçiler ve çiftliklerde çalışmaya giden La Roquette mahallesinden kızlar, aralarında konuşup gülüşerek bizimle güverteye çıkıyorlar. Sabahın sert rüzgârına karşı uzun kahverengi mantolarına bürünmüşler, Arles tarzı yüksek başlıkları, başlarını daha zarif ve küçük gösteriyor. Hoş bir küstahlık taşıyan bu başlar, gülmek ya da alay etmek için her an dikilmeye hazır... Çan çalıyor, hareket ediyoruz. Ren Nehri'nin, pervanenin ve karayelin, üçünün birden verdiği hızla her iki sahil akıp gidiyor. Bir yanda çorak ve taşlı bir ova Crau; öbür yanda daha yeşil, kısa otları ve sazlı bataklıklarıyla denize kadar uzanan Camargue.

Ara sıra gemi ortaçağda Arles krallığı zamanında söylenen, ihtiyar gemicilerin bugün bile hafızalarında olan bir deyişle, bir sağa bir sola, bir imparatorluğa bir krallığa yanaşarak dubalı bir rıhtımın yanında duruyor. Her iskelenin civarında beyaz bir çiftlik binası, öbek öbek ağaçlar var. İşçiler aletleriyle, kadınlar kollarında sepetleriyle, verilen iskeleden dosdoğru rıhtıma iniyorlar. Bir imparatorluğa bir krallığa uğraya uğraya gemi yavaş yavaş boşalıyor, bizim ineceğimiz Mas-de-Giraud iskelesine varıldığında, gemide hemen hemen kimse kalmıyor.

Mas-de-Giraud, Barbentane asilzadelerinin eski bir çiftliğidir. Gelip, bizi alacak olan korucuyu beklemek üzere çiftliğe giriyoruz. Tavanı yüksek mutfakta çiftliğin bütün

erkekleri, yani çiftçiler, bağcılar, çobanlar ve yanaşmaları[98] sofraya oturmuş, ciddi bir tavırla, sessizce, yavaşça yemek yiyorlar. Kendilerine hizmet eden kadınlar ise, sofraya daha sonra oturacaklar. Çok geçmeden korucu görünüyor. Fenimore[99] eserlerinde görülebilecek bir tip. Bu adam, karada ve suda tuzakla avlanan balık ve diğer hayvanların avlanması sırasında bekçilik yapar. Yörenin insanları ona *lou Roudeïrouú* (gezgin) adını takmış. Çünkü ona her zaman, şafağın ya da gün batımının sisleri içinde, ya sazların arasında pusuya yatmış ya da göllerde ve sulama kanallarında küçük teknesinde hiç kımıldamadan suya saldığı balık avlama sepetlerini gözlerken rastlıyorlar. Belki de onu böyle sessiz, böyle içine kapanık yapan, işi gereğı devamlı gözcülük yapması. Ama yine de, tüfekler ve sepetlerle dolu küçük araba önümüzde ilerlerken bize avla, göçmen kuş sürülerinin sayısıyla, kuşların kondukları yerlerle ilgili bilgiler veriyor. Konuşurken bir yandan da yörenin manzarasına dalıyoruz.

Ekilmiş araziyi geçtikten sonra, işte yabani Camargue'ın tam göbeğine geldik. Göz alabildiğine uzanan otlakların arasında bataklıklar, sulama kanalları çöğen otlarının içinden pırıl pırıl parıldıyor. İlgin ağacı ve saz kümeleri, durgun bir denizin üzerindeki adacıkları andırıyor. Yüksek ağaçlar yok. Ovanın tek parça, engin görünümü bozulmamış. Uzaktan uzağa görülen hayvan barınaklarının çatıları da yerle hemen hemen aynı hizada. Dört bir yana dağılarak tuzlu otların arasına uzanan ya da çobanın kızıl yamçısı[100] etrafında birbirine sokulmuş giden sürüler, bu mavi ufkun ve bulutsuz gökyüzünün olduğu sonsuz alanda o kadar küçük görünüyorlar ki, manzaranın tekdüzeliğine etki etmiyor. Tıpkı

dalgalarına rağmen düzgün görünen deniz gibi bu ovadan da bir ıssızlık, enginlik hissi yayılıyor.

Engel tanımadan bildiği gibi esen ve güçlü nefesiyle manzarayı adeta düzleştirip genişleten karayel bu hissi daha da arttırıyor. Her şey önünde eğiliyor. Bodur ağaçlar bile onun geçişinin izlerini taşıyor, bitmek bilmez bir kaçış halinde güneye doğru bükülmüş, yatıyorlar...

II -Kulübe

Sazdan bir çatı, kurumuş ve sararmış kamıştan duvarlar... işte kulübe burası. Avlanmak için buluştuğumuz yere böyle diyoruz. Camargue tarzı bir ev olarak kulübemiz yüksek tavanlı, geniş, penceresiz ama ışık alan tek yer olarak, akşamları panjurlarını kapadığımız camlı bir kapısı bulunan tek göz bir yer. Kireçle sıvanmış, badanalanmış yüksek duvarları boyunca, silahlıklara tüfekler, küçük av çantaları, bataklık çizimleri asılır. En uçta, yere çakılmış, çatıya kadar yükselip destek olan kalın bir kazığın etrafına beş altı payanda konmuş. Geceleri, karayel esip de evin her tarafı çatırdamaya başladığında, uzakta kalan denizle, bu denizi yaklaştıran, denizin gürültüsünü buraya kadar arttırarak getiren rüzgâr yüzünden insan kendisini bir geminin kamarasında sanıyor.

Ama kulübenin asıl güzel olduğu zamanlar öğleden sonraları. Güney kışının güzel günlerinde, birkaç ılgın dalı dumanının tüttüğü büyük ocağın yanında tek başıma olmak hoşuma gider. Karayel ya da yıldız yeli estiğinde kapı açılır, sazlar gürültüyle hışırdar. Bütün bu sarsıntılar, çevremdeki o büyük sarsıntının küçük bir yankısıdır. Güçlü bir hava akımının kamçıladığı kış güneşi, ışınlarını dört bir yana yayar. Harikulade mavilikteki gökyüzünün altında büyük gölgeler uzanır. Işık da sesler de kesik kesik gelir. Sürülerin birdenbire duyulan çingirak sesleri bir anda rüzgâra karışır ve unutulur daha sonra, sarsılan kapının altından bir nakarat güzelliğiyle yeniden duyulur... En hayran olunacak zaman, avcılar dönmeden önceki alacakaranlık zamanıdır. Artık rüzgâr sakinleşmiştir. Bir an dışarı çıkarım. Büyük kıızıl güneş alev

alev, ama yakıcılığını yitirmiş, huzurla batar. Ortalık kararırken ve gece inerken nemli ve siyah kanadıyla size sürünür. İleride, yer hizasında, bir tüfek patlar ve namludan çıkan ateş, çevresindeki karanlıkla daha da parlak görünen kızıl bir yıldızın ışıltısıyla yeri yalayarak geçip gider. Havanın hâlâ hafifçe aydınlık olduğu yerlerde, hayat telaş içindedir. Ördekler uzun bir üçgen halinde sanki yere konacakmış gibi alçaktan uçar. Ama kulübenin çengelli lambasının birden yanan ışığı onları uzaklaştırır. Sürünün başındaki ördek, boynunu doğrultur, havalanır ve tüm arkasındakiler de, vahşi bağırışlarla daha yükseklerle uçarlar.

Çok geçmeden yağmur sesini andıran sürekli bir tepinme giderek yaklaşır. Çobanların çağırdığı, karmakarışık koşuşları ve solumaları duyulan köpeklerin sıkıştırmasıyla binlerce koyun ürkek ve düzensiz, ağıllara koşuşur. Bu meleşen kıvrır kıvrır yün kasırgası beni esir alır, dört bir yanıma sarar. Sanki çobanların dalgalar tarafından alınıp götürüldüğü dalgalı bir denizdir... Sürülerin arkasında, tanıdık ayak sesleri, neşeli konuşmalar gelir. Kulübe dolar, canlanır, neşelenir. Bağ çubukları alev alev yanar. Herkes ne kadar yorgunsa içlerinden o kadar gülmek gelir. Tüfekler bir köşede, büyük çizmeler karmakarışık bir tarafa atılmış, av çantaları boşalmış ve yanı sıra hepsi kana bulanmış kızıl, altın sarısı, gümüşî tüy yumakları. Sofra kurulur ve leziz bir yılan balığı çorbasının dumanı içinde herkes sessizleşir. Büyük bir iştahın bu derin sessizliğini, sadece kapının önünde çanaklarındaki yemeği yoklaya yoklaya midelerine indiren köpeklerin vahşi hırıltıları bozar...

Yemekten sonra fazla oturulmaz. Daha şimdiden canlılığını yitirmeye başlayan ateşin yanında sadece korucuyla ben

kalırız. Sohbet ederiz, daha doğrusu, köylü usulünce arada bir birbirimize yarım yamalak bir şeyler söyleriz. Yanan asma dallarının son kıvılcımları gibi çabucak sönen kısa adeta Kızılderili tarzı kabilinden bazı nidalarla anlarız. Sonunda korucu yerinden kalkar, lambasını yakar, ben de onun gecenin karanlığında kaybolan ağır adımlarını dinlerim.

III - Umutta (Pusuda)

Burada pusuya *umut* diyorlar. Umut, pusuya yatmış avcının bekleyişini ve gece ile gündüz arasında her şeyin beklediği, umduğu, tereddüt ettiği o kararsız saatleri tanımlamak için ne güzel bir kelime! Sabah pususu gün doğmadan az önce, akşam pususu ise güneş batarken alacakaranlıkta başlar. Benim tercihim ise, özellikle göl sularının güneş ışığını uzun süre sakladığı bu bataklık yörelerde, akşam saatlerinde pusuya yatmaktır.

Kimi zaman *negochin* adı verilen omurgasız, daracık, en ufak bir harekette sarsılan küçücük bir kayıkta pusuya yatılır. Sazların arasına saklanmış olan avcı, kayığından ördekleri gözler. Kayıktan sadece bir kasketin siperi, tüfeğin namlusu, havayı koklayarak sivrisinek kapan ya da ayaklarını uzatıp kayığı bir yanından eğen ve suyla dolduran köpeğin başı görünür. Böyle pusuya yatmak benim gibi deneyimsizler için oldukça zordur. Bu nedenle ben de çoğu zaman, tek parça meşinden kocaman çizmelerle bataklığın içinde bata çıka yürüyerek pusuya giderim. Çamura saplanmamak için ağır ağır, dikkatle yürürüm. Deniz kokan, aralarında kurbağaların sıçrayıp durduğu sazları aralayarak geçerim...

Sonunda, karşıma ılgın ağaçlarıyla dolu, kuru bir toprak parçası çıkar, ben de hemen oraya yerleşirim. Korucu, yardımcı olması için bana köpeğini bırakmıştır. Uzun beyaz tüylü, avcılıkta ve balık tutmakta birinci sınıf. Şu var ki varlığıyla beni az da olsa korkutan bu kocaman Pirene köpeğinin, yakından bir su tavuğu geçtiğinde, sanatkârane bir tavırla başını sallayıp uzun ve gevşek kulaklarını geriye

atarak, bana öyle müstehzi bir bakışı vardır ki. Sonra diklenir, kuyruğunu sallamaya başlar, sabırsızlandığını belli etmeye çalışır, sanki bana, “Haydi, ateş etsene!” der gibidir.

Ateş ederim ama ıskalarım. O zaman boylu boyunca yere uzanarak bıkkın, hayal kırıklığı içinde, küstah bir tavırla gerinerek esner...

Evet, ne yapalım, kötü bir avcıyım, bunu kabul ediyorum. Pusuya yatmak demek benim için güneşin batması, suya sığınan ışığın azalması, küçücük göllerin kararmış gökyüzündeki kurşuni rengi açık gümüş rengine çevirerek parıldaması demektir. Ben aslında bu su kokusunu, böceklerin sazlara o gizemli sürtünmesini, titreyen uzun yaprakların hafif mırıltısını severim. Zaman zaman gökyüzünden bir deniz kabuğunun hırıltısına benzeyen hüzünlü bir ses gelip geçer. Balık avlamak için kocaman gagasını suya daldırıp “ruuuu” diye püskürten balaban kuşudur bu. Turnalar başımın üstünde uçuşur. Serin havada tüylerinin buruştuğunu, ince tüylerinin birbirine karıştığını hatta bitkin düşen o küçük göğüs kafesinin çatırdadığını duyarım. Sonra her şey kaybolur. Suda bir parça gün ışığı kalmakla birlikte, zifiri karanlık bir gece iner.

Birden içimin ürperdiğini, sanki arkamda biri varmış gibi sinirlerimin gerildiğini hissederim. Arkamı dönerim ve güzel gecelere eşlik eden ayı, başlarda fark edilen ama ufuktan uzaklaştıkça yavaşlayan bir hızla yükselen kocaman yusuvarlak ayı görürüm.

Ayın ilk ışığı hemen yanı başıma düşer, bir diğeri biraz daha uzağa... Artık bütün bataklık aydınlanmıştır. En ufak bir otun bile gölgesi vardır. Artık pusu bitmiştir, çünkü kuşlar bizi

görür; kulübeye dönmeli. Mavi, hafif, tozlu bir ışık selinin ortasında yürünür, göllerdeki, sulama kanallarındaki her adımımız suyun ta dibine kadar akseden yıldızlarla ay ışığını birbirine karıştırır.

IV - Kırmızı ve Beyaz

Hemen yanımızda, kulübeden bir tüfek atımı kadar uzakta, bizimkine benzeyen, ama daha dayanıklı bir başka kulübe var. Bizim korucu, karısı ve iki büyük çocuğuyla orada yaşar. Kızı, ailenin erkeklerine yemek yapar, balık ağlarını onarır. Oğlu ise, sudaki balık sepetlerini çıkarmakta, göllerdeki savaklara göz kulak olmakta babasına yardımcı olur. Onlardan daha küçük olan iki çocuğu ise Arles'da, büyükannelelerinin yanındadır. Okuma yazmayı öğrenene ve ilk komünyon ayini yapılincaya kadar orada kalacaklar, çünkü burası kiliseye ve okula çok uzak, üstelik Camargue'ın havası onlara yaramıyor. Gerçekten de yaz gelince, bataklıklar kuruyup sulama kanallarının beyaz çamuru sıcaktan çatlayınca adada artık oturulmaz olur.

Bunu ağustos ayında bir defa görmüştüm. Yaban ördeği avlamaya gelmiştim, sıcaktan kavrulan bu yörenin hüznü ve yabani görünümünü hiç unutamam. Göller yer yer güneşin altında kocaman üzüm tekneleri gibi tütüyordu. Diplerinde hareket halinde yaşam belirtileri görülüyor, nemli köşeler arayan semender, örümcek ve su sinekleri kaynaşıyordu. Etrafta bir veba havası, sayısız-sivrisinek kasırgasının daha da yoğunlaştırdığı bir miyasma[101] sisi ağır ağır dalgalanıyordu. Korucunun evinde, herkes sıtmadan titriyordu. Herkesin ateşi çıkmıştı. Sıtmalıları ısıtmadan yakan o acımasız güneşin altında üç ay sürünmeye mahkûm bu zavallı insanların sararmış, gerilmiş yüzlerini, etrafı morarmış, kocaman olmuş gözlerini görmek, insanın içini burkuyordu... Camargue'da bir korucunun hayatı ne hazin, ne içler acısıdır! Hiç olmazsa bizimkinin, yanında karısıyla

çocukları var, ama iki fersah uzakta, bataklıkta bir at bekçisi var ki bütün yılı tek başına geçiriyor, tam bir Robinson[102] hayatı yaşıyor. Elleriyle sazlardan yaptığı kulübesinde, örülmüş sorgun dallarından hamağından, ocak yapmak için yan yana getirilmiş üç kara taştan, ilgin ağacı gövdesinden yapılmış arkalıksız sandalyelerden tutun da, bu tuhaf evin kapısında kullanılan tahta kilitle anahtara kadar bütün eşyalar onun elinden çıkmıştır. Adamın kendisi de kulübesi gibi tuhaf. Tek başına yaşayan herkes gibi sessiz bir tür filozof. Köylülere has şüpheciliği, birbirine karışmış kalın kaşlarının altında gizlidir. Otlakta bulunmadığı zamanlar, kapısının önünde otururken görülür. Atları için aldığı ilaç şişelerini sardığı o pembe, mavi ya da sarı broşürlerden herhangi birini, insanı duygulandıran çocukça bir edayla ağır ağır sökmeye çalışır. Zavallı adamın okumaktan başka kendisini oyalayacak bir uğraşı, bunlardan başka da okuyacak bir şeyi yoktur. Kulübe komşuları olmalarına rağmen, bizim korucuyla hiç görüşmezler. Hatta birbirleriyle karşılaşmaktan kaçınırlar. Bir gün “gezgine” birbirlerinden hoşlanmamalarının nedenini sordum, bana ciddi ciddi, “Siyasi görüşlerimiz farklı... O kızılardan bense beyazlardanım,”[103] diye yanıt verdi.

Birbirlerinden saf, cahil olan, yılda bir kez şehre inip Arles'daki yaldızlı ve aynalı küçük kafelerde, Batlamyusların[104] sarayındaymışlar gibi gözleri kamaşan Theocritus döneminden kalma bu iki yabani, sırf siyasal görüşleri farklı diye birbirlerinden nefret etmenin yolunu bulmuşlar demek!

V - Vaccarès

Camargue'da en güzel yer Vaccarès'tir. Çoğu zaman avı bırakıp bu tuzlu gölün, büyüğünün kara parçaları arasında hapsedilmiş ve bunun esaretiyle munisleşmiş bir parçası gibi olan bu küçük denizin kenarına otururum. Genellikle kıyılara kasvetli bir hava veren o kuraklığın, çoraklığın yerine, Vaccarès'in biraz yüksekçe, ince kadifemsi otlarla yemyeşil olmuş kıyılarında, başka yerde görülmeyen güzel bitkiler bulunur. Kantaronlar, su yoncaları, centiyanlar,[105] ayrıca kışın mavi yazın kırmızı, hava değiştikçe renk değiştiren ve her zaman çiçek açıp, renklerine göre mevsimleri belirten o güzel kıyı otları.

Saat akşamın beşine doğru, güneşin ufka doğru süzüldüğü anlarda, genişliğini sınırlayacak, bozacak hiçbir kayığın, yelkenlinin bulunmadığı bu üç fersahlık suyun hayran kalınacak bir manzarası var ki, altından zemin biraz olsun çökse, tekrar yüzeye çıkacak olan suların her yandan sızdığı hissedilen marnlı[106] bir arazinin kıvrımları arasında yer yer gözüken gölcüklerin sulama kanallarının o sade, içten güzelliğinden farklıdır. Burası insana kocaman, uçsuz bucaksız bir yer gibi gelir.

Uzaktan, dalgaların ışıltısı kılkuyruk, balıkçıl, balaban, beyaz karınlı ve pembe kanatlı telli turna sürülerini çeker. Bunlar çeşitli renkleriyle aynı boydan uzun bir şerit gibi kıyı boyunca dizilip balık avlarlar. Sonra karaleylekler, bu göz kamaştırıcı güneşin altında, bu sessiz yörede kendilerini yurtlarındaymış gibi hisseden Mısır'ın o gerçek karaleylekleri gelir. Aslında bulunduğum yerden, sadece suyun

çalkalanışını, kıyıya dağılmış atlarını çağıran bekçinin sesini duyarım. “Cifer! (Lucifer!) Estello! Estournello!” Adını duyan her hayvan, yelesi rüzgârda savrula savrula gelir ve bekçinin elinden yulaf yer...

Daha uzakta, gene aynı kıyıda, atlar gibi özgürce otlanan büyük bir öküz *manado*'su (sürüsü) vardır. Zaman zaman, bir ılgın ağacı korusu üzerinde eğik sırtlarının çizgisini ve hilal biçiminde dikilen boynuzlarını görürüm. Bu Camargue öküzlerinin çoğu sığır dağlama şenliklerinde, köy bayramlarında yarıştırmak için yetiştirilir. Birkaçı Provence ve Languedoc dövüş alanlarında ün kazanmışlardır. Yanımızdaki *manado*'da, *le Romain* (Romalı) adında müthiş bir dövüşçü vardır. Arles, Nimes ve Tarascon dövüşlerinde bilmem kaç insanı ve atı boynuzlarıyla yaralamış ve böylece sürü arkadaşları onu kendilerine baş yapmıştır. Çünkü bu tuhaf sürülerde hayvanlar, kendilerine lider seçtikleri ihtiyar bir boğanın etrafında toplanıp kendi kendilerini yönetirler. Camargue'da, bu dümdüz ovada hiçbir engelin geri çeviremediği, durduramadığı korkunç bir kasırga koptuğunda, bütün sürünün *manado*'nun arkasında birbirine nasıl sokulduğunu görmek gerekir. Bütün o eğik başlar, öküz gücünün toplandığı o geniş alınlarıyla rüzgâra doğru çevrilir. Bizim Provence çobanları bu harekete, “*vira la bano au giscle*” yani boynuzları rüzgâra çevirmek derler. Bunu yapmayan sürünün vay haline! Yağmurdan önünü göremeyen, kasırga tarafından sürüklenen, bozguna uğrayan *manado* kendi çevresinde dönüp durur, korku içinde dağılır. Şaşkınlık içindeki öküzler, fırtınadan kaçmak için kendilerini ya Ren Nehri'ne, ya Vaccarès'e ya da denize atarlar.

KIŞLA ÖZLEMİ

Bu sabah, şafağın ilk ışıklarında müthiş bir trampet gürültüsü yüzünden yatağımdan sıçrayarak uyandım. Güm güm güm! Güm güm güm!

Bu saatte çamlığımda trampet çalınıyor! Ne tuhaf şey!

Çabucak kendimi yataktan attım, koşup kapıyı açtım.

Kimse yoktu! Gürültü kesilmişti... Islak yaban asmalarının arasından iki üç kurli, kanatlarını çırparak havalandı... Ağaçların arasında hafif bir meltem adeta şarkı söylüyor... Doğuda, Küçük Alpler'in ince dorukları üzerinde biriken altın tozlarının arasından güneş yavaşça yükseliyor... İlk ışığı daha şimdiden değirmenin çatısına yansıyor. Tam bu sırada, görünmez trampet saklandığı yerden tarlalarda çalmaya başladı. Tam tam tam... tam tam tam!

Tanrı cezasını versin! Ben trampeti falan unutup gitmiştim. Korunun içinde güneşi trampet çalarak selamlayan o yabani adam da kim? Boş yere bakınıp duruyorum, kimse yok... Sadece tutam tutam lavantalarla, aşağıda yola kadar uzanıp giden çamlar... Belki de orada, fundalıklar arasında bir haylaz saklanmış benimle alay ediyordur. Kesin Ariel'dir[107] bu, ya da Puck Usta.[108] Edepsiz, değirmenimin önünden geçerken kendi kendine, “Şu Parisli'nin orada keyfine diyecek yok, şuna bir sabah konseri verelim de görsün,” demiş olmalı.

Sonra kocaman bir trampeti kaptığı gibi, Tam tam tam! Tam tam tam! Susacak mısın Puck olacak terbiyesiz herif! Ağustosböceklerimi uyandıracaksın.

Puck değilmiş.

Pistolet denilen Gouguet François adında, 31. piyade alayının trampetisi, dönem tatili için gelmiş. Ama burada canı sıkılıyor, içi özlemle dolu bu trampetinin. almak için izin koparabildiği zamanlarda, kasabanın trampetini alıp korularda, ormanlarda, Prince-Eugne kışlasını[109] dūřune dūřune alıp duruyor.

Bugün de hayal kurmak için bizim yeşil tepeye gelmiş... Ayakta, bir ama yaslanmış, trampeti bacaklarının arasına almış, gümbür gümbür çalıyor... Korkudan dleri patlayan keklikler ayaklarının dibinden havalanıp uçuyor, ama o bunun farkında bile değil. Yaban kekikleri etrafında mis gibi kokular saçıyor, ama onun bu kokudan haberi yok.

Ne güneşin altında, dallar arasında titreyen ince örümcek ağlarının ne de trampetinin üstünde sıçrayan am iğnelerinin farkında. Kendisini tamamen hayallerine ve müziğine vermiş, inip kalkan bağetlerine aşkla bakıyor. Her vuruşta, o geniş bn suratı zevkten ışıl ışıl oluyor.

Gm güm güm! Güm güm güm!

“Büyük taşlı avlusu, düzenli sıralanmış pencereleri, polis başlıklı insanlar ve karavana gürültüsüyle dolup taşan alçak kemerleriyle bizim büyük güzel kışla!”

Gm güm güm! Güm güm güm!

“Ah! Nerede o ın ın ten merdivenler, kireçle badanalanmış koridorlar, mis kokulu koğuş, cilalanmış palaskalar, ekmek rafı, ayakkabı boyası kavanozları, gri

yorganlı demir karyolalar, silah deposunda ışıl ışıl parlayan tüfekler!”

Tam tam tam! Tam tam tam!

“Ah! Nerede o nöbette geçen güzel günler, parmaklara yapışan iskambil k  ıtları, tüylü kalemle etrafına süslemeler çizilmiş çirkin ma a kızı, portatif yatak üzerinde tek başına sürüklenip duran eski Pigault-Lebrun[110] romanı!”

G m güm güm! Güm güm güm!

“Ah! Nerede o bakanlıkların kapısı önünde nöbette geçen uzun geceler, içine yağmur damlayan eski püskü nöbetçi kulübesi, üşüyen ayaklar! Geçerken üstümüze çamur sıçratan asilzade arabaları! Ah! Nerede o fazladan verilen zahmetli görevler, hapis günleri, pis kokan gerdel,[111] tahta yatak, yağmurlu sabahlarda çalan o sıkıcı kalk borusu. Lambaların yandı ı saatte, sisler arasında kışlaya dönüşler, nefes nefes yetişilen akşam yoklamaları!”

G m güm güm! Güm güm güm!

“Ah! Vincennes korusu, kocaman beyaz pamuk eldivenler, surların üzerinde gezinmeler... Ah! Nerede o Askeri Okul’un parmaklı ı, askerlerin sevgilileri olan kızlar, Salon de Mars’ın pistonu,[112] ucuz salonlarda apsent  lemleri, iki hıçkırık arasında verilen sırlar, kılıç çekmeler, bir el kalpte söylenen aşk romansları!”[113]

Sen hayal kurup dur zavallı adam! Engel olacak değilim. İstediyin gibi, var gücünle  al trampetini. Seni gülünç bulmaya hakkım yok.

Sen kışlanı özölüyorsan, sanki ben benimkini özlemiyor muyum?

Benim Paris'im de senin kışlan gibi beni buraya kadar takip ediyor. Sen çamların altında trampetini çalıyorsun! Bense sürekli yazı yazıyorum... İkimiz de gerçek Provence'lıyız! Orada Paris'in kışlalarında, mavi Küçük Alpler'i ve lavantaların yabani kokularını özölüyorduk, şimdi ise Provence'ın tam göbeğindeyiz, kışla gözümüzde tütüyor. Onu hatırlatan her şeyin bizim için büyük önemi var!

Köyde saat sekizi çalıyor. Pistolet, bağıetleri elinden bırakmadan dönüş yolunu tuttu... Trampet çala çala, korudan aşağı indiğini duyuyorum... Bense, otlara uzanmış, özlemde adeta çılgına dönmüş bir halde, uzaklaşan trampetin gürültüsü eşliğinde bütün Paris'imin çamların arasında dolaştığını görür gibiyim...

Ah! Paris! Paris! Hep Paris!

[*1]Charles Baudelaire (1821-1867): Çağdaşlarını aşarak “modern uygarlığın şairi” olarak ünlenen Fransız şair.

[*2]Oscar Wilde (1854-1900): İrlandalı şair ve oyun yazarı.

[*3]Paris Komünü: 18 Mart-28 Mayıs 1871 arasında Paris’te başgösteren ayaklanma. Tarihteki ilk sosyalist devrim denemesi olarak kabul edilir.

[*4]Alfred Dreyfus (1859-1935): Fransız tarihine Dreyfus Davası olarak geçen olayın kahramanı. Dreyfus 1894’te casusluk yaptığı gerekçesiyle tutuklanan Yahudi asıllı bir Fransız subayıdır. Emile Zola ve Emile Durkheim gibi önde gelen Fransız aydınlarının başını çektiği aydınlar tarafından suçsuz olduğu savunulmuş, 1904’te yeniden yargılanarak aklanmıştır.

[*5]Auguste Comte (1798-1857): Fransız filozof.

[*6]Arthur Schopenhauer (1788-1860): Alman filozof.

[*7]Arthur Rimbaud (1854-1891): Fransız şair.

[*8]Stéphane Mallarmé (1842-1898): Simgeci şiirin önderlerinden Fransız şair.

[*9]Anatole France (1844-1924): Fransız yazar. 1921 Nobel edebiyat ödülünü almıştır.

[*10]Jean-Jacques Rousseau (1712-1778): Fransız yazar, düşünür ve siyaset kuramcısı.

[*11]Auguste ve Louis Lumière (sırasıyla 1862-1954/1864-1948): Sinemanın öncüsü Fransız mucit kardeşler.

[*12]Sigmund Freud (1856-1939): Psikanalizin kurucusu olan Avusturyalı nörolog.

[*13]Kilise egemenliğı karşıtı.

[*14]Gustave Flaubert (1821-1880): Fransız yazar. Fransız edebiyatında gerçekçiliğı başlatan yazar olarak kabul edilir.

[*15]Guy de Maupassant (1850-1893): Doğalcılık akımına bağı Fransız öykü ve roman yazarı.

[*16]Emile Zola (1840-1902): Edebiyatta doğalcılığın (natüralizmin) kurucusu Fransız romancı ve eleştirmen.

[*17]Frédéric Mistral (1830-1914): 19. yüzyılda Provans dili ve edebiyatının yeniden canlanmasına öncülük eden Fransız şair.

[1]Çığırıtma. İnce sesler çıkaran üflemeli bir halk çalgısı, altı delikli bir tür flüt.

[2]Daudet burada gerçek bir savaşa gönderme yapıyor, ancak metnin Fransızca orijinalindeki dipnota göre iki savaşı karıştırmaktadır. Bu savaşlardan biri Avusturyalılara karşı Jemmapes'da, öteki ise Prusyalılara karşı Valmy değirmeninde yapılmıştır.

[3]Roma imparatoru (15-69).

[4]Eskiden kullanılan, yaklaşık beş kilometrelik bir uzaklık ölçüsü.

[5]El ele tutuşarak oynanan bir Güney Fransa dansı.

[6]Pierre Gringoire (1475-1538): Fransız yazar. Fransa'da politik komedinin kurucusu olarak bilinir.

[7]Eski bir Fransız para birimi.

[8]Fransa'da dönemin en ünlü lokantalarından biri.

[9]Esmeralda, Victor Hugo'nun *Notre Dame'ın Kamburu* eserinin temel karakterlerinden biridir.

[10]Etrafı çitle çevrili ekili alan.

[11]Provence: Provans. Fransa'nın güneyinde bir bölge.

[12]Toplumdan uzak yaşayan kimse.

[13]Endülüs Arapları.

[14]Charlemagne (724-814): I. Charles olarak da bilinen Kutsal Roma Germen imparatoru. Fetihlerle Batı'daki

Hristiyan topraklarının büyük bir çoğunluğunu birleştirmiştir.

[15]Ülker: Süreyya da denir. Boğa takımyıldızının yakınında görülen birbirine yakın yedi yıldız.

[16]Fransızca orijinalde A. Daudet bu bilgileri *Almanach Prouenca*'dan aldığını belirtiyor.

[17]Papalık siyasal nedenlerden dolayı 1309'dan 1377 yılına kadar Roma yerine Avignon'da yer almış, papalar burada yaşamışlardır.

[18]Beranger'in 1813'te bestelediği aynı adlı şarkıya gönderme yapılıyor. Şarkıda Yvetot iyi kalpli bir kraldır.

[19]Yvetot Kralı şarkısında söz edilen bir karakter. Şarkıda Yvetot Kralı'na taç olarak pamuktan başlık giydiren bir kızdır.

[20]1327'de doğan ve 1343-1382 yıllarında Napoli kraliçesi olan I. Jeanne.

[21]Avignon'daki Saint-Agrico kilisesi 680'de kurulmuş ve 660'dan 700 yılına kadar bu şehirde yaşamış olan rahibin adını almıştır.

[22]Mistral: (Fr.) Güney Fransa'da kuzeybatıdan esen, soğuk, kuru şiddetli bir rüzgâr, karayel.

[23]Korsika 1347'den 1768'e kadar Cenovalılara bağlıydı. 1768'de Fransa'ya satılmıştır.

[24]Karantina: (Burada) Bulaşıcı hastalıklara karşı o bölgeden kişileri, malları geçici olarak ayırmaya yarayan yer.

[25]Ojiv: Mimarlıkta sivri bir kemer oluşturmak üzere birleşen silmeler.

[26]Façeta: Elmasın yontulmuş yüzlerinden her biri.

[27]Bir tür meze.

[28]İtalya kaynaklı bir tür iskambil oyunu.

[29]Eserleriyle Avrupa'da 16. yy'dan 19. yy'a kadar biyografi, deneme ve tarih yazarlığının gelişimine katkıda bulunmuş olan Yunanlı yazar. Özellikle *Bioi paralleloi* (Paralel Hayatlar) ve *Ethika* (Ahlak) adlı eserleriyle tanınır. (46-119)

[30]Bertrand-Guillaume Carcel'in icat ettiği bir tür lamba. Lambanın içindeki mekanik bir pompa, yağın düzenli olarak fitile çıkmasını, böylece lambanın sönmeden devamlı yanmasını sağlıyordu.

[31]C vitamini eksikliğinin neden olduğu, diş etlerinin şişmesi ve kanamasına neden olan bir hastalık.

[32]Eskiden ordularda taşıma işi yapan, at, katır gibi hayvanlara bakan askerler.

[33]Hıristiyan bayramı.

[34]Hıristiyanlığın kilise takviminde temel yortu. Hz. İsa'nın çarmıha gerilişinin üçüncü gününde dirilişini kutlamak üzere düzenlenir.

[35]İbranilerin Pesah (Hamursuz) bayramında Mısır'dan çıkışlarını anmak üzere yedikleri ekmek. İnanişâ göre

İbraniler Mısır'dan aceleyle ayrılırken hamurun mayalanmasını bekleyecek zaman bulamamışlardı.

[36]Cennet ile cehennem arasında bir yer.

[37]Sadece tabanı bulunan, ayağa kordon ve kayışla bağlanan bir tür açık ayakkabı.

[38]Paris'te bulunan Jean-Jacques Rousseau sokağı.

[39]Ünlü bir Lyon piskoposu.

[40]Turunçgillerden bir ağaç ve bu ağacın meyveleri.

[41]Özellikle *Buch der Lieder* (Şarkılar Kitabı) adlı eseriyle ün kazanmış Alman şair (1797-1856).

[42]Roma imparatoru Augustus döneminin ünlü şair ve yergi yazarı (MÖ 65-MS 27).

[43]15. yüzyılda Fransa ordusunda Alman piyadeleri ücret karşılığı görev almıştır.

[44]O dönemde Fransa'da tütün üretimi ve satışı devletin elindeydi ve tütün satan dükkânların sahipleri devlet tarafından atanırdı. Özellikle eski subaylara, askerlere ve onların ailelerine öncelik tanınırdı.

[45]Rivayete göre 19 Eylül 1846 tarihinde Grenoble'un güneydoğusunda La Salette-Fallavaux'da Meryem Ana, iki çoban Mélanie ve Maximin'e görünmüştür. Bu nedenle oraya yakın bir kaynaktan akan suyun bütün hastalıkları iyileştirdiğine inanılmıştır.

[46]19. yy'da kurulan La Sainte Enfance, Çin asıllı çocukların evlat edinilmesini sağlıyordu.

[47]Havale: (Burada) Çırpınmak, bazen de ateşli olan bir hastalık.

[48]Frédéric Mistral (1830-1914): 19. yüzyılda Provence dilinin yeniden canlanmasına öncülük eden Fransız şair.

[49]Michel de Montaigne (1533-1592): *Denemeler* adlı yapıtıyla deneme türünün öncüsü olmuş Fransız yazar.

[50]Eskiden Fransa'da ilahi okunduğu zaman çalınan boru.

[51]Frédéric Mistral'in doğup yaşadığı yer.

[52]Zengin bir çiftçinin kızının bir sepetçinin oğluna olan aşkını anlatan Mireille, Grounod'un *Mireille* (1863) adlı operasına esin kaynağı olmuştur.

[53]Ünlü Fransız yazar ve siyasetçi Chateaubriand'ın *Natchez* romanının ana karakterlerinden biri.

[54]1651 yılında, Arles'daki Antik Roma tiyatrosunun kalıntıları arasında bulunan bir heykel. 1684'te XIV. Louis'ye verilmiş, önce Versailles sonra da Louvre Sarayı'na yerleştirilmiştir.

[55]Antoine-Auguste-Ernest Hébert (1817-1906): Dönemin ünlü bir Fransız ressamı.

[56]Etienne Carjat (1828-1906): Fransız yazar, karikatürist ve fotoğrafçı.

[57]*Eidyllia* (İdiller) olarak anılan şiirleriyle tanınan, pastoral şiirin yaratıcısı olarak bilinen eski Yunan şairi (310-250).

[58]1530'da Milano'da kurulan bir tarikat.

[59]Eskiden, savaş sanatı ve diğer hizmetleri öğrenmek amacıyla, kralın ya da yüksek soyluların hizmetine giren soylu gençlere verilen ad.

[60]Bir konağın veya sarayın alışverişini yapmakla görevli kimse.

[61]Katoliklerin yemek öncesi okudukları duanın ilk sözcüğü.

[62]Latince: Git başımdan şeytan.

[63]Hz. İsa'nın doğumu sırasında görüldüğü rivayet edilen yıldız.

[64]Latince: "Ayin bitti."

[65]Latince: 'Tanrı'ya şükürler olsun."

[66]Cezayir'de, başkent Cezayir'in 50 km. güneybatısında bulunan bir şehir. Daudet bu şehri, kuzeni Henry Reynaud ile 1861-1862 yıllarında Cezayir'e yaptıkları bir yolculuk sırasında tanımıştır.

[67]Öğle uykusu.

[68]Menzil: (Burada) Eskiden yolcularla atlı postacıların konaklamak ve at değiştirmek için indikleri bina ya da han. Bir çeşit mola yeri. durak.

[69]Charles Paul de Kock (1793-1871): Fransız yazar. Paris'teki yaşamı yansıtan pornografik romanlarıyla tanınır.

[70]Michel de Montaigne (1533-1592): *Denemeler* adlı yapıtıyla tanınan Fransız yazar.

[71]Etienne de la Boétie (1530-1568): Özellikle *Discours sur la servitude volontaire* adlı eseriyle tanınan ünlü Fransız yazarı.

[72]Cezayir'in işgalinde görev alan Fransız piyade alayı.

[73]Laterna: Kolu çevrilerek çalınan sandık biçiminde bir org.

[74]Mazurka: (Burada) Bir çeşit Leh dans müziği.

[75]1832'den itibaren Fransız birliklerine karşı Arap direnişinin öncülüğünü yapan komutan (1808-1883). 1847 yılında yakalanıp Fransa'da hapsedilmiş, 1852'de serbest bırakılıp Şam'a yerleşmiştir.

[76]Bazı zengin Arapların giydikleri ipekten harmanı.

[77]Yaşlı Yahudi bozuk bir Fransızcayla "Sulh yargıcı, sulh yargıcı," diyor.

[78]Molière'in ünlü *Cimri* adlı eserinde Harpagon'un sağ kolu olan, hem aşçılık hem de arabacılık yapan karakter.

[79]Sütlü kahve ile kriş ya da romun karışımıyla elde edilen, o dönemde Afrika'da Avrupalılar arasında revaçta olan bir tür içki.

[80]Aslında Ernest Renan (1823-1892) Doğu dilleri okulunda öğretmenlik yapmamıştır. Collège de Fransa’da Etienne-Marc Quatremère’den İbranice dersleri almış, sonra kendisi bu dilde öğretmenlik yapmıştır.

[81]Afrika’nın Mısır dışındaki kuzey ülkeleri.

[82]Beş peseta değerinde bir İspanyol para birimi.

[83]Servigillerden, gövdesi düz bir bitki.

[84]Futa: (Burada) İpekli peştamal.

[85]O dönemde Fransa’ya bağlı, Cezayir yerlilerinden oluşan piyade birliğinin askerlerine verilen ad.

[86]1120 yılında Aziz Norbert tarafından, Laon yakınında Prémontr  ’de kurulan tarikat.

[87]Desiderius Erasmus (1466/69-1536): Hollanda’da doğup İsvi  re’de   len h  manist bilgin.

[88]Charles Coypeau d’Assoucy (1605-1665): Fransız yazar.

[89]  alpara: (Burada) Parmaklara takılıp   alman zil veya buna benzer ses   ıkarıcı ara  .

[90]Bir Katolik duası.

[91]Trappe, Cistercien tarikatına bağlı bir manastırdır. La Grande Chartreuse ise 1084 yılında Aziz Bruno tarafından kurulan Chartreux tarikatının en   nemli manastırıdır.

[92]Bir Katolik duası. İsmi, ilk c  mlesi “Ang  lus Domini nuntiavit Mariae’den almıştır.

[93]Fr. *Yok şöyleymiş yok böyleymiş*. Burada müstehcen şarkı sözleri yerine bu tekerleme kullanılıyor.

[94]Bir Provence atasözü.

[95]Brik: (Burada) Önde çok yüksek bir oturma yeri, arkada da boylamasına yerleştirilmiş oturacak yerleri bulunan dört tekerlekli at arabası.

[96]Kışın yapraklarını dökmeyen bir tür meşe çalısı.

[97]Eski evlerde pencere hizasından sokağa doğru çıkıntısı olan bölüm.

[98]Çiftlikte çalışan işçi.

[99]James Fenimore Cooper (1789-1851): Özellikle 1826'da yayınlanan *The Last of the Mohicans* (Son Mohikan) eseriyle tanınan ünlü Amerikalı yazar.

[100]Bir yüzü uzun tüylü kalın yünden yapılmış yağmurluk

[101]Eskiden salgın hastalıklara yol açtığı sanılan etken.

[102]Daniel Defoe'nun ünlü romanı *Robinson Crusoe*'nun ıssız bir adada uzun süre tek başına yaşayan başkahramanı.

[103]O dönemin Fransa'sında Cumhuriyet yanlılarına kızılar. Kraliyet yanlılarına ise beyazlar denirdi.

[104]Mısır'da MÖ 323 ile 30 yılları arasında hüküm süren ve İskenderiye'yi Yunan dünyasının sanat merkezi haline getiren bir hanedan.

[105]Kızıl kantaron.

[106]Çok ince taneli kil minerallerinden ve kalsitin değişik oranlardaki karışımlarından oluşan tortul kayaç, pekmez toprağı.

[107]Shakespeare'in *Tempest* (Fırtına) adlı eserinin başkahramanlarından biri.

[108]Danimarka ve İsveç'in halk efsanelerinde sıkça yer alan bir tür iblis. Shakespeare, *A Midsummer Night's Dream* (Bir Yaz Gecesi Rüyası) adlı eserinde bu karaktere yer vermiştir.

[109]Paris'te o zamanlar Château-d'eau Meydanı olarak anılan République Meydanı'nda, 1857-1858 yıllarında kurulan bir kışla.

[110]Charles-Antoine-Guillaume Pigault de l'Epinoy (1753-1835): Fransız roman, öykü, şiir yazarı. Bütün eserleri 1822-1824 yıllarında yayınlanan yirmi ciltlik bir külliyatta toplanmıştır.

[111]Etrafı çemberli tahta kova. Burada sidik kovası kastediliyor.

[112]Piston: (Burada) Bir tür bakır nefesli çalgı. Piston esas olarak kimi nefesli çalgılarda kullanılan bir düzeneğdir.

[113]Romans (Burada): Şarkı türünde ve piyano için hazırlanmış beste.